

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1940.

Andra kammaren.

Nr 21.

Onsdagen den 18 december.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, som anförde: Herr Lithander har till mig framställt vissa frågor rörande min egen och regeringens ställning till frågan om införande av högertrafik.

Härtill vill jag svara, att högertrafikkommitténs betänkande utremitterats till vissa myndigheter och organisationer. Först sedan dessas yttranden ingått kommer regeringen att fatta ståndpunkt till frågan huruvida proposition i ämnet skall avlätas till 1941 års riksdag.

*Svar på
fråga.*

Härefter yttrade:

Herr **Lithander**: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för att han har svarat på min fråga. Jag förstår mycket väl, att ett kommittébetänkande måste remitteras ut till myndigheterna, innan regeringen tar definitiv ståndpunkt till frågan, men det har syntts mig vara angeläget, att, innan ett sådant definitivt ståndpunkts-tagande sker från regeringens sida, inom riksdagens andra kammare framföres ett yttrande, som ger till känna en avvikande mening från de rätt så kraftiga och rätt så högröstade uttalanden, som ha gjorts i annan riktning än som angåvos i den av mig framställda frågan. Det förhåller sig nämligen så, att de stilla i landet, landets bönder och särskilt många äldre personer på landsbygden ha icke pressen till sitt förfogande och ha därför icke heller möjlighet att giva till känna vad de känna och tänka i en för dem så viktig fråga som denna.

En övergång till högertrafik skulle först och främst vålla oreda ute i bygderna. Jag for häromkvällen i mörkret på en landsväg här i Sverige. Vi mötte den ena bondforan efter den andra, som foro stillsamt vägen fram såsom de gjort i alla tider. Det var också barn, som kommo i mörkret. Bara därför att det finns ett fåtal utländska turister, som äro vana vid att köra på annat sätt, skall hela Sveriges befolkning, sex miljoner människor, ändra sina vanor. Det kan icke vara riktigt, hur högröstat än den motsatta uppfattningen gör sig gällande i pressen och på möten och med alla de medel, som stå till buds.

Emellertid gäller det icke blott denna trafikfråga. Jag vill vädja till var och en i denna kammare och till folket ute i bygderna, om det är rimligt och rätt, när Sveriges ekonomiska liv anstränges så till det yttersta som nu sker för att bekosta för hela vår tillvaro primära önskemål främst gällande försvar, att man räknar så lättsinnigt med pengar, att man vill lägga ut 15 å 16 miljoner kronor på denna sak, vilket är det minsta en övergång till högertrafik skulle kosta. Det skulle icke förvåna mig, om kostnaden steg till det dubbla, ty vi äro ju vana vid att sådana beräkningar ytterligt sällan hålla streck. Är det rimligt och riktigt att belasta vårt folk med sådana utgifter?

Svar på fråga. (Forts.)

Ha vi icke bättre användning för skattemedlen än att använda dem på denna sak?

Jag har, herr talman, velat begagna detta kanske sista arbetsplenium vid den urtima riksdagen och det sista tillfälle, som erbjödes mig, för att säga ett varningens ord och vädja till den betänksamhet, som jag hoppas skall prägla regeringens åtgöranden i denna fråga. Sedan min fråga framställdes, har jag från så många olika håll och olika samhällslager fått mottaga skrivelser, vari man instämt i min uppfattning, att jag är övertygad om, att ifall herr statsrådet ville låta frågan gå till folkomröstning, skulle det befinnas vara endast ett försvinnande litet fåtal, som skulle vilja ansluta sig till den linje, som kommittén har intagit. Flertalet i Sveriges land står utan ringaste tvivel på den ståndpunkten, att vi icke på denna punkt böra företaga någon ändring.

I detta anförande instämde herrar *Närlinge, Onsjö, Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Vigelsbo, *Persson* i Grytterud, *Gustafsson* i Lekåsa, *Eriksson* i Frägsta, *Paulsen, Carlström, Olsson* i Kullenbergstorp, *Eriksson* i Toftered, *Pettersson* i Dahl, *Danielsson, Björling, Persson* i Norrby och *Andersson* i Södergård.

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Efter de instämmanden, som nu ha gjorts i herr Lithanders anförande, är det ju ganska överflödigt, att jag yttrar mig, eftersom mitt uttalande kommer att gå i samma riktning. Jag begärde emellertid ordet för att säga, att jag tror mig återge en i de vidaste kretsar av vårt folk — utanför de särskilt motorintresserade — omfattad mening då jag säger, att allmänheten är bestämt emot en övergång till högertrafik särskilt under nuvarande förhållanden.

Till detta skulle jag vilja foga den personliga uppfattningen, åt vilken även herr Lithander gav uttryck, att vi säkerligen ha användning för 16 à 20 miljoner till nyttigare arbeten och arbeten, som skulle kunna passa bättre, då det gäller att möta en hotande arbetslöshet, än om vi lägga ned dem på övergång till högertrafik.

Herr **Nilsson** i Göteborg: Herr talman! Hur vi än kämpa mot utvecklingen så komma vi i denna fråga icke ifrån att förr eller senare införa högertrafik i detta land. Det är alldeles självklart, att man inom vissa grupper och kretsar kan åstadkomma en opinion mot den nya trafikordningen, men bland trafikfolk, enskilda och organisationer, som veta eller ungefärligen kunna förutse vad framtiden i trafikavseende bär i sitt sköte, är man på det klara med att när vi icke kunna undgå att taga en trafikordning, som överensstämmer med vad som finns i övriga länder i Europa, så är det bättre att taga denna övergång förr än senare, ty desto billigare blir det.

Herr *Wallén* instämde häruti.

Herr **Paulsen**: Herr talman! Herr Nilsson i Göteborg talade så varmt för införandet av högertrafik. Han talade å trafikfolkets vägnar. Han tänker tydligen icke ett dugg på hur mycket pengar det skulle kosta. Det sägs, att det kommer att gå åt 16 miljoner, men det blir kanhända det dubbla. Jag frågar mig vad det är för människor, som vi skola göra detta för? Vad är det för människor, som skola ha nytta av denna högertrafik? Jo, det är utlänningar, som komma hit och köra bil och titta på vårt vackra land. Men vad är det för utlänningar? Är det sådana, som ha verkliga ärenden hit? Nej, i allmänhet är det icke sådana utan det är turister, människor som fara hit för sitt nöjes skull, rika människor. Skulle icke dessa ha råd att hålla sig med en svensk

Svar på fråga. (Forts.)

chaufför, om de icke kunna köra efter våra regler? De av våra bilister, som köra i utlandet, äro samma slags folk. Kunna de icke köra i högertrafik, därför att de äro vana vid vänstertrafik, kunna de stanna hemma.

Vi skola emellertid icke glömma att de människor, som i allmänhet köra på våra vägar, äro bönderna och deras folk, och vad är det för folk, som bönderna ha? Ja, det är kanske här och var någon medelålders människa, men oftast är det pojkar och gamla gubbar. Hästarna äro i allmänhet inkörda och ganska vana vid att sköta sig själva. Kommer det en bil, så vika de undan åt vänster. Pojkarna vissla, titta på allt, lyssna på fåglarna och ha så roligt som helst och se icke på hästen, och gubbarna grunna över sina sorger här i världen, och så köras dessa människor ihjäl. Men det bry sig icke herrarna, som vilja ha högertrafik, ett dugg om. Ni vill bara ha det som man har det i utlandet, därför att det är så fint att köra som man där gör. Jag förstår ju, att det icke tjänar något till att försöka övertyga andra människor, som äro så inställda på att vi skola ha samma trafikregler som i utlandet, men om ni icke vilja tänka på annat, så tänk på pengarna. Det är icke en bagatell. Vi äro visserligen vana vid att votera massor av miljoner nästan dagligen eller i varje fall varje vecka, men 16 eller kanhända 30 miljoner äro också pengar. Tänk på det, ni, som annars icke bry er om, ifall människor bli ihjälkörda!

Jag vill blott i all vänlighet rikta en maning till kommunikationsministern att icke blott rätta sig efter de utlåtanden, som komma in, utan också tänka på de människor, som färdas varsamt fram på vägarna och icke i flygande fart i bil.

Herr Lithander: Herr talman! Den ärade talaren på Göteborgsbanken framhöll, att förr eller senare skulle vi ändå vara tvungna att övergå till högertrafik. Vi skulle icke kunna undgå det. Jag vill för min del göra gällande, att det icke alls är så säkert, att vi förr eller senare bli tvungna till det. Jag tror, att vi mycket väl kunna fortsätta med vänstertrafiken i vårt land. Vi äro ju ingalunda ensamma härom. Jag kan peka på ett mycket stort land, med vilket vi under normala förhållanden stå i livlig förbindelse, nämligen England. Där har man vänstertrafik och kommer säkerligen icke att gå över till högertrafik. Under alla förhållanden stå vi alltså icke ensamma.

Den ärade talaren sade också, att det är bättre att göra övergången förr än senare, ty det blir billigare. Just nu ha vi ju emellertid så fruktansvärt ont om pengar för olika ändamål, och jag måste därför säga, som jag också har sagt i min fråga, att det vore ett fruktansvärt slöseri med skattemedel att nu använda ett så stort belopp på denna sak.

Den ärade talaren sade sig göra sitt uttalande å trafikfolkets vägnar. Jag vill då säga honom, att en av trafikfolkets främsta representanter i vårt land, en av de kunnigaste på allt vad trafikfrågor heter, nämligen förre generaldirektören Granholm, är absolut emot en övergång till högertrafik. Det kan kanhända ha sin betydelse också vad den förre chefen för statens järnvägar i det fallet har sagt, när man nu hör en framstående representant för spårvägarna i Göteborg ge uttryck för en motsatt uppfattning. Jag tror, att vi i det fallet mycket väl kunna lita på vad generaldirektör Granholm har uttalat.

Herr förste vice talmannen Magnusson: Jag vill endast i anledning av herr Nilssons i Göteborg uttalande säga, att jag icke tycker det är lämpligt att i detta sammanhang tala om att kämpa för eller emot utvecklingen. Om vi ha haft en utveckling på vår fason, som befunnits vara god och lämplig, finns det ju icke någon anledning till att vi icke skola kunna fortsätta på den vägen.

Svar på fråga. (Forts.)

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Jag kan icke ha sagt, att jag talade å trafikfolkets vägnar, ty jag sade, att bland trafikfolket, alltså bland dem, som praktiskt syssla med denna fråga, finns det en annan mening än den, som herr Lithander här anförde.

För övrigt må jag säga, att det är ganska säreget, att den värderade stadsrepresentanten måste gå till landsbygden för att få en opinion bakom sin ståndpunkt.

Herr Lithander: Det är därför att människorna äro förståndigare på landsbygden.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m.

I en den 6 december 1940 dagtecknad, till första särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 84, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande krigskonjunkturskatt eller till syfte likartad skatt, som vore hänförlig till av rådande krigskonjunktur föranledda förhållanden,

dels, där bedrivande av viss verksamhet framstode såsom ur det allmännas synpunkt särskilt betydelsefullt, för visst företag fastställa särskild grund för utgörande av eller medgiva befrielse från dylik skatt beträffande inkomster, som härflöte från nämnda verksamhet;

dels, där främjande av viss tillverkning framstode såsom särskilt betydelsefullt med hänsyn till folkförsörjningen eller rikets försvarsberedskap, efter den centrala krigskonjunkturskattenämndens hörande, förordna att beträffande företag för dylik tillverkning tillsvidare eller för visst eller vissa beskattningsår inkomstökning, i den mån densamma med sannolika skäl visades hava uppkommit genom ny eller ökad sådan tillverkning, helt eller delvis ej skulle upptagas till beskattning, dock att sådant undantag ej borde avse merinkomst som finge antagas hava uppkommit genom höjning av försäljningsprisen utöver vad som erfordrats för att täcka ökade omkostnader.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 84 måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande krigskonjunkturskatt eller till syfte likartad skatt, som vore hänförlig till av nu rådande krigskonjunktur föranledda förhållanden,

dels, där bedrivande av viss verksamhet framstode såsom ur det allmännas synpunkt särskilt betydelsefullt, för visst företag medgiva eftergift genom att fastställa särskild grund för utgörande av eller stadga befrielse från dylik skatt beträffande inkomster, som härflöte från nämnda verksamhet;

dels, där främjande av viss tillverkning framstode såsom särskilt betydelsefullt med hänsyn till folkförsörjningen eller rikets försvarsberedskap, efter den centrala krigskonjunkturskattenämndens hörande, förordna, att beträffande företag för dylik tillverkning tillsvidare eller för visst eller vissa beskattningsår inkomstökning, i den mån densamma med sannolika skäl visades hava uppkommit genom ny eller ökad sådan tillverkning, helt eller delvis ej skulle upptagas till beskattning, dock att sådant undantag ej borde avse merinkomst

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m. (Forts.)

som finge antagas hava uppkommit genom höjning av försäljningsprisen utöver vad som erfordrats för att täcka ökade omkostnader.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Lundell* hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 84.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Lundell*: Herr talman! Jag har till föreliggande utlåtande fogat en reservation, som kanske förefaller vara något lång i jämförelse med utlåtandet. Detta beror emellertid därpå, att i fråga om denna proposition har någon effektiv motionstid icke medgivits. Propositionen avlämnades i kammaren den 10 december, och motionstiden skulle alltså räcka till första sammanträdet närmast efter den 20 december. Nu är det meningen, att ärendet skall avgöras i dag, d. v. s. innan motionstiden utgått. Utskottet avgjorde ärendet redan den 12 december — alltså två dagar efter sedan propositionen avlämnades. Därför har denna min reservation fått ungefär samma omfattning som en motion. Hade man medgivit en effektiv motionstid, hade jag ju kunnat skriva vad reservationen innehåller i en av mig väckt motion och så i min reservation hänvisat till motionen. Nu har det emellertid blivit på det här sättet. Jag tycker nog, att man skulle kunnat avlämna en proposition av denna art något tidigare, så att den hunnit få en ordentlig behandling.

Den krigskonjunkturskatt, som det här är fråga om, har jag opponerat mig emot ända från dess första början, då den presenterades för riksdagen. Redan vid urtima riksdagens remissdebatt den 6 augusti sade jag, att jag räknade med att var och en, som medverkade till antagandet av ett sådant förslag, komme i framtiden få anledning att ångra det. Jag motionerade sedan i ärendet — det var motionen, nr 5, i denna kammare — och yrkade avslag på propositionen med förslag om krigskonjunkturskatt och påvisade ganska utförligt, att en särskild krigskonjunkturskatt i det nuvarande läget icke alls var motiverad, eftersom de pålagda progressiva inkomst- och förmögenhetsskatterna automatiskt verkade såsom en kraftig merinkomstskatt — alltså om man räknar tillsammans inkomst- och förmögenhetsskatten och värnskatten. Jag visade med exempel, huru pass kraftig den merinkomstbeskattningen blev, då man förfor på det sättet, om man dessutom räknade till kommunalskatterna. Redan förutom denna krigskonjunkturskatt var skatten tillräckligt hög för att avskräcka en god del av annars önskvärd företagsamhet. Dessutom var enligt mitt förmenande den föreslagna krigskonjunkturskatten till sin tekniska konstruktion sådan, att den verkade på ett olämpligare sätt än dessa förut pålagda inkomstskatter, som verkade automatiskt. Utskottet — det var, såsom nu, första särskilda utskottet — tog emellertid propositionen i huvudsak utan några modifikationer. När skatten sedan behandlades här i kammaren den 17 augusti, varnade jag återigen ganska utförligt i debatten och sade, bland annat, följande: »När det gäller nya företag, som ju böra åstadkommas i en tid, då man behöver en hel del ny produktion för att ersätta importvaror, som vi icke kunna få in, och för att sysselsätta arbetskraft, som icke kan sysselsättas i sina förutvarande sysselsättningar, är det naturligtvis ännu mer uppenbart, att det föreliggande skatteförslaget kommer att få mycket stora skadeverkningar.» Kammaren tog emellertid utskottsförslaget d. v. s. i det stora hela Kungl. Maj:ts proposition lika obekymrat som utskottet, och jag får då därtill anmärka, att det var ändå i det läget fullt klart, att skatten icke skulle få någon statsfinansiell betydelse. Detta medgavs ganska tydligt av finansministern under debatten här i kammaren. Skatten togs egentligen på grund av

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m. (Forts.)

några den abstrakta rättvisans grunder — alltså av några moraliska synpunkter. Man sade, att när många hade sämre under krisen, skulle det icke få göras några krigsvinster. Dem ansåg man vara olämpliga och moraliskt förkastliga. Det är dock klart, att sådana synpunkter knappast äro på sin plats, när det är fråga om folkhushållets ledande och fråga om att komma upp till den högsta möjliga nationalinkomsten. Några praktiska ekonomiska synpunkter tycktes man emellertid fästa mindre vikt vid. Man tycktes räkna med att då många redan fått det dåligt skulle man genom omöjliga skattebestämmelser ytterligare försvåra företagsamheten, så att de som påbröd till den redan dåliga ställningen skulle få räkna med att gå arbetslösa längre än vad de annars skulle behöva. Nu har det gått ungefär så, som man skäligen kunnat väntat, — att en del företagare ha sagt ifrån att här göras inga nyinvesteringar utan att man får garantier för att den eventuella vinst, som kan uppstå, icke tas bort av den här omätliga krigskonjunkturskatten. I det läget, när det gäller stora företag, har så Kungl. Maj:t funnit för gott att gå till riksdagen med den här propositionen, nr 84, och begära det vidsträckta bemyndigande, som det här är fråga om. Kungl. Maj:t vill ha bemyndigande, att när Kungl. Maj:t anser, att vissa företagares produktion eller produktionen inom en viss bransch är av *särskild* betydelse för det allmänna, Kungl. Maj:t skall få lämna en utfästelse till ifrågavarande företag, att de icke skola drabbas av någon framtida krigskonjunkturskatt eller »till syfte likartad skatt», såsom det står i propositionen. För egen del kan jag icke känna mig tilltalad av att på ett sådant sätt komma ur svårigheterna. Det kan icke vara lämpligt, att Kungl. Maj:t på detta sätt skall ha makt att pröva olika verksamheters nytta för folkhushållet och få bevilja skattefrihet för dem, som Kungl. Maj:t kan finna för gott, och låta andra få drabbas av denna krigskonjunkturskatt. Denna sak tillkommer icke Kungl. Maj:t. — Jag anser, att den rätta vägen skulle vara att gå in för att företagare utöver de skatter, som redan äro vidtagna, icke drabbades av någon mer krigskonjunkturskatt. Den skatt, som vi beslöto i augusti, gäller merinkomster, intjänade under de sista fyra månaderna 1939. Dessa merinkomster ha redan deklarerats, och taxeringen skall väl också vid det här laget vara färdig. Den skatten har redan gjort sin skadeverkan, och det är icke något att göra däråt vidare. Man bör nu gå in för att på 1940 och 1941 års inkomster o. s. v., så länge kriget fortfar, icke lägga på någon ny likartad skatt.

Först och främst är det konstitutionella betänkligheter, som kunna resas mot ett sådant arrangemang, som Kungl. Maj:t föreslagit. Det låter naturligtvis väl tänka sig, att Kungl. Maj:t i en eller annan förordning kan få sig tillförsäkrad dispensrätt från vad förordningen annars huvudsakligen innehåller, men icke kan det vara lämpligt, att Kungl. Maj:t i en så viktig fråga, som det här gäller, skall få befria enskilda företag eller branscher ifrån en skatt, som är pålagd av riksdagen. Vidare tycker jag, att ett sådant arrangemang stöter bra mycket sinnet för *likhet inför lagen* och de regler, som man annars räknar med, nämligen att taxering skall vara likformig och rättvis, såsom det står i taxeringsförordningen. Jag förutser vidare, att om man inför ett sådant dispensinstitut för Kungl. Maj:t, kommer det att bli ett ofantligt spring i kanslihusets trappor av företagare, som vilja försöka övertyga Kungl. Maj:t, att drivandet av deras verksamhet är särskilt viktigt för folkhushållet — ja, icke blott i kanslihusets trappor utan också hos alla kriskommissionerna, eftersom man kommer att försöka få dem att understödja deras framställningar hos Kungl. Maj:t. På olika orter kommer man väl också att försöka skaffa sig understöd från de kommunala myndigheterna, som få sända representanter till Stockholm för att uppvakta den ena myndigheten efter den

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m. (Forts.)

andra för att påvisa, hur nyttigt det skulle vara för folkhushållet, dels om den och den varan, som man har för avsikt att producera inom kommunen, finge tillverkas utan att belastas av krigskonjunkturskatt, och dels huru många tiotal arbetslösa man inom kommunen tänker sig kunna försörja, om man blott får sätta i gång denna tillverkning. Jag kan icke anse det vara tilltalande att ordna en angelägenhet så, att det skall bli sådana följder. — Naturligtvis komma också de, som icke bli befriade från krigskonjunkturskatt, att klaga — väl närmast i pressen, ty någon annan klagoinstans finns väl icke då att taga till. Det kommer väl att bli ganska ljudliga klagomål, och man kommer att göra jämförelser mellan sådana företag, som fått denna befrielse, och sådana, som icke fått någon befrielse, och påvisa på vilket vettlöst sätt Kungl. Maj:t handhaft detta dispensinstitut.

Vidare har jag i reservationen pekat på att det måste vara ofantligt svårt att, om Kungl. Maj:t nu skall lämna en utfästelse till en företagare eller en viss företagarsbransch, precisera utfästelsen på ett sådant sätt, att icke företagaren sedan kan komma och ha anledning att säga, att Kungl. Maj:t har svikit sin utfästelse, eller att Kungl. Maj:t kringgått utfästelsen. Vad som intresserar en företagare är nämligen icke, om den skatt, som eventuellt framdeles ändå kommer att bli pålagd, kallas för krigskonjunkturskatt eller icke, och icke heller om det är, såsom det står i propositionen, skatter med likartade syften. Det som intresserar företagaren är icke skattens syfte utan dess verkan. Jag vet icke, hur man skulle ordna en höjd beskattning, om det framdeles visade sig nödvändigt att ytterligare höja inkomstskatten eller lägga på ytterligare någon extra skatt, för att det icke för en företagare i mycket väsentliga avseenden skulle ha samma verkan ungefär, som om han drabbades av en krigskonjunkturskatt, fastän han genom utfästelsen blivit befriad från att drabbas av sådan skatt. Jag tror, att det blir ofantligt svårt att precisera utfästelsen på ett nöjaktigt sätt. Det enda, jag kan tänka mig, skulle vara, att man formulerade utfästelsen på ett sådant sätt, att det och det företaget eller den och den branschen kommer icke att under den tid, det nuvarande kriget pågår, drabbas av någon som helst höjning i inkomst- eller förmögenhetsskatt utöver den, som för närvarande utgår. Lämnas en sådan utfästelse, kan man nog säga, att både den, som ger utfästelsen, och den, som får utfästelsen, ha samma uppfattning om dess innehåll. Om man emellertid försöker att lägga den på ett annat sätt, tror jag, att det blir mycket svårt att finna samma uppfattning hos båda kontrahenterna. Företagarna komma att mycket lätt få den uppfattningen, om det framdeles höjes på någon inkomst- eller förmögenhetsskatt, att Kungl. Maj:t kringgår den utfästelse, som lämnats. Å andra sidan har jag sagt i reservationen, att jag anser, att det icke skulle vara lämpligt, om Kungl. Maj:t gör en sådan utfästelse, att den och den företagaren skall framdeles under vissa år vara befriad från alla skatteförhöjningar.

Sedan har jag också i reservationen anmärkt på att utformningen av andra ledet i den fullmakt, som Kungl. Maj:t här begär, är ofantligt bristfällig. Det är en sak, som Kungl. Maj:t är fullt medveten om, och som ju också framgår, om icke av annat, så av den argumentation, som finns intagen i bil. 2 till krigskonjunkturskattepropositionen. Jag anser, att denna bestämmelse »dock att sådant undantag ej må avse merinkomst, som får antagas hava uppkommit genom höjning av försäljningsprisen utöver vad som erfordrats för att täcka ökade omkostnader», är en bestämmelse, som icke utsäger något fast och bestämt. Jag kan icke förstå, hur man kan tänka sig att träffa en överenskommelse mellan två parter, som innehåller en sådan bestämmelse. Det är ju

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m. (Forts.)

en fullkomlig kautschukbestämmelse. Meningen är väl ändå, att om nu Kungl. Maj:t får ett sådant bemyndigande skall det väl tagas in något mot detta bemyndigande korresponderande i en eventuell krigskonjunkturskatteförordning. Beträffande inkomster, intjänade under t. ex. 1940, borde väl sådana bestämmelser då vara utformade, att prövningsnämnderna, som handlägga dessa deklarationer, och de skattedomstolar, som ha hand om alla överklaganden, ha något att taga på, som de kunna döma efter. Och när det på alla håll är fullt klart, att denna bestämmelse icke säger något entydigt, förstår jag icke, huru man kan i ett bemyndigande från riksdagens sida vilja ha in den i en utfästelse, som Kungl. Maj:t skall lämna till det ena eller andra företaget eller den ena eller andra företagargrandsen.

Jag skall tillåta mig att med ett litet exempel visa, hur godtyckligt en sådan bestämmelse verkar. Jag satte i går upp ett litet räkneexempel. Det vore lättare att demonstrera det, om man hade en svart tavla att skriva på, men en sådan finns ju icke här i kammaren, utan man får här lita till hörseln och icke till synen. Det gör saken något svårare.

Antag emellertid att vi ha ett företag som vid en framtida taxering till krigskonjunkturskatt visar sig ha haft en bruttoinkomst på 500,000 kronor under jämförelseåret. Vi kunna ju säga, att dessa 500,000 kronor äro en produkt av varupriset multiplicerat med omsättningen. Om vi räkna med att samma företag under jämförelseåret haft 475,000 i omkostnader, så har det under detta år haft en nettoinkomst på 25,000 kronor. Antag att samma företag sedan under beskattningsåret får en inkomst på 715,000 kronor och omkostnader på 570,000. Då har nettot stigit till 145,000 kronor. Stegringen såväl av bruttoinkomsten som av omkostnaderna har uppkommit på så sätt, att omkostnaderna först börjat stiga, och man finner, att under beskattningsåret i dess helhet ha omkostnaderna stigit med 20 % i förhållande till jämförelseåret. Man har då från 475,000 kronor kommit upp i en omkostnadssumma på 570,000 kronor. När omkostnaderna alltså stiga, har företaget börjat höja priserna till en början med ett par procent och sedan med mera. Man kan säga, att företaget sålt sin produktion under beskattningsåret med i genomsnitt 10 % förhöjning av priserna. Det är icke så mycket i jämförelse med denna 20-procents stegring av omkostnaderna. Men så har det visat sig, att omsättningen på grund av ökad efterfrågan på företagets produkter under beskattningsåret stigit med 30 % i förhållande till jämförelseårets omsättning. Då kommer man fram till denna bruttoinkomst av 715,000 kronor som nämnts.

Nu är frågan, vilken höjning av försäljningsprisen som hade *erfordrats för att täcka ökade omkostnader*? Det är detta uttryck som står här i propositionen och som skulle stå i utfästelsen. Om man räknar med den ursprungliga omsättningen och räknar med att omkostnaderna stigit från 475,000 till 570,000 kronor, så skulle naturligtvis bruttoinkomsten behövt stiga från 500,000 till 570,000 kronor för att uppväga de stegrade omkostnaderna. Det skulle behövts en stegring på 14 %. Men räknar man däremot med att omsättningen under beskattningsåret varit 30 % högre, då visar det sig, att det icke behövts någon prisstegring alls för att uppväga de ökade omkostnaderna. Vad skall nu en beskattningsmyndighet som får detta fall framlagt för sig räkna med? Det finns ingen som helst föreskrift härvidlag. Denna myndighet kan kanske säga, att när omkostnaderna stigit med 20 %, är det verkligen motiverat att höja priserna med 10 %. Man kommer då fram till denna nya nettoinkomst på 145,000 kronor, som i förhållande till den ursprungliga nettoinkomsten innebär en merinkomst på 120,000 kronor. Dessa 120,000 kronor befria

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m. (Forts.)

vi från krigskonjunkturskatt, säger då kanske myndigheten. Man kan mycket väl resonera på detta sätt på grund av ifrågavarande bestämmelse. Man kan emellertid också säga, att på grund av den ökning av omsättningen, som så småningom visat sig, hade vederbörande icke alls behövt höja priserna för att få sina ökade omkostnader täckta. De täckas genom den ökade omsättningen. Då kan beskattningsmyndigheten säga, att man skall taga bort en del av nettoinkomsten och att man vid beräkningen av skattefriheten icke skall utgå från en högre inkomst än den som vederbörande skulle haft, därest endast omsättningen gått upp med 30 %. Då hade man kommit fram till en bruttoinkomst på 650,000 kronor och följaktligen en nettoinkomst på 80,000 kronor samt en merinkomst på 55,000 kronor. Man kan säga, att det är endast dessa 55,000 kronor som skola befrias från krigskonjunkturskatt. Man kan resonera på olika sätt och taga ett belopp vilket som helst inom vissa gränser och säga, att detta är den merinkomst som på grund av ifrågavarande bestämmelse skall befrias från krigskonjunkturskatt. Det finns inga ledtrådar för att bedöma, vad Kungl. Maj:t har ansett, och jag får säga, att jag har den uppfattningen, att Kungl. Maj:t härvidlag ingenting ansett. Det ligger ingen bestämd andemening i ett uttalande sådant som det anmärkta, utan man har bara formulerat det på detta sätt för att bli av med saken.

Jag yrkade, som jag redan sagt, i utskottet avslag på denna proposition, och det synes av reservationen, att jag fortfarande vidhåller detta yrkande. Man försökte inom utskottet en annan utväg för att mjuka upp dessa krigskonjunkturskattbestämmelser. Man föreslog från annat håll, att man skulle taga bort ordet »särskilt» ur den använda formuleringen: särskilt betydelsefullt. Det står »särskilt betydelsefullt» så väl i första som i andra ledet av den utfästelse som skulle lämnas. Det sades, att man kunde väl taga bort detta ord »särskilt», och det kunde vara tillräckligt om det står: betydelsefullt för folkförsörjningen och försvaret o. s. v. Är en viss verksamhet betydelsefull för folkförsörjningen, så är väl detta tillräckligt, för att man skulle önska, att den verksamheten komme till stånd, och kan den icke komma till stånd på annat sätt, då får man väl taga bort krigskonjunkturskatten eller giva en utfästelse, att denna verksamhet skall bli befriad från ifrågavarande skatt. Denna väg visade sig emellertid icke vara framkomlig i utskottet. Man ville nödvändigt ha kvar det där ordet »särskilt». Om jag ser saken sådan den i verkligheten är, så finner jag, att utskottet och Kungl. Maj:t med jämnomod se, att en tillverkning icke kommer till stånd, även om den är betydelsefull för folkhushållet. Den måste vara särskilt betydelsefull, om man skall göra några eftergifter för att den skall komma till stånd. Även om en tillverkning eller många tillverkningar tillsammans skulle kunna ge konsumtionsvaror till folkhushållet för kanske hundratals miljoner kronor, varor som vore säljbara och som folk ville ha, så avstår man alltså från denna tillverkning, bara därför att man icke får taga ut tre å fyra miljoner kronor i krigskonjunkturskatt på vinsten av densamma, och man avstår av samma grund från att ge arbete åt hundratals eller tusentals personer. Man ser hellre, att de gå arbetslösa, än att man gör avkall på den tilltänkta krigskonjunkturskatten och därmed ger företagarna vad som behövs för att de skulle sätta verksamheten i gång. Detta är ju en ganska egendomlig ståndpunkt från statsmakternas sida.

Det är redan sagt, att denna skatt icke har någon statsfinansiell betydelse. Å andra sidan är det klart, att om en produktion kommer i gång som ger oss hundratals miljoner kronor i konsumtionsvaror, så ger denna tillverkning automatiskt skatt.

Bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m. (Forts.)

De inkomster som därvid intjänas ge ju skatt åt kronan och åt kommunerna, och dessa skatter, som utgå efter de andra skattelagarna som vi ha, ge betydligt mer än dessa tre å fyra miljoner kronor som eventuellt skulle flyta in i krigskonjunkturskatt på denna tillverkning. Jag kan icke förstå, att vare sig man ser saken från folkhushållets synpunkt eller från statsfinansiell synpunkt, det finns någon hållbarhet i den tankegång som får förmodas ligga bakom Kungl. Maj:ts och utskottets ståndpunktstagande i denna fråga. — Jag måste säga, att en sådan ekonomisk politik som föres på denna punkt dömer sig själv.

Herr talman! Jag skall icke vidare utveckla denna sak. Jag hoppas, att den blivit tillräckligt klarlagd genom vad jag här sagt. Jag ber att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts proposition och på utskottets hemställan.

Herr Andersson i Dunker: Herr talman! Herr Lundell har i utskottet anfört samma synpunkter, som han gjort i reservationen och nu här i kammaren. Dessa synpunkter kunna vara nog så intressanta, men herr Lundell lyckades icke övertyga utskottet, att hans ståndpunkt var den riktiga, och jag tror knappast heller, att han har övertygat kammaren därom. Jag skall för min del icke ge mig in på någon närmare debatt med herr Lundell om dessa spörsmål. Jag vill bara uttrycka en stilla undran. Herr Lundell yrkade på sin tid avslag på förslaget till krigskonjunkturskatt, och det kan jag väl förstå. Men när Kungl. Maj:t nu begär rätt att i vissa fall, då särskilda skäl föreligga, medgiva lindring eller befrielse från krigskonjunkturskatt, då yrkar herr Lundell också avslag. Jag får säga, att detta förefaller mig ganska egendomligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundell: Herr talman! Det är ju sant, att jag icke lyckats övertyga utskottet i denna fråga, och jag kanske icke heller lyckats övertyga så många av kammarens ledamöter, men jag skulle vilja föreslå var och en att tänka igenom en sådan här sak. Jag föreställer mig, att den kommer tillbaka till kammaren igen. Vi få nog ett krigskonjunkturskattförslag — det är, såvitt jag kan förstå, finansministerns mening — i början på nästa riksdag, och vi kanske då också få någon uppfattning om hur pass omfattande frikallandet från krigskonjunkturskatten har måst bliva för att företagsamheten något skulle komma igång.

Det är nog så, herr Andersson i Dunker, att även om jag icke lyckats övertyga utskottet eller en hel del av kammarens ledamöter, så är det icke säkert, att det uteslutande beror på mig. Det kan också bero på den andra parten.

Sedan säger herr Andersson i Dunker, att det är egendomligt, att när jag yrkade avslag på krigskonjunkturskattförslaget i augusti, jag nu, när det är fråga om att lämna befrielse i vissa enstaka fall från denna skatt, även yrkar avslag på ett sådant förslag. Jag tycker, att det är en ganska god konsekvens att göra så, ty det bör icke vara vissa enskilda som komma att utpekas av Kungl. Maj:t, därför att de vunnit Kungl. Maj:ts eller olika myndigheters välbehågenhet, som skola befrias. Det är icke så en sådan här sak skall ordnas, utan den skall ordnas generellt för alla. Det skall vara likhet inför lagen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 3.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt ävensom en i ämnet väckt motion.

*Ändrad
lydelse av
förordningen
om automo-
bils katt.*

I en den 29 november 1940 dagtecknad, till första särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande, vid propositionen fogade förslag till

Förordning

angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt.

Härigenom förordnas, att 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 om automobils katt skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges:

1 §.

För automobil — — — meddelade bestämmelser.

Angående beskattning — — — nedan stadgas.

Å automobil eller släpvagn, som enligt vad därom är särskilt föreskrivet skall införas i ett centralt militärt fordonsregister, äger denna förordning icke tillämpning.

Med automobil — — — på skenor.

Uttrycket släpvagn användes i denna förordning i samma betydelse som i motorfordonsförordningen den 23 oktober 1936.

5 §.

Skatt utgår — — — etthundrasextio kronor.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1941.

Till utskottets behandling hade jämväl hänvisats en i anledning av propositionen väckt motion, nr 51 i andra kammaren av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., vari hemställts, »att riksdagen må vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 80 besluta, att full automobils katt skall utgå endast å själva fordonet och att det såsom drivmedel använda aggregatet, antingen detsamma är monterat å fordonet eller å särskild släpvagn, helt befrias från skatt».

Utskottet hemställde, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förrevarande proposition nr 80 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt med avslag å motionen II: 51 av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., måtte antaga det vid propositionen fogade förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt med den ändring att bestämmelsen om ikraftträdandet i nämnda förslag skulle erhålla följande lydelse:

»Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1941, dock att för automobil, som är inrättad för och drives med generatorgas, framställd av inhemskt bränsle, och för släpvagn, som är inrättad för och huvudsakligen användes till uppbärande av generator för framställning av sådan gas, som ovan sägs, skatt skall för tiden till och med den 30 juni 1941 utgå med hälften av de i 5 § stadgade skattesatserna.»

Ändrad lydelse av förordningen om automobils katt. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jonsson** i Skedsbygd: Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet behandlas en kungl. proposition, däri Kungl. Maj:t begär, att den skattelindring som förut varit gällande för gengasdrivna fordon nu skall upphöra. Motivet härför har av Kungl. Maj:t angivits vara den minskning i bilskattmedlen som blivit en följd av det inträdda krisläget.

Emellertid kan man väl ifrågasätta, om icke den föreslagna skärpningen av beskattningen går väl långt. Följden av Kungl. Maj:ts och även av utskottets förslag — utskottet har ju endast skjutit på tiden för skattelagens ikraftträdande — blir, att gengasfordonen komma att belastas av en betydligt hårdare beskattning än de bensindrivna fordonen. Enligt propositionen och utskottets förslag skall automobils katt utgå icke bara för fordonet såsom sådant utan även för det aggregat som användes såsom drivmedel. Följden härav blir, att en lastbil som förut haft en viss skatt såsom bensindriven nu får en ökad skatt, därför att den fått gengasdrift. Bilägaren får betala skatt även för aggregatets vikt, vilken på de större bilarna kan gå upp till c:a 70 kronor. En sådan skattehöjning måste verka synnerligen betungande på detta trafikmedel. Jag befarar starkt, att den kommer att verka restriktiv, så att man drar sig för att inmontera dessa gengasaggregat.

Jag har varit i tillfälle att rådgöra med en hel del lastbilägare i fråga om inmontering av gengasaggregat. Jag får säga, att det mest vägande motiv jag har kunnat anföra för en sådan inmontering har varit just den skattelättnad som statsmakterna berett denna drift. När man kalkylerar med de stora kostnader som anskaffandet av gengasaggregat medför och de ökade driftkostnader som i stor utsträckning bli en följd av en sådan omläggning, har man mot detta endast kunnat sätta skattelättnader. Enligt propositionen och även enligt utskottets förslag bortfaller nu denna lättnad. Jag kan förstå, att det ur statsfinansiell synpunkt och ur den synpunkten, att man behöver dessa medel för vägunderhållet, är nödvändigt att göra någonting. Vad jag däremot icke kan förstå är, att man skall extra belasta dessa fordon med skatt på de aggregat som användas för att driva desamma, samtidigt som lastkapaciteten minskas för fordonen. Man får med andra ord betala skatt för minskad lastkapacitet.

Jag tycker för min del, att det hade förefunnits möjligheter att kunna genomföra den lindring i denna beskattning som jag avsåg i min motion. Jag har varit i tillfälle att i denna sak samtala med flera fordonsägare, och jag har för övrigt varit uppvaktad av flera bilfabrikanter och sådana som inmontera dessa gengasaggregat. De ha alla uttalat, att några oöverstigliga svårigheter att skilja gengasaggregatets vikt från fordonets icke föreligga. De säga, att beträffande de bilar som redan äro inregistrerade är saken klar. Där har man redan bilens vikt, och en påmontering av ett gengasaggregat påverkar icke *fordonets* en gång fastställda vikt. Beträffande nya fordon har man också viktuppgifter från fabrikanterna, och naturligtvis kunna kontrolluppgifter anskaffas, där så behövs. Det föreligger sålunda inga oöverstigliga svårigheter att på denna punkt tillmötesgå motionärernas önsningar.

Jag tror också, att man genom att pålägga en alltför hög skatt på dessa gengasdrivna fordon kommer att motverka en önskvärd utveckling och hindra den enligt mitt förmenande sunda och lovande övergången till ett inhemskt bränsle, som blivit följderna av vår avspärrning västerut. Vi ha ju redan sett, att taxorna för biltransporter avsevärt höjts. De komma helt visst att ytterligare höjas, om skattebelastningen på dessa fordon blir alltför hög. I dessa tider, när man allmänt strävar efter att hålla omkostnaderna nere, tror jag

Ändrad lydelse av förordningen om automobilskatt. (Forts.)

det skulle vara skäl i att även observera en sådan post som transportkostnaderna, som ha en ganska stor betydelse, kan man säga, för nästan hela näringslivet. Utskottet har ju också erkänt, att det skulle kunna vara berättigat att minska skatten med den del som faller på aggregatets vikt, men utskottet har stannat inför de svårigheter som man påstår förefinnas. Jag tror emellertid icke, att dessa svårigheter äro större, än att de kunna övervinnas. Utskottet har också i så måtto velat vidtaga en lindring i skatten, att det skjutit på skattelagens ikraftträdande sex månader. En skattelindring inträder sålunda gentemot Kungl. Maj:ts förslag under de närmaste sex månaderna framåt. Men den 1 juli 1941 skall den fulla skatten uttagas.

Då jag befarar, att det kommer att ha ganska allvarliga konsekvenser, att vi, vare sig riksdagen beslutar i enlighet med Kungl. Maj:ts eller i enlighet med utskottets förslag, förr eller senare, antingen den 1 januari eller den 1 juli 1941, få en enligt mitt förmenande alldeles för hög skatt på dessa fordon, så tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets förslag med den ändringen, att skatten skall utgå endast å fordonen, men att aggregaten skola lämnas skattefria.

I detta anförande instämde herr *Närlinge*.

Herr Björklund: Herr talman! Det är egentligen ingen i denna församling, som känner någon större glädje över vare sig Kungl. Maj:ts proposition eller det beslut, som utskottet kommit till och vilket nu föreligger.

Jag vill för min del säga, att varje som helst ny form av skatt naturligtvis är ägnad att inge betänkligheter, och jag behöver inte sticka under stol med att även jag hyst betänkligheter gentemot detta. Men så som saken ligger till är det enligt mitt förmenande mycket svårt för att inte säga omöjligt att göra något just på det område, om vilket vi nu tala.

Det är på det sättet, att dessa fordon för närvarande äro till hälften skattefria, d. v. s. betala halv vagnskatt. Man har genomfört det som en uppmuntran och för att stimulera användningen av gengasdrivna fordon, vilket varit önskvärt ur nationalekonomisk synpunkt. Man skulle med andra ord slippa att importera så stora mängder bränn- och motorolja som förut, och det skulle därigenom bli, som jag nyss sade, en nationalekonomisk vinst för landet. Den rådande avspärningen har emellertid på denna punkt som på så många andra totalt kastat om vad man förut ansett vara önskvärt för ögonblicket.

Vi ha att se denna sak, såvitt jag kan förstå, ur rent nationalekonomisk synpunkt. Under budgetåret 1939/40 inflöto i automobilskatt i runt tal 127.3 miljoner kronor, därav i fordonsskatt 38.2 och i bensinskatt 89.1 miljoner kronor. För budgetåret 1940/41 beräknas inkomsterna av automobilskatten komma att utgöra endast 19.9 miljoner kronor, därav 15.9 miljoner i fordonsskatt och 4 miljoner i bensinskatt. Denna våldsamma sänkning av automobilskattemedlen måste, under förutsättning av oförändrade skattesatser, innebära att staten direkt av skattemedel får lämna bidrag till vägunderhållet, och naturligtvis måste vägdistriktet — det vill jag inte fördölja — i betydlig grad höja vägskatten för den enskilde medborgaren. Det åtgår i runt tal 55 miljoner kronor för att underhålla våra vägar så att de skäligen kunna användas för motortrafik, och en gammal tanke har här i riksdagen alltid varit, att bilismen i stort sett skall betala kostnaderna för vägunderhållet och även en del av anläggningskostnaden för nya vägar. Då inkomsterna, som jag nämnde, beräknats sjunka från 127.3 till i runt tal 20 miljoner kronor, förstär var och en att det i nu rådande ekonomiska situation är nödvändigt att genom ökad beskattning av motortrafiken täcka de utgifter, som bilismen förorsakar vägväsendet. Det är pudelns kärna i detta fall, och även om jag inte är glad över

Ändrad lydelse av förordningen om automobils katt. (Forts.)
att Kungl. Maj:t framlagt denna proposition, så förstår jag att det är nödvändigt och att det måste bli på det sättet. Jag skall passa på tillfället att säga, mina damer och herrar, att om vi fortfarande vilja ha en bilism här i landet, få vi göra oss förtrogna med den tanken, att vi även måste beskatta det inhemska bränslet. Vi måste med andra ord se till, att det finns möjligheter att skaffa pengar till vägunderhållet. Vill man inte vara med om att av direkta skattemedel anslå oerhört stora belopp, i förevarande fall omkring 40 eller 50 miljoner kronor, men anser att det är av största betydelse både för folkhushållet och för hela vårt näringsliv överhuvud taget att motortrafiken kan fungera något så när ostörd, då är det nödvändigt att skaffa medel för att underhålla vägarna. Ett av dessa medel, föreställer jag mig, är det som Kungl. Maj:t här föreslagit. Det ger visserligen inte några stora belopp, men det s. k. uppfostringsskydd, som den nu rådande halva skattebefrielsen varit, bör i närvarande stund ses ur den synpunkten, att det är en övervunnen ståndpunkt.

Alla ha vi inom utskottet bombarderats från motormännens sida med framställningar i denna sak, och det är ju ingenting att säga om. Var och en vill betala så litet i skatt som möjligt, det vill jag, det vilja motionärerna, det vilja motororganisationerna och det vill den enskilde. Men vi ha att försöka avväga skattebördorna, och när vi en gång fastslagit att bilismen skall betala vägunderhållet, måste vi även nu hålla fast vid att samma bilism måste vara med och bidra till detta.

Jag tror, att man med lugnt samvete kan ta den här skatten. Jag har varit med de senaste åren, och jag är fullt på det klara med att vi komma att få vara med om att ta det som är betydligt svårare. Vi ha för övrigt redan gjort det. Jag erinrar bara om en så tråkig sak som omsättningsskatten, som enligt mitt förmenande är en betydligt värre sak för hela det nationella hushållet än vad detta kan vara. Jag vill tillägga att den skatteförhöjning, som det här rör sig om, uppgår för exempelvis en stor buss till 50 à 60 kronor om året, och det blir inte så förtvivlat mycket. De stora lastbilarna och bussarna, d. v. s. den verkliga nyttotrafiken, får en höjning som är så avpassad att jag tror den tämligen lätt skall kunna bära den.

Det är visserligen sant att det är höga taxor. Ja, vi få vara beredda att höja taxorna ytterligare, det är jag inte främmande för. Men — och det riktar jag särskilt till herr Jonsson i Skedsbygd och hans meningsfränder — om vi några månader framåt skulle i någon liten mån bromsa upp både beträffande tillverkning och inmontering av gengasaggregat, tror jag för min del inte att landet lider någon som helst skada härigenom. Vi ha utsikter till att priset på såväl bränslet som på gengasaggregaten skall komma att falla kraftigt under de närmaste månaderna, och jag vill passa på att säga, att jag tror det skulle vara skäl att till dem, som i dag fundera på att eventuellt inmontera gengasaggregat på sina vagnar, rikta ett varningens ord: vila på hanen ett litet ögonblick, så ha ni möjlighet att få både aggregaten och, som jag anser ännu viktigare, även bränslet till aggregaten till betydligt billigare pris än de i dag betinga.

Herr talman! Situationen har varit den, att utskottet, utan att känna någon glädje över detta förslag, icke ansett sig kunna i vidare mån tillmötesgå de önskemål, som framställts från motororganisationernas sida, än att ikraftträdandet av skatteförhöjningen föreslagits framflyttad till den 1 juli 1941. Det är en visserligen liten men dock eftergift, som man inom utskottet ansett sig kunna vara med om.

Jag ber, med hänvisning till vad jag har anfört, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ändrad lydelse av förordningen om automobils katt. (Forts.)

Herr **Jonsson** i Skedsbygd erhöi ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Björklund har inte gått in på detaljerna rörande befrielse för gegasaggregaten från skatt utan har endast talat om skatten i allmänhet. Jag tycker det är högst anmärkningsvärt, därför att statsrådet själv i propositionen varit inne på detta och yttrat, att det kan synas rättvist att aggregaten befrias från skatt. Utskottet säger något liknande men avstyrker. »Då i marknaden finnas ett mycket stort antal aggregat av olika slag och med varierande viktsatser med mera», säger utskottet, »torde det i motionen föreslagna systemet erbjuda avsevärda svårigheter i den praktiska tillämpningen.» Det tycks ha varit utskottets motiv för att avstyrka motionen.

Jag kan också gentemot herr Björklund invända, att jag anser att vi skulle få mera pengar i skatt, därest man inte toge till skattesatserna alltför höga.

Herr **Björklund**, som jämväl för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Jag vill bara säga, att då jag inte gått in på enskilda detaljer i denna fråga har det varit med hänsyn till den långa föredragningslistan, men också därför att jag förmodar, att kammarens ledamöter ha läst utskottsbetänkandet.

På grund av att vi inom utskottet tyckte att Kungl. Maj:ts proposition kanske var något knapphändig — den innehöll inte de upplysningar som vi behövde — anlitade utskottet som sakkunnig bilbesiktningsmannen major Elliot, som förklarade en hel del ting för oss i utskottet. De, som inom utskottet delade motionärernas uppfattning, hade givetvis möjlighet att reservera sig till förmån för motionen, men sedan de hört sakkunskapen ha de avstått från att göra det. Detta torde egentligen ge svaret på den fråga, som nu är före.

När herr Jonsson i Skedsbygd i sitt senaste yttrande säger, att det skulle ge mera pengar i statskassan, om man i fortsättningen gick fram på samma väg som man hittills har gjort, så tillåter jag mig att ha en precis motsatt uppfattning. På den punkten kunna vi tvista hur länge som helst, men det torde inte kammarens ledamöter ha något större intresse av att höra.

Vidare yttrade:

Herr **Nilsson** i Göteborg: Herr talman! Även om man inser, att statsmakterna måste finna utvägar för att få ökade inkomster, måste man emellertid bli högst betänksam mot det förslag, som utskottet nu framlagt. Utskottet synes icke ha observerat, vilka ytterligare svårigheter, som man genom denna skärpta beskattning lägger på motorfordonstrafiken. Jag vill särskilt erinra om den reguljära linjetrafiken, persontrafiken — jag ser det framför allt ur storstädernas synpunkt — där ytterst svåra problem uppstått i samband med svårigheter att kunna tillgodose det ökade trafikbehovet. Kostnaderna för gegasdrift äro betydande, och de framträda kanske framför allt inom persontrafiken och inom den omnibustrafik, där korta sträckor mellan stationerna äro tillfinnandes. Priset på ett gegasaggregat är 4,000 à 5,000 kronor, och på det experimentstadium, på vilket aggregaten för närvarande befinna sig, äro de inte beräknade att räcka mer än 2 à 3 år. Driftsutgifterna äro vid normal trafik omkring 50 % högre än de voro förut, och vid s. k. högtrafik stiga de med 100 %.

Det torde vara lämpligt att inte betrakta denna fråga endast ur de synpunkter, som landsbygdens trafikproblem kunna ge anledning till. När det gäller stadstrafiken äro olägenheterna lika stora. Jag skall inte närmare gå in på och belysa de ytterligare svårigheter, som motorfordonstrafiken kommer att få genom denna åtgärd, och jag ifrågasätter, huruvida man inte kan vänta med densammas genomförande till en tidpunkt, då gasgeneratorerna äro mera eko-

Ändrad lydelse av förordningen om automobils katt. (Forts.)

nomiskt bärande än vad de nu äro. Jag tror att en sådan väntan skulle animera denna trafik till att mera effektivt sköta om personbefordran och trafiken överhuvud taget och att man således nu borde vänta med detta förslag.

Jag vill med dessa ord erinra om de betänkligheter och de svårigheter, som finnas på vederbörligt håll, och jag ber att få ansluta mig till det förslag, som i debatten ställts av herr Jonsson i Skedsbygd.

Herr Lundell: Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende. Hade jag gjort det, skulle jag nog ha anslutit mig till ungefär den ståndpunkt, som ligger i herr Jonssons i Skedsbygd m. fl. motion, och jag skulle kanske, om jag hade följt min känsla, ha gått något längre och helst velat bibehålla den halva skatten, som vi ha förut. Jag är övertygad om att även herr Jonsson i Skedsbygd skulle vilja gå därhän, om det inte vore någon eftergift för de statsfinansiella synpunkterna i hans nyss framställda yrkande.

Jag tror, liksom herr Jonsson i Skedsbygd, att denna fördubbling av skatten nog icke kommer att giva den väntade fördubblingen av inkomsterna, ty den här ändringen i fråga om skatten på gengasfordon, kommer att medföra att folk, i större utsträckning än man eljest haft anledning förvänta, kommer att avhålla sig från att montera in gengasaggregat på fordon, som nu stå stilla.

Vidare blir det säkerligen så, att om man nu skall ha samma skatt på gengasfordon som på fordon, som drivas med flytande bränsle, och bensinen någon gång framdeles återigen så att säga skulle börja flyta till eller motorspriten kommer i gång, så att vi få god motorsprittilldelning, då kommer den här fördubblingen av skatten att verka så, att folk i ofantligt mycket hastigare takt än som eljest skulle skett riva ut sina aggregat. Statsmakterna äro ju ganska senfärdiga. Om vi således skulle räkna med att det skulle komma in bensin i februari nästa år, skulle det väl kanske dröja till riksdagen 1942, innan det kom fram en proposition om återinförandet av det gamla arrangemanget med halv skatt för gengasmotorfordon för att främja detta slag av inhemskt bränsle. De som ha gengasaggregat inmonterade och dagligen brottas med de besvär, som detta bränsle medför — de få ju sätta till en massa tid och kunna kanske icke utföra mer än hälften eller 60 procent av det transportarbete, som de förut kunde utföra på en dag, till följd varav de ha ökade svårigheter att få det hela att gå ihop — skulle då omedelbart komma att riva ut sina gengasaggregat och slänga dem på skrothögen. Har man kvar bestämmelsen om halv skatt på gengasfordon, komma kanske åtminstone några att hänga i något längre. Det skulle rentav kunna tänkas, att ett eller annat gengasfordon skulle komma att bli kvar i konkurrens med de fordon, som drivas med lätthanterligare flytande bränslen. Det vore ju önskvärt att så kunde ske. Att ögonblickligen slänga bort aggregaten, skulle innebära en stor kapitalförstöring. Dessa aggregat borde hänga på åtminstone tills de blivit utbrända.

Sedan vill jag ytterligare framhålla en sak, nämligen att jag är litet förvånad över statsmakternas, både regering och riksdag, ståndpunktstagande till denna fråga. Förut har man varit ytterligt ängslig att på något sätt fördyra kostnaderna för motortrafikanterna. När jag några gånger under tidigare riksdagar fört på tal frågan om att öka tvångsinblandningen av motorsprit, som ställde sig några öre dyrare per liter än den skattebelagda bensinen, har man avvisat sådana förslag år efter år under förevändning, att man icke på något sätt får fördyra kostnaderna för motortrafikanterna. Nu när man är i ett annat läge, då passar det att ha en annan ståndpunkt. Då tycker man, att det icke gör någonting, om man fördubblar skatten för motortrafikanterna.

Änrad lydelse av förordningen om automobilskatt. (Forts.)

Då det för närvarande icke går att framställa något nytt yrkande och något sådant kanske ej heller vore lämpligt, ber jag, herr talman, att få för-ena mig med det yrkande, som framförts av herr Jonsson i Skedsbygd.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Jonsson i Skedsbygd under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Jonsson i Skedsbygd begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det av herr Jonsson i Skedsbygd under överläggningen framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upp-resning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m.

*Anslag till
förlagskapital
för inköp av
förnödenheter
m. m.*

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Kungl. Maj:t har föreslagit ett anslag på 10 miljoner kronor, avseende bland annat att möjliggöra för foderintressentföreningen u. p. a. att av reservförrådsnämnden övertaga nämndens återstående lager av oljekakor. Jag har ingenting emot att så sker. Jag vill endast säga några ord angående fördelningsgrunderna. Hittills har fördelningen varit procentuell med hänsyn till nästföregående års inköp. Det har mest varit de större gårdarna, särskilt avelsgårdarna, som gjort stora inköp. Följaktligen ha dessa på grund av den procentuella tilldelningen kunnat göra relativt stora inköp. Ser man efter vad detta oljekaksfoder användes till, finner man, att det vid avelsgårdarna ofta användes till uppfödning av tjurkalvar, som få dricka mjölk i flera månader. I stället för till människoföda, användes mjölken i stor utsträckning till djurföda.

Under normala förhållanden skulle man ingenting säga härom, men i dessa foderbristens tider vore det givetvis riktigare, om det kraftiga fodret fördelades på alla mjölkande kor i landet. När vi komma fram till vårsidan, kommer helt säkert mjölkstillgången att sjunka på grund av att de kor, som skola kalva i mars och april, på grund av foderbristen sålts till slakt. Då kommer mjölmängden att gå ner i än högre grad, om nuvarande fördelningsgrunder beträffande dessa oljekakor förbli oförändrade. Jag skulle därför vilja föreslå att fördelningen hädanefter sker per ko. Jag skulle också vilja hemställa, att den institution, som handhar denna fördelning, vid den blivande fördelningen handlar efter den principen, så att icke mjölmängden onödigtvis går

Anslag till förlagskapital för inköp av förnödenheter m. m. (Forts.)
lägre ned än den behöver göra. I övrigt ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogs vart efter annat andra särskilda utskottets utlåtanden:
nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar; och
nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om reglering av vissa arvoden m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avtal rörande leverans av flygmateriel till staten.

I en den 29 november 1940 dagtecknad proposition, nr 75, hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna i nämnda protokoll omförmälda förslag till avtal rörande leverans av flygmateriel, dels mellan flygförvaltningen, å ena sidan, samt Svenska Aeroplan Aktiebolaget, å den andra, dels ock mellan flygförvaltningen, å ena sidan, samt Nohabs Flygmotorfabriker Aktiebolag, å den andra, ävensom mellan sistnämnda bolag, å ena sidan, samt i avtalet angivna medleverantörer, å den andra.

Utskottets hemställan innefattade bifall till Kungl. Maj:ts förenämnda förslag.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Osberg: Herr talman! När statsrådet Janne Nilsson på sin tid uttalade önskvärdheten av att få till stånd tillverkning av flygmateriel för statens räkning inom vårt eget land, möttes detta uttalande med sympati och intresse från riksdagens sida. Så småningom organiserades också ett företag i syfte att åstadkomma flygmateriel till staten. Enligt mitt förmenande blev starten icke lycklig, om man får döma av de resultat, som uppnåts. Orsakerna härtill kunna vara många, men huvudorsaken torde vara den monopolistiska karaktär som företaget fick. Under den tid som förflutit sedan verksamheten startade ha vederbörande tagit utvecklingen med ro och till synes fullt belåtna med att lita till import. Först nu sedan möjlighet till denna import i stort sett icke är till finnandes, då först har intresset vaknat och riksdagen fick i brådskans tecken en kungl. proposition som i lika hastigt tempo blivit utskottsbehandlad, och riksdagen har fått ganska sparsamma upplysningar i både propositionen och utskottsutlåtandet. Man hade väntat sig att när det nu arbetande monopolföretaget icke lyckats åstadkomma vad nationen väntat av detsamma, att vederbörande nu föreslagit en annan driftsform, men så blev icke fallet. Det av så oändligt många skattebetalare underkända monopolsystemet skall nu i oro- väckande grad utökas.

Efter denna min inledning kommer jag nu till Kungl. Maj:ts proposition nr 75! Det föreslås att det gamla monolet kort sagt skall få fortsätta, men med betydligt utökat kapital! Vad betyder detta? För att få klarhet i den saken

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

måste vi se vart monopolet hittills har fört oss, enligt det system som monopolet under de gångna åren har arbetat efter. — Vilket har detta system varit? Jo monopolet har dels köpt — man kan säga huvuddelen — av våra flygplan tillsammans med flygförvaltningen i utlandet. Dels har man kanske med huvudinitiativet från flygförvaltningen köpt typer från utlandet med vilka monopolet skulle begynda inhemsk tillverkning. Vad har nu följden blivit av detta hittills praktiserade system! Jo, de i utlandet köpta maskinerna voro föråldrade eller i varje fall ej de modernaste maskinerna, och de typer som vi fingo köpa i utlandet för att sedan hemma tillverka efter voro ej heller de modernaste, så att när vår tillverkning efter en sådan typ var färdig att komma i gång, så var hela den serie som skulle tillverkas i det närmaste omodern — och lär ha fått vrakas. — Detta resultat står att läsa mellan raderna i propositionen, ty i denna talas om »omfattande nykonstruktioner» samt om »detaljförbättringar» men där omnämnes ej en enda sak som monopolet för alla sina pengar har skaffat fram, som vi i dag kunna bygga på och begagna och som är fullt modern. Dit har alltså monopolet fört oss den dag som är, där stå vi nu i en farofylld tid — utan den materiel, som vi skulle behöva ha nu! Ty till och med en riksdagsman kan förstå utan att vara tekniker efter att endast ha läst de dagliga tidningarna, att har man ej den modernaste materielen, så är det bättre att stanna på marken, ty annars blir man nedskjuten utan pardon, Detta har varit monopolets system. Nu föreslås som sagt, att monopolet d. v. s. detta hittills tillämpade system skall fortsätta i jätteformat. Om någon tror, att detta system skall kunna byta skinn och plötsligen börja frambringa en utmärkt flygmateriel, endast därför att de använda metoderna skola börja tillämpas i jätteformat, så bedrager han sig enligt min mening. Jag tror att resultatet endast kommer att bli jätteförluster och att vi få se oss om efter den moderna materielen, allra helst som svårigheterna för monopolets hittills tillämpade system nu under kriget äro ojämförligt mycket större nu än under den förgångna fredstiden, ty de modernaste maskinerna kunna nu helt enkelt ej köpas för pengar från utlandet, och samma sak gäller om de typer, som vi kunna få från utlandet för att bygga efter. Jag tycker det är ett fattigdomsbevis och ett betänkligt svaghetsbevis från både flyget och monopolet att ej hava kunnat föreslå någon annan väg än den som riksdagen nu skall antaga i en hast. Här står t. ex. i propositionen att »flygplanstyper och motortyper till väsentlig del ännu icke kunnat fastställas». Betyder detta att så fort pengar av riksdagen nu beviljats så skall man mitt under kriget ge sig ut till utlandet för att köpa nya maskiner och typer att tillverka efter? Det stämmer i så fall dåligt med allt prat om inhemsk tillverkning. Med detta köp i utlandet komma även andra svåra olägenheter. Utlandet kommer i så fall snart att veta mera om vårt flygförsvar än vi här i riksdagen. Hur går det med den militära sekretessen därvidlag? Vi äro dessutom ett neutralt land. Om man för vår mest trängande folkförsörjning ser sig tvingad att köpa var man kan få under kriget, så är det en annan sak med försvarsmaterielen. Här borde absolut neutrala synpunkter vara förhärskande. Kunna vi ej efter dessa synpunkter fördela våra inköp är bättre låta bli. Det kan komma surt efter.

Att ej, enligt propositionen, flygplanstyper och motortyper ännu kunnat fastställas är i grund och botten något oerhört! Här står en stor fabriksledning med personal och vidlyftiga verkstäder och därtill med ett monopolföretags alla fördelar och deklarerar, att vid närvarande farofyllda tidpunkt finnes ej i god tid utarbetade typer och modeller för alla behov på lager färdiga att allt efter behov tagas i bruk eller tillverkas. Av den minsta verkstad begäres ju att den förtänksamt i god tid ser sig för, planerar för framtiden, håller sig underrättad om alla förbättringar på sitt område, forskar och konstruerar och

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

provar för att bringa en förstklassig produkt på marknaden. Skall en sådan vanlig verkstad dessutom upplåna stora belopp göra nog bankerna processen kort och ge avslag, om verkstaden ej kan uppvisa ett fint kommande tillverkningsprogram och en godkänd balans från tidigare verksamhet. Det som gäller för en av landets minsta verkstäder, skulle tycker man gälla ofrånkomligt för det monopolföretag, som för årtal haft — och gör anspråk på att få! — förtroendet att omhändertaga vår viktigaste tillverkning för försvaret. Varför har ej i detta sammanhang åtminstone en del siffror från tidigare år t. ex. åren 1935—1937 förelagts riksdagen av vilka framgått att monopolbolagen på den tiden d. v. s. under fredstiden åtminstone kunde tillverka billiga och bra maskiner? Man hade då haft mera förtroende att nu göra de stora investeringar, som det är fråga om. I stället för dylika förtroendeingivande meddelanden får man av propositionen veta ytterligare saker, som äro ägnade att stärka misstroendet. Av propositionen framgår nämligen att monopolbolagen på förhand renoncerat från all tanke om export av sin tillverkning, åtminstone under överskådlig tid. Det är med utlandet som vi skola mäta oss. Vad som är så undermåligt, att det ej kan finna avnämare i utlandet ha väl ej heller vi något bruk för.

Vad jag nu vill säga är i korthet följande:

Man kan ej värja sig från en förnimmelse att hela saken är upplagd så att de förutvarande monopolintressena i första hand få profitera av situationen och landets intressen komma i andra hand. De utländska typer, som man av propositionen kan förstå att flyget och monopolet nu skyndsamt vilja inköpa passa ej alltid vår inhemska industri. Med en rad utländska tillverkningsmetoder kommer vår industri ofta endast efter stora vedermödor, utgifter och tidsspillan till rätta. Vi vilja ha och behöva egna inhemska typer och maskiner genast och gjorda så att vår hemindustri kan tillverka dem utan långt uppskov och med svenska materialier. Då ha vi vår beredskap säkrad och valuta för pengarna, men ej förr! Den fabrik, som för årtal framåt skall inneha våra viktigaste materielleveranser för försvaret, skall visa att den även kan tillverka dylik materiel, själv och genom egen förmåga. Innan dess skall ej staten bindas till händer och fötter. Några dylika egna resultat har ej hittills monopolet visat. Propositionen är ett klart vittnesbörd om detta förhållande. Att köpa i utlandet efter katalog och på rekommendation av utländska experter kan vilket bankinstitut som helst göra. Därtill behövs inget monopol. Låt därför en ny utredning komma, som tager sikte på en friare konkurrens. Låt framför allt forskningen och byggandet av nya typer vara ett fält, som står öppet för alla i landet och där staten i början hjälper på flera håll, så skall det nog snart utkristallisera sig vem som kan komma i åtanke för större leveranser. Detta förslag förhindrar ej, att de tillverkningar, som beslutas, kanske till större delen verkställas i nuvarande monopolets verkstäder under en eller annan administrativ form. Vi måste komma fram med egna provmaskiner på alla hithörande områden, jag menar flygplan, motorer, propellrar etc. samt provtillverka dessa på bred front för att komma på egna fötter. Av de summor, som skola anslås, måste ju nu i vårt land en avsevärd del komma på provningens och provtillverkningens konto. För de stora summor som på detta sätt komma ut skulle varje land kunna skaffa sig snabbt en utmärkt materiel. Jag har sett och hört om förslag från olika håll, som mycket bättre synas mig komma att tillgodose kravet på en inhemsk tillverkning utan tidsförlust, än det förslaget, som framlägges för oss i dag, ty fortsatt monopol förkväver allt det initiativ, som annars landet skulle vara mäktigt att frambringa. Och i denna sak behöva vi så visst alla landets krafter. Riksdagen måste också sätta en gräns för utlandsköpen, som eventuellt enligt propositionen nu skulle börja

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

att florerar i stor skala, även om detta ej säges rent ut. Utlandsköp och monopol förkväva vår egen sakkunskap och våra egna inhemska initiativ. Vi ha män med stor erfarenhet i dessa ting i vårt land även utanför flyget. Det vore skada efter de resultat, som hittills monopolet visat att ej utnyttja även dessa krafter.

Om riksdagen nu oinskränkt beträder propositionens väg, vill jag endast säga: vi få inga egna inhemska maskiner varken inom ett år eller inom två år, och stå där vid kommande ofred kanske, med ett antal utländskt halvgammalt kram utan reservdelar, utan möjlighet att reparera samt följaktligen utan möjlighet att kunna effektivt utnyttja det som vi fått oerhört dyrt betala. Herr talman, jag yrkar avslag på föreliggande utskottsbetänkande och uttalar den förhoppningen att frågan upptages till förnyad behandling fortast möjligt under kommande lagtima riksdag.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Den fråga, som här föreligger, är onekligen av stor betydelse och stor räckvidd. Jag ansåg mig därför böra ta till orda efter den siste ärade talarens anförande. Det finnes mycket i detta anförande, som skulle kunna bemötas och som kanske även behöver bemötas. Jag vill emellertid för min del icke fördjupa mig så mycket i detta, närmast kanske av barmhärtighet mot den siste ärade talaren. Jag tror icke, att han skulle vara i stånd att försvara de påståenden, som han här läste upp från talarstolen. Några få ting vill jag dock påpeka här.

Herr Osberg ville i sitt anförande göra gällande, att det hittills varit så att flygindustrin dels tillsammans med flygvapnet verkställt inköp av flygplan från utlandet åt det svenska flygvapnet, dels tillverkat flygplan på licens. I det avseendet är att märka, att flygindustrien aldrig haft någon del i inköpen till flygvapnet av flygplan från utlandet. Dessa inköp ha skett genom flygvapnets egen försorg, och man har icke därför anlitat flygindustrien. Det är vidare självklart, att när en sådan industri som en flygindustri skall börja med sin verksamhet, börjar den med att lära sig bygga mindre komplicerade maskiner. Därför började man med att bygga skolflygplan. Nästa steg var att på licens bygga flygmaskiner, konstruerade i utlandet. Nästa steg är att konstruera och bygga flygplan av egen konstruktion.

Det är ej någon barnlek att konstruera ett flygplan. Det gör man icke från den ena söndagen till den andra. Det tar mycket arbete. Även i de stora industrierna hos stormakterna tar det lång tid att konstruera ett flygplan. Därför kan man icke begära att flygindustrien i Sverige redan i det förgångna skulle varit i tillfälle att tillverka svenskkonstruerade moderna flygplan. Nu är likväl industrien i den belägenheten, att den kan tillverka i serier flygplan, som äro konstruerade i vårt land. De första leveranserna, som komma att ske på grund av föreliggande avtal, gälla ett svenskkonstruerat flygplan, som, såvitt jag förstår, fyller ganska högt ställda anspråk. För min del tror jag, att jag vågar fälla det omdömet, att den typ av flygplan, som närmast skall levereras, är ett mycket gott flygplan, som gott tål att jämföras med vad som tillverkas i andra länder.

Herr Osberg säger, att det är uppseendeväckande att varken flygplanstyper eller motortyper fastställts för den 5-årsperiod, som avtalet avser. Härtill vill jag säga, att rätta förhållandet är raka motsatsen. Redan nu är konstruktionsarbetet på en annan flygplanstyp långt fortskridet, och om den konstruktionen lyckas, vilket det finnes all anledning tro, kommer den flygplanstypen att tillverkas. Samtidigt påbörjas under närmaste tiden konstruktionsarbetet på nya flygplanstyper, vilkas konstruktion skall hinna bli färdigställd inom så kort tid att leveranserna av dessa konstruktioner skola kunna ske inom den tidrymd, som detta avtal innesluter. Det skulle ju tvärtom vara fantastiskt, om

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

man för ett 5-årsavtal skulle redan nu bestämma sig för flyggplanstyper. Huru skulle det komma att överensstämma med teknikens utveckling några år här-efter? I själva verket är det förfaringssätt, som här skall tillämpas, det enda möjliga och det enda riktiga. Det är naturligtvis oerhört svårt att i dag säga, huru den svenska flygindustrin skall lyckas, ty det är ett ömtåligt och svårt område, och framtiden får utvisa, huru det kommer att utfalla. Men om någon inbillar sig, att man skall kunna skapa en svensk flygindustri genom att låta det bli fri konkurrens mellan kreti och pleti i Sverige, då misstar man sig oerhört. Det fordras här en långt driven yrkesskicklighet både hos dem som skola konstruera flyggplanen och hos dem som skola tillverka dessa. Det finns i vårt land icke tillgängligt så mycket folk med dessa kunskaper, att man genom att sprida ut dem skulle kunna åstadkomma resultat. Det finns icke någon annan möjlighet för oss att nu komma fram till en flygindustri än att vi sammanknyta allt vad som finns av skicklighet på detta område i intimt samarbete för att skapa resultat.

Sedan kan man naturligtvis tvista om, huruvida för detta ändamål skola an-litas privata bolag, eller om staten skall taga denna tillverkning i egen hand. Men det är icke mycket att diskutera. Det kan ju icke vara så oerhört stor skillnad mellan ett statligt drivet företag och, såsom här blir följden, ett myc-ket starkt statskontrollerat företag. Och jag tror, att när det gäller en sådan pionjärverksamhet, som det här i alla fall är fråga om, så är det bäst att välja den statskontrollerade formen, där det enskilda initiativet får utveckla alla de möjligheter det kan för att komma till ett gott resultat.

Herr Osberg sade, att här står staten inför stora förluster. Det är ju klart, att man kan kannstöpa om detta på många sätt, eftersom vi röra oss med en verksamhet, som icke kan göras offentlig. Då kan det talas om än det ena och än det andra sättet att lösa frågan. Så mycket skulle jag emellertid vilja säga beträffande föreliggande avtal, att det är uppbyggt efter den principen, att industrien skall själv anskaffa pengarna vid en investering av nytt kapital. Vad staten förbinder sig till är att beställa flyggplan i en viss utsträckning och i en viss ordningsföljd. Det är ju självklart, att vi från början måste göra vissa icke så små beställningar. Och skulle leveransen av dessa beställningar icke bli tillfredsställande, då göra vi naturligtvis en förlust, men samtidigt är det ju klart, att i så fall kommer förlusten att bli begränsad i det stora hela, därför att om icke industrien förmår uppfylla sina förpliktelser, så är icke heller sta-tens engagement längre gällande. Detta kontrakt är så uppgjort, att staten beställer och betalar de flyggplan staten får och ingenting annat. Den förlust som kan uppkomma är alltså den, som kan uppstå, därest vi — vilket jag icke tror — skulle få en leverans, som icke är tillfredsställande men som vi kanske ändå finge betala. Men därtill är också risken begränsad.

Enligt min mening är därför förlustrisken på grund av detta avtal icke av så överväldigande betydelse. Den största räckvidden ligger i stället däri, att vi med detta avtal bestämma oss för att skaffa oss ett mycket större flyg-vapen än vi förut räknat med, ett flygvapen som, såsom jag i ett föredrag för någon tid sedan nämnde, kommer att till sin organisation bli det dubbla men till sin styrka bli flerdubblat. Det kommer att kosta mycket pengar, när den svenska staten nu gör sin investering i ett starkt flygvapen — icke i en flyg-industri och icke i risken att göra förluster på den affär, som här föreligger. Med avseende på risken för att vi icke skulle få en bra flygmateriel och för att vi skulle få betala för mycket för flygmaterielen, finns det sålunda icke någon större anledning till farhågor. Det finnes starka garantier för att det hela skall gå i lås. Påfrestningar komma helt naturligt av det flygvapen, som kommer att skapas på grund av detta leveransavtal, och dessa påfrestningar

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

få vi se i ögonen och dem få vi ta. Det blir konsekvensen av ett bifall till utskottets förslag, vilket jag för min del vill under fullt ansvar rekommendera kammaren att bifalla.

Herr Svensson: Herr talman! Denna fråga är obestridligen av stor både militär och ekonomisk räckvidd. När herr Osberg här talade så mycket om monopol i detta sammanhang, så vill jag anföra, att om det skall bli möjligt för oss att inom rimlig tid få det avtal om tillverkningen av flygplan, som vi behöva och som den för försvaret närmast ansvariga myndigheten förklarar vara nästan oundgängligen nödvändigt, så måste vi försöka gå fram på sådana vägar, som skapa förutsättningar för att dessa flygplan kunna levereras till erforderligt antal. Under sådana förhållanden är det ju uteslutet, såsom herr statsrådet riktigt anmärkte, att vi kunna låta det gå, jag höll på att säga vind för våg och låta en konkurrens uppstå i ena eller andra fallet. Den form som valts är kanske icke den mest önskvärda, men den är den enda möjliga i den situation, vari vi nu befinna oss. Det är därför jag för min del icke hysar någon tvekan, när jag går att yrka bifall till utskottets förslag.

Jag vill bara understryka vad vi inom utskottet tillåtit oss uttala, nämligen att vi hysa den förväntan, att Kungl. Maj:t, när det gäller dessa stora belopp, följer denna verksamhet med synnerlig uppmärksamhet så att det icke kan göras gällande, att det företag, som nu åtager sig denna beställning, erhåller mer än skälig vinst. Det är denna önskan som jag även skulle vilja foga till detta mitt yttrande.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Osberg: Herr talman! Jag har konstaterat, att statsrådet har en annan uppfattning nu än han hade i våras. Då ansåg statsrådet, att sedan vi fyllt vårt behov av flygplan borde vi icke gå in för någon flygplanstillverkning utöver den vi då hade. Statsrådet måste väl ändå medge, att monopolet icke har gjort några framsteg i den riktning, som man förväntat. Här ha gjorts ansatser till flygplanstillverkning på olika håll. Jag kan bara nämna, att en ingenjör, som var anställd vid Götaverken i Göteborg, arbetade med händer och fötter, kan man säga, för att få fram fabrikation av flygplan i Örebro, men han blev stoppad av monopolet. Hade monopolet gjort allt vad man kunde fordra av det, så hade det icke varit så mycket att säga om denna driftsform. Men jag är övertygad om att ett monopolföretag som detta har för mycken makt i sin hand.

Beträffande detta monopol, som nu skall utökas så kraftigt, är jag säker på att det kommer att bli ganska svårt för både riksdagen och regeringen att kontrollera dess tillverkning och prispolitik. Vad kommer det att säga? Jo, det kommer att säga, att det blir så stora kostnader med tillverkning av dessa flygplan av olika typer och vi måste ha mera betalt för detta. När staten engagerat sig med en fullmakt, som här blir fallet, kommer detta företag helt naturligt att skära för sig alldeles oerhört på det övriga folkets bekostnad. Har man icke tänkt på detta? Den av mig nyss omnämnde mannen från Göteborg försvann med all sannolikhet till Amerika, och jag är säker på, att där behöver han icke gå sysslolös. Men om duktigt folk kommer med uppslag här i landet, är det liksom sammansvurna makter vore färdiga att stöta bort dem.

Det är ingen, som skulle bliva gladare än jag, om företaget lyckades framställa en förstklassig produkt. Men man har rätt att tvivla. Det finns många uppfinnare, som icke ens fått sina projekt prövade. Detta har gjort, att vi, som äro angelägna om att något skall göras och att vårt land skall följa med i utvecklingen, känt oss besvikna. Det är naturligtvis riktigt, som statsrådet

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

säger, att vårt lands resurser icke kunna jämföras med en stormakts. Sverige är ju ett litet land, men vi ha dock både kunniga ingenjörer och duktiga arbetare, som skulle kunna åstadkomma åtskilligt, om den naturliga begåvningen finge tillfälle att göra sig gällande och om man icke fäste allt för stort avseende vid militära gradbeteckningar. Hur många gånger har det icke inträffat, att duktigt folk, som i Sverige icke vunnit erkännande, nödgats »fly till utlandet» och där åstadkommit stora ting. Det vore ju bra, om den av regeringen planerade tillverkningen sloge väl ut. Jag är dock rädd för att statsrådet om några år icke kommer att ha en så ljus syn på detta monopolistiska företags verksamhet, som han i dag har. Jag skulle föredragit, att tillverkningen bedrivits av staten eller anförtrotts åt ett halvstatligt företag, dock helst av privata företag. Då hade regering och riksdag haft kolossalt mycket lättare att kontrollera verksamheten och förebygga otillbörliga vinster. I propositionen har icke ett ord nämnts om höjdflygningen. Det är för riksdagen obekant, om man igångsatt eller planerat tillverkning av flygplan, som kunna manövreras på stor höjd. Sådana flygplan komma med säkerhet att få en avgörande betydelse vid strider i luften. Riksdagsmännen böra beredas tillfälle att åtminstone något så när bedöma frågorna, innan stora belopp beviljas. Här har visserligen ingenting nämnts om kostnadernas storlek, men närmare upplysningar därom komma väl att lämnas vid instundande lagtima riksdag. Helt säkert kommer det att röra sig om väldiga belopp. Under sådana förhållanden är det önskvärt, att tillverkningen bedrivs på ett ändamålsenligt sätt, och att man väljer lämpliga flygplanstyper, så att man får största möjliga nytta av det investerade kapitalet.

Jag har icke, herr statsråd, då jag tagit till orda i denna sak, haft några illvilliga avsikter. Jag har bara velat, att allt skall ordnas på bästa möjliga sätt. Det har ofta här i landet, då det varit fråga om att starta en ny verksamhet, från sakkunnigt håll förklarats, att möjligheter därtill saknats. Då det gällde tillverkning av bilar, t. ex., hette det sålunda, att en sådan tillverkning icke kunde bedrivas i Sverige, enär bilar måste tillverkas i stora serier o. s. v. Icke desto mindre har Volvobolaget lyckats utmärkt med sin biltillverkning, som ifråga om kvaliteten icke torde stå efter något utländskt fabrikat. Det gäller bara, att man verkligen vill göra någonting. Det gäller att icke bara släppa fram vissa utvalda personer. Man måste sätta fart på arbetet, så att man icke står och stampar på en och samma fläck. Tillverkningen måste bedrivas i raskt tempo och efter moderna metoder, så att icke produkterna, när de väl en gång bliva färdiga, äro föråldrade. Jag litar på det svenska folkets förmåga härvidlag. Jag är glad, att herr statsrådet kommit till insikt om, att här behöver göras någonting. Det är en skandal eller åtminstone kolossalt genant, att man »hasat sig fram» på sätt, hittills skett, när det gällt flygplantillverkningen. Man kan i våra dagar knappast öppna en tidning, utan att få belägg på flygvagnets stora betydelse. Sverige bör koncentrera sig på att hävda sin ställning inom denna gren av försvarsväsendet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det var några yttranden av herr Osberg, som jag ville belysa, därför att dessa yttranden i mycket hög grad hänförde sig till legendbildningens område. Herr Osberg ville till exempel göra gällande, att ifrågavarande avtal skulle lägga hinder i vägen för prövning av nya uppslag. Den, som gjorde en god uppfinning på flygvapnets område, skulle icke kunna få sin uppfinning prövad och exploaterad. Detta är alldeles oriktigt. Flygförvaltningen prövar kvaliteten av varje sådan uppfinning. Flygförvaltningen har ju det största intresse för att det svenska flygvapnet skall få de bästa möjliga konstruktioner, och flyg-

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

förvaltningen vill pröva varje nytt projekt, som kan förmodas innebära ett framsteg. Men vi böra komma ihåg, att uppfinnare äro ett släkte för sig. Om det kommer en människa med ett uppslag, som han tycker är det bästa i världen, och detta uppslag vid vederbörlig undersökning befinnes oanvändbart, så går uppfinnaren sedan omkring och talar om för vem som vill höra på, att hans genialiska tanke icke vunnit beaktande. Sådant kan man aldrig göra någonting åt. Sådana enligt deras egen mening illa behandlade uppfinnare kommer det alltid att finnas, vare sig företagsformen är den ena eller den andra. Jag kan gärna tala om, hur det förhåller sig med flygbolaget i Örebro och med den ingenjör, som enligt herr Osbergs uppgifter nödgats flykta till Amerika, där han nu skulle vara så uppskattad. Götaverken voro ett tag intresserade av att starta flygplanstillverkning. De tillverkade också åtskilliga sportplan. Götaverken deltog i arbetet på utexperimenterandet av en svensk flygplans-typ. I spetsen för dess konstruktionsverksamhet stod den ingenjör, som herr Osberg talade om. Det var tre bolag, som tävlade, ett i Linköping, ett i Trollhättan och så Götaverken. Götaverkens projekt hade åtskilliga förtjänster, men det var icke det bästa och kunde därför icke antagas. Då släppte Götaverken planerna på tillverkning av flygplan. Man försökte därefter att bilda ett bolag för utnyttjande av den ifrågavarande ingenjörens projekt. Jag hade naturligtvis med saken att göra. Man kom till mig och undrade, om staten icke skulle kunna tillförsäkra detta bolag en viss beställning ifrån flygvapnet. Därför fanns inget hinder från det s. k. monolets sida, eftersom avtalet med monolet skulle ha utlöpt, då dessa flygplan skulle börja att levereras. Monolet hade sålunda ingenting med saken att göra. Vi kunna emellertid icke här i Sverige ha många typer av flygplan. Vi kunna heller icke uppdelas en flygplansserie på flera tillverkare, ty då blir serien så liten, att tillverkningen blir oekonomisk. Vi kunna icke godkänna en konstruktion, som utförts av ett företag, och därefter dela upp beställningen på olika verkstäder. Jag ansåg, att flygvapnet ingenting hade att vinna utan tvärtom mycket att förlora på en dylik uppdelning. Jag kunde därför icke föreslå Kungl. Maj:t och riksdagen att lämna några garantier. Den där ingenjören, herr Osberg, reste emellertid icke till Amerika. Han har icke haft tillfälle göra sig oerhörd uppskattad i Amerika. Han är för närvarande anställd i den svenska flygförvaltningen, och torde väl vara uppskattad där.

Herr Skoglund: Herr talman! Endast ett par ord för att motivera, varför jag kommit fram till den ståndpunkt, jag intager i detta ärende. Jag ger herr statsrådet fullständigt rätt i, att det förslag, som riksdagen nu har att taga ställning till, är av utomordentligt stor betydelse både för försvaret och för utvecklingen av vårt svenska flygväsende. Det har också en mycket stor ekonomisk räckvidd. Flygförvaltningen och industrikommissionen äro överens om det förslag, som framlagts. Jag anser, att riksdagen i den situation, som landet nu befinner sig i, icke kan göra annat än att bifalla detta förslag. Särskilt efter att ha åhört de långa ingående föredragningar, som till en del hållits av en framstående svensk industriman, vilken man omöjligt kan beskylla för att vara någon beundrare av vare sig monopol eller statsdrift, tror jag icke allt för mycket på riskerna av det monopol, som herr Osberg uttalade så stora farhågor för. Den åsyftade industrimannen har mycket bestämt förordat denna väg. Efter herr statsrådets utförliga framställning vill jag endast understryka, att jag, när riksdagen går att godtaga förslaget, betraktar detta som ett bevis för att svensk statsledning icke ryggas tillbaka för verkliga krafttag, när det gäller att åstadkomma försvarsmedel, som kunna bliva av en oerhörd betydelse för rikets värn.

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

Herr **Osberg**: Herr talman! Med anledning av de upplysningar, som herr statsrådet gav om den ifrågavarande ingenjörens anställning, vill jag nämna, att jag hade fått denna upplysning från en bemärkt industriman. Det var ju väl, att man icke blivit av med denne ingenjör utan att han placerats i flygverksamheten. Av statsrådets yttrande framgick, att ingenjören är en duktig karl, och det är sådana vi behöva. Vad statsrådet yttrade angående flygförvaltningens arbetsmetoder, ger mig anledning att från denna plats betyga herr statsrådet min stora glädje över, att herr statsrådet kommit till den uppfattningen, enligt pressen, att vi behöva civilt inslag i armé-, marin- och flygförvaltningarna. Innan vi få duktigt folk, som deltagar i handläggningen av dessa spörsmål, komma vi ingen vart. Vi ha många duktiga chaufförer, men vi ha ganska få duktiga konstruktörer. Nära på vilken pojke som helst kan köra bil, men han kan icke tillverka en bil. Därtill behövs folk med praktisk erfarenhet och praktisk läggning. Militärer böra ha så litet som möjligt att göra med tillverkningen av flygmateriel. De äro icke utbildade för sådant arbete. Jag hoppas, att statsrådet icke kommer att lägga fingrarna emellan, när det gäller dem, som ha med denna tillverkning att göra. Vare sig tillverkningen visar sig förfelad eller gagnelig, så får staten betala, vad som göres. Vid bygandet av verkstäder bör man se till, att verkstäder icke läggas på utsatta platser såsom vid Trollhättan, så att en bomb kan rasera alltsammans, utan de böra byggas så, att de i största möjliga utsträckning bliva bombsäkra. Jag hoppas, att man måtte ingå i en ny granskning av förefintliga byggnadsplaner, och att inga ansträngningar måtte sparas på detta område, vad säkerheten beträffar, och att vi komma upp till en nivå, vilken kan betecknas som fullt up to date. På många andra områden ha vi ju här i landet kommit till lysande resultat. För att än en gång återgå till den mycket omtalade ingenjören, så vet ju herr Sköld likaväl som jag, att en massa dugligt folk måst utvandra från Sverige, därför att de icke vunnit tillräckligt erkännande i sitt eget land. Om det här i landet finnes sakkunskap, låt denna komma till sin rätt, då är det stora utsikter till att ifrågavarande tillverkning lyckas. Ingen skulle bliva gladare än jag, om så skedde.

Herr **Barnekow**: Herr talman! Herr Skoglund förklarade, att konsekvenserna låge på det ekonomiska området, och att han vore utomordentligt glad över att vi kunnat taga sådana krafttag, som vi gjort vid denna riksdag, och över att vi vid kommande riksdagar kunde förväntas taga liknande krafttag. Jag tycker ändå icke, att det är alldeles ur vägen att man fortsätter resonemanget om de ekonomiska konsekvenserna en liten smula längre. Statsrådet hade i en föregående debatt, då det efter vad jag vill minnas var fråga om båtarna, ett yttrande, som jag antecknat. Han förklarade, att intet förslag skulle framläggas, som icke kunde infogas i den framtida försvarsplanen. Han har även i dag sagt ärligt ifrån, att det beslut, som här kommer att fattas, icke gäller en ekonomisk fråga av betydelse allenast för ögonblicket utan en fråga, som har betydelse för den framtida organisationen av flygvapnet. Jag tror icke, att man med fog kan påstå, att jag hittills ryggat tillbaka, då det gällt anslag till försvaret, men det må förlåtas mig, om jag i dag känner mig något tveksam. Det har av statsrådet utlovats, att vi vid nästa riksdag skola få del av en sammanhängande försvarsplan. Vi skola då få klart besked om de ekonomiska konsekvenserna av alla de beslut, som här fattats. Jag undrar, om det icke, när en sådan plan kommer att framläggas, blir flera än jag, som komma att känna sig oroliga och rygga tillbaka. Det är en annan sak att besluta försvarsanslag, som gälla engångskostnader. Jag upprepar ännu en gång, att jag är statsrådet tacksam — och jag anser, att det är modigt och rik-

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)

tigt gjort av honom — att han lämnat riksdagen ett klart besked om att detta icke är ett tillfälligt anslag, utan att det gäller den framtida organisationen. Men bli icke beloppen ändå väl stora, när vi lägga ihop, vad armén, flottan och flyget komma att kosta? Ja, jag undrar, om icke kostnaderna bliva så stora, att vi icke kunna bära dem, när fredliga förhållanden en gång i framtiden åter inträda. Framförallt måste vi se till, att det icke — som det inträffade en gång förut, när fredliga förhållanden inträdde — kommer ett bakslag. Skola vi en gång till nödgas gå in för att pensionera officerare, mekaniker, underbefäl etc.? Jag tror, att vi böra vara försiktiga. Därför skulle jag verkligen önska, att organisationen kunnat göras något mindre omfattande. Jag medger, att vi måste anstränga oss till det yttersta för att stärka vårt försvar. Det gäller att skapa ett försvar, som verkligen kan i möjligaste mån skydda vår frihet, men det finnes dock en gräns, det äro vi alla överens om, och frågan är: överskrida vi icke denna gräns nu? Det är väl ändå så, att det finnes flera sätt att förlora vår frihet än genom ett förlorat krig. Jag tror, att det icke heller vore så roligt för oss att förlora friheten genom att vår ekonomi för framtiden bleve så undergrävd, att vi, även om vi sänkte vår levnadsstandard så mycket vi någonsin kunde och droge in på allt möjligt, ändå komme, att ekonomiskt erövrats av ett annat land. Då det icke föreligger någon reservation, är det icke möjligt att komma med något nytt yrkande. Jag säger rent ut, att jag icke kan vara med om att yrka avslag på utskottets förslag. Jag har dock icke kunnat underlåta att säga några ord i dag, för att påpeka, att stämningen i riksdagen kan bliva en annan, när vi få tillfälle se hela vår försvarsorganisation i ett sammanhang.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag tänker icke till diskussion taga upp frågan om försvarskostnadernas inverkan på folkets levnadsstandard eller på statens finanser. Det skulle föra allt för långt att nu gå in på dessa spörsmål. Jag vill i det avseendet endast säga, att jag förstår, att man kan vara tveksam och hysa bekymmer i nämnda avseenden. För min del är jag övertygad om att det här föreliggande förslaget genomförande icke kommer att medföra risker för det svenska folkets levnadsstandard eller för svenska statens ekonomiska bärkraft. Jag vill tillägga: om riksdagen antager detta förslag, blir riksdagen därför icke tvungen att antaga det maximiprogram för flygvapnet, som de militära myndigheterna tänkt sig skola genomföras. Statsmakterna ha full frihet att bestämma, hur långt man vill höja budet utöver, vad som här föreslås. Detta är en etapp, som kan bliva slutlig, men som också kan leda till ytterligare förbättringar.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Jag ber att få meddela, att jag många gånger, så långt jag kunnat följa denna fråga med ledning av vad som blivit tillgängligt, varit mycket tveksam, om den riktiga vägen slagits in. Nu har statsrådet i sina första tvenne anföranden och i en punkt i det sista klargjort en del av de frågor, som jag försökt tänka över, på ett sådant sätt, att jag nog kan instämna med herr Svensson i Grönvik, då han säger, att detta är icke det önskvärdaste men i förevarande situation kanske det enda möjliga.

Men jag vill ändå understryka för mitt vidkommande — det vill jag ha till protokollet dels därför att jag tänkt på det så mycket, dels därför att jag tror, att frågan återkommer — att det är endast i ett tvångsläge, som jag kan rösta för utskottets förslag. Jag har det intrycket, att det på ett tidigare stadium hade varit lyckligare för landet för den händelse utvecklingen ej hade kommit in på de banor, som göra att vi nu bli åtminstone för fem år delvis bundna av ett monopol, vari vissa intressenter tidigare icke alltid ha visat samhällshän-

Avtal rörande leverans av flygmateriel till staten. (Forts.)
syn i alla situationer utan nog i främsta hand hänsyn till privatkapitalistiska intressen.

I nuvarande läge finnes det ingen möjlighet att reparera eller ändra vad som tidigare beslutats. Följaktligen kan man icke annat än rösta för utskottsförslaget, såsom jag kommer att göra.

Men jag skulle vilja vädja till statsrådet — med hans inställning behöves det väl ej — att man i fortsättningen noggrannare ändå överväger, om det icke vore klokare, att staten finge taga hand om denna verksamhet. Jag gör det så mycket mera som jag tror mig veta — åtminstone har det sagts mig — att vid ett tidigare tillfälle voro de ledande myndigheterna mycket bestämt inne på, att staten skulle själv framför allt genom utbyggande av flygverkstaden i Västerås taga hand om hela denna historia och icke överlämna den till privata intressen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Föredrogos vart efter annat andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anläggningar för utnyttjande av vissa staten tillhöriga malmfyndigheter m. m.; och

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsarbeten vid försvarsväsendet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 8.

*Anslag till
ytterligare
förlagskapital
för Svenska
gengasaktie-
bolaget.*

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.

I en den 8 november 1940 dagtecknad proposition, nr 71, hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket till Förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket till Förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Heiding, Mannerskantz, Bergman, Svensson* i Grönvik, *Gustafson* i Vimmerby och *Carlström* i Södergården, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket till Förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

Anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.
(Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Svensson: Herr talman! Då jag antecknat mig under reservationen, ber jag att med några ord få motivera varför jag gjort detta. Att förlagskapital, som nu begäres till Svenska gengasaktiebolaget är av behovet påkallat, därom har ej varit någon meningsskiljaktighet, men vi reservanter ha varit litet tveksamma, om man icke kunde göra en beskärning. Vi ha yrkat på en beskärning med 5,000,000 kronor, alltså en nedsättning till 10,000,000 kronor.

Det arbete gengasbolaget utför är uppenbarligen av stor betydelse. Det är icke med något underkännande av detta arbete som vi yrka på en begränsning av förlagsanslaget. Men den utredning, som verkstälts, och de upplysningar, som vi erhållit under utskottsbehandlingen, ha i varje fall enligt min uppfattning givit stöd åt den inställningen, att man borde kunna begränsa förlagskapitalet.

Var har nu egentligen detta bolag sitt närmaste perspektiv? Jo, det är att försöka tillhandahålla kol för gengasdrift i tillräcklig utsträckning. Därför har det gjort ett avtal med ett industriföretag, där man beräknar, att man skall kunna få en årsproduktion av 100,000 kubikmeter. Därutöver har man planerat egna anläggningar, som avse en produktion av 200,000 kubikmeter per år.

Om man ser på den utveckling, som på detta område ägt rum under den senaste tiden, meddelas i propositionen å ena sidan, att de nuvarande proportionerna mellan kolgas och vedgas äro omkring 75 procent kol och 25 procent ved, men utvecklingen går ganska hastigt, så att man räknar med en förskjutning — kanske vi redan kommit dit — till 60 respektive 40. Man räknar vidare med den utvecklingen, att vi snart skola vara i den situationen, att det väger så att säga jämnt, alltså ungefär hälften kol och hälften ved.

Med den utveckling, som här skisserats, ifrågasätter jag, huruvida det är alldeles riktigt, att man skall under dessa förhållanden öka kolproduktionen på sätt som man här förutsätter.

Jag anser för min enkla del, att därigenom att man ökar kolproduktionen för gengasdrift i den utsträckning som här skisserats riskerar man att öka statens förluster. Ty om vi, såsom vi i annat sammanhang fingo upplysning från auktoritativt håll inom bränslekommissionen, inom en nära liggande tid ha *överskott* på gengaskol, då ifrågasätter jag verkligen, om det kan vara anledning att utöka produktionen på sätt som här planerats. Det är detta som jag tror att vi skola fundera en smula över, innan vi fatta beslut i detta ärende.

Vi ha försökt att få alla de upplysningar i denna fråga, som varit möjliga. Jag vill understryka ännu en gång, att vårt ställningstagande icke innebär ett klander mot den verksamhet, som gengasbolaget utfört. Vi ha fått meddelande om att man genom denna verksamhet skall lyckas komma fram till en prisnedsättning på gengaskol. Det vill jag för min del hoppas och tro skall bliva möjligt, därför att såsom det nu utvecklats sig har priset på gengaskol kommit upp i ett läge, som jag ej anser rimligt. Jag tror, att man med mycket stort jämnmod kan se en prisreduktion på detta område. Men detta kan vara möjligt även med begränsning av bolagets planerade utvidgning i fråga om produktionen av gengaskol.

Med detta har jag försökt att så koncentrerat som möjligt framställa motiven för uppfattningen hos dem, som ställt sig på reservanternas sida. Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den vid detta utlåtande fogade reservationen.

Anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.
(Forts.)

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Jag tror, att det vore synnerligen olyckligt, om riksdagen i föreliggande fråga följde reservanternas ståndpunkt. Vid den behandling ärendet fått inom utskottet har utskottsmajoriteten kommit till den bestämda uppfattningen, att det anslag, som nu föreslås på 15,000,000 kronor, icke bör vägras Svenska gengasaktiebolaget. Jag ber att få påpeka, att när det gäller vårt lands försörjning med gengasbränsle, en i och för sig oerhört viktig uppgift, är det två skilda uppgifter som gengasbolaget därvidlag företräder. Den ena är anskaffningen av gengasbränsle. Den andra än distribuerandet av detta bränsle.

Då det gäller anskaffningen har det visat sig, att den framställning av gengasbränsle, som för närvarande sker i landet, har ökats oerhört den senare tiden, men framställningen har dock icke varit tillräcklig för att fylla behovet i vissa underskottsområden. Framför allt har det uppstått besvärligheter i våra större städer, exempelvis i Stockholm och Göteborg, samt även i södra Skåne.

Då det gäller framställningen av gengasbränsle är det en sak, som man skall komma ihåg och som är mycket viktig, nämligen att vid kolningen är det av betydande nationalekonomiskt värde, om man kan tillvarataga biprodukterna, d. v. s. tjärolja, terpentin o. s. v. Detta går tyvärr i regel icke för sig i den massa små kolugnansläggningar, som finnas spridda i landet, men går mycket bra på de ställen, där man kan ordna med kolning i större skala i stora ugnar.

Nu är det gengasbolagets mening att igångsätta kolning i större ugnar i vårt land. Därmed kunna viktiga biprodukter utvinnas.

Då det gäller distributionen av gengasbränslet sker denna enligt en av bolaget genomförd anordning så, att för närvarande finnas ungefär 750 försäljare på 400 olika orter, alltså en försäljningsorganisation, som är synnerligen väl organiserad och svarar mot sitt uppdrag.

Jag vill vidare understryka vad som från bolagsledningen vid utskottsbehandlingen understrukits, nämligen att bolaget är intet självändamål, utan dess uppgift är att under nuvarande brydsamma bränsleförhållanden dels tillgodose behovet av gengasbränsle och dels även få detsamma ordentligt och väl distribuerat över landet.

Jag får vitsorda vad reservanternas talesman herr Svensson redan anfört, att vi inom utskottet fått en bestämd uppfattning om att gengasbolaget har en starkt affärsmässigt betonad ledning. Jag har det största förtroende för att denna ledning väl handlägger sina uppgifter.

Om riksdagen skulle bifalla den reducering av anslaget, som reservanternas förslå, d. v. s. besluta en minskning från 15,000,000 till 10,000,000 kronor, skulle detta i betydande grad inskränka bolagets möjligheter att fullfölja sina viktiga syften. Jag tror därför, som jag sade när jag började, att riksdagen har all anledning att gå med på det anslag på 15,000,000 kronor, som regeringen föreslagit. Skulle detta anslag icke behöva till fullo användas, äro ju pengarna kvar. Säkerheten bjuder oss dock att i föreliggande fall bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Jag tillåter mig med dessa ord, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Det är naturligtvis särskilt svårt att med någon säkerhet fastställa behovet av gengasbränsle för det kommande året. Det är också ganska svårt att beräkna den tillverkning, som kommer att äga rum. Under sådana förhållanden är man bäst på den säkra sidan, om

Anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.

(Forts.)

man ger gengasbolaget så mycket pengar, att det kan fylla även de högst ställ-
da förväntningar. Om det är så, att man får en större tillverkningskapacitet
än vad man nu för tillfället beräknar eller möjligen behovet blir mindre än man
räknat med, har jag den fulla tilltron till bolagets ledning, att det icke kom-
mer att använda mera pengar än det behöver göra.

Jag hoppas och är övertygad om att man kommer att taga hänsyn till ut-
vecklingen, så att man ställer in sin verksamhet i förhållande till föreliggande
behov. Jag tror därför att det är säkrare att giva den större summan. Be-
höver den icke tagas i anspråk i full utsträckning, har man pengarna kvar.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlström: Herr talman! Då jag hör till reservanterna här, skall jag
be att utöver vad utskottets ärade vice ordförande anfört i saken få säga några
ord i frågan.

Det har varit på det sättet under denna krigs- eller kristid, att man hitintills
försökt att så långt som möjligt locka fram det enskilda initiativet på områden,
där man eljest kanhända skulle liksom under det förra kriget var fallet ha gri-
pit in mera direkt från statsmakternas sida.

Då det gäller bränslefrågan, ha vi ett tråkigt minne av hur den kommission,
som då sysslade med den saken, ordnade det, och vilka utvidgningar man då
vidtog, som sedan så småningom, när kriget tog slut, lände till ganska stora
förluster.

Man gör sig onekligen den frågan här, då framställningen av träkol efter
vad man kan förstå på många håll ute i bygderna går på fullt tillfredsställan-
de sätt, om det kan vara nödvändigt för staten att inträda som intressent och
engagera sig för att ytterligare arbeta på att få fram denna vara. Ty de en-
skilda synas, som sagt, efter vad man kan förstå, på detta område, då kolen stå
i ganska högt pris, kunna tillfredsställa marknaden utan att staten ingriper.
Uppenbarligen kan man som herr Andersson i Löbbo säga, att även om riksdagen
beviljar det högre anslaget, äro icke pengarna borta, men det är väl ostri-
digt, att ju mera ett företag har tillfälle att utvidga sig, desto större blir också
risken för att det skall bli förlust, när affären en gång skall avvecklas. Det
är ur den synpunkten, som jag menar, att det icke kan vara angeläget, att sta-
ten engagerar sig alltför kraftigt här, där de enskilda synas kunna handha sa-
ken ganska väl. Efter ett omnämnande av att bolaget tänker övertaga den
verksamhet, som föreningen u. p. a. Bilkol förut har drivit, och av den ut-
vidgning, som skall ske, står det också i utskottets utlåtande på sid. 2: »I
detta sammanhang har bolaget framhållit, att vid en framtida avveckling av
bolagets verksamhet risk förefunnes för att icke obetydliga förluster kunde upp-
komma å anskaffat bilbränsle, som icke vunne avsättning.» Det är just den
risken, som vi i någon mån vilja minska genom att anslå ett mindre rörelse-
kapital för verksamheten.

Det är också en annan omständighet, som man här har att taga hänsyn till
och som jag icke vet, om utskottets vice ordförande var inne på, nämligen att
man ju nu strävar efter att gå över från kol- till vedbränsle för gengasdriften.
I den mån denna strävan lyckas är det uppenbart, att behovet av kol måste bli
väsentligt mindre.

Herr Andersson i Löbbo anförde också, att de, som tillverka kol ute i byg-
derna i mindre kvantiteter, icke ha samma möjlighet att tillvarataga biproduk-
terna som gengasaktiebolaget skulle ha. Det kan ligga något i detta, men då
det är fråga om framställning av kol för gengasaggregat, rör det sig i stor ut-
sträckning om lövved — åtminstone är det fallet i de trakter, där jag hör hem-

Anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.
(Forts.)

ma — och då kan det ju icke bli fråga om att uttaga någon tjära utan det skulle endast kunna vara några andra mindre biprodukter, som skulle kunna tillvaratagas. Jag tror därför icke, att man i detta sammanhang behöver tillmäta den saken alltför stor betydelse.

Med kännedom och minne som sagt om hur utvidgningarna på detta område under förra kriget ledde till ganska stora förluster, därför att staten tog hand om det hela, anser jag det vara väl befogat att i detta fall gå in för det mindre anslaget för att därigenom söka gardera sig för alltför stora förluster, när denna sak en gång skall avvecklas. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Skoglund: Herr talman! När herr Carlström säger, att staten icke bör engagera sig alltför kraftigt på områden, där enligt hans uppfattning enskilda kunna lösa uppgiften, delar jag hans uppfattning, men jag befarar, att med avseende på det vi nu resonera om, är det icke möjligt för enskilda att svara för kol- och vedanskaffningen i den omfattningen, att vi kunna känna oss någorlunda trygga. Jag fick den uppfattningen, att herr Carlströms resonemang i alltför stor utsträckning bygger på erfarenheterna från hans småländska bygder, och att vi icke kunna taga dem som utgångspunkt, när det gäller att bedöma frågan för hela landet. Det måste ju betraktas såsom alldeles särskilt viktigt, att vi lyckas hålla våra kommunikationer i gång och att vi, så långt vi förmå, kunna klara vårt transportproblem. Det har naturligtvis betytt alldeles oerhört mycket för oss att vi hitintills lyckats som vi gjort och medverkat till att vi icke fått större kännning av krisen än vi ha fått. Frågan är emellertid, hur vi skola kunna reda upp det, om vi få ytterligare ett krigsår. I så fall måste vi ha fram mycket stora kvantiteter både av ved och kol, men det räcker icke bara med detta. Skola västkustens fiskare kunna utöva sitt yrke och skaffa fram livsmedel, som vi sätta stort värde på, måste vi också åstadkomma tjära att användas till drivmedel för fiskebåtarnas motorer.

Det framgår tydligt av gengasbolagets yttrande, att bolaget är fullt på det klara med att det är mest önskvärt att främja vedgasaggregaten och alltså en drift baserad på vedbränsle, men vi ha redan ett mycket stort antal bilar, som äro konstruerade för koldrift. Vi kunna icke tänka oss, att de, som nu ha inmonterat aggregat för kol, skola slopa dessa och övergå till veddrift. Vi måste därför söka åstadkomma så mycket kol, att åtminstone dessa vagnar kunna användas.

Gengasbolaget och bränslekommissionen äro överens om att de måste försöka täcka närmare hälften av det behov, som kan förefinnas av ved och kol, och när man ser vilka siffror det rör sig om, finner man, att det gäller väldiga kvantiteter. Man räknar med icke mindre än 30 å 36 miljoner kubikmeter. Även om man tar den lägre siffran av de kvantiteter, som dessa myndigheter ha räknat med, eller 30 miljoner kubikmeter, är det oerhört mycket. Jämföra vi det belopp, som gengasbolaget begär till driftskapital eller 15 miljoner kronor, med den kvantitet ved och kol, som de beräkna att få hand om, finna vi, att detta räknat per kubikmeter eller hektoliter kol blir ett ytterst litet belopp. Jag skulle tänka mig, att det icke rör sig om mer än 80 å 90 öre per kubikmeter. Om man tänker på att bolaget i god tid måste köpa upp och forsla fram dessa bränsleprodukter för att sedan i vissa fall under lång tid lagra dem, förstår man, att det behövs ett ganska stort rörelsekapital.

Mitt intryck från föredragningarna och behandlingen inom utskottet är, att gengasbolaget självt inser, att det måste gå ytterst försiktigt fram och icke bör

Anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.

(Forts.)

utvidga sig över den gräns, som kan anses vara alldeles oundgänglig för att få fram vad vi behöva. Bolaget anser sig emellertid nödsakat bygga 20 stycken kolugnar, men även om dessa 20 kolugnar bli byggda och man lägger samman deras produktion med vad Kooperativa förbundets anläggning kan framställa och vad den i propositionen omnämnda industrien kan åstadkomma och varom man har tecknat kontrakt, så kan man ändock icke räkna med att alla dessa moderna kolugnar tillsammans skola kunna framställa mer än högst en femtedel av landets behov av bilkol.

Vi ha icke, herr talman, obegränsade tillgångar här i landet på ved och vedskog. Vi måste därför räkna med att om nu rådande förhållande bli långvariga, måste vi utnyttja veden på det mest förståndiga sättet, och det göra vi först och främst genom att använda vedaggregat men också genom att kola på ett förståndigt sätt. Enligt en uppgift, som jag har fått från vad jag anser vara fackmannahåll, skulle det gå åt 2.5 kubikmeter ved vid vanlig kolning för att framställa en kubikmeter¹ kol, under det att det i de moderna kolugnarna går åt en väsentligt mindre kvantitet, enligt uppgift omkring 1,5 kubikmeter. Om man alltså kan minska den vedkvantitet, som behövs för att framställa det behövliga kolet, samtidigt med att man får fram de biprodukter — jag tänker framför allt på tjära — som vi måste ha som drivmedel för en av våra näringar, måste jag säga mig, att det väl ändå är värt att våga åtskilligt för att nå ett tillfredsställande resultat.

Sedan tillkommer ytterligare en sak. Jag tror att det är alldeles riktigt, som herr Carlström och andra talare här ha sagt, att det skett en utvidgning av antalet kolugnar i södra och mellersta Sverige och att man där nu framställer mera kol än tidigare, men jag befarar, att vi icke kunna slå in alltför långt på denna väg. Skola vi få fram kvantiteter av den storleksordning, som behövs, utan att samtidigt äventyra tillgången på vedbränsle för uppvärmnings- och andra ändamål, måste vi se till att vi få kol från Norrland. Om vi kola upp veden i södra och mellersta Sverige och kring de stora konsumtionsorterna, kunna vi ställas inför problemet att frakta vedbränsle från Norrland, och det räcka antagligen icke våra kommunikationer till.

När jag, herr talman, summerar de intryck, som jag fått vid genomgången av detta ärende och från dess behandling i utskottet, kommer jag till det resultatet, att jag icke vill taga på mitt ansvar att nedsätta det av gengasbolaget begärda anslaget från 15 till 10 miljoner kronor. Jag betraktar det som så ytterst viktigt, att vi försöka hålla kommunikationerna i gång, att jag är beredd att tillstyrka de 15 miljonerna. Jag vill erinra om, herr talman, att jag på ett mycket tidigt stadium uttalade mina farhågor för att det skulle uppstå brist på lämpligt bilbränsle. När jag framställde en så kallad enkel fråga i ärendet i denna kammare till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, fick jag ett svar av honom, som var mycket optimistiskt och i vilket han uttalade, vill jag minnas — det är ju nu rätt länge sedan — att betryggande åtgärder blivit vidtagna för att få fram behövliga kvantiteter. Jag behöver icke nu erinra om att det svaret visat sig mindre hållbart och att statsmakterna den gången sågo alltför blåögt på utvecklingen.

Herr Jonsson i Skedsbygd: Herr talman! Det var närmast herr Anderssons i Löbbo anförande, som gjorde, att jag begärde ordet. Herr Andersson i Löbbo påtalade den brist på gengasbränsle, som gjort sig gällande på vissa underskottsområden, särskilt i storstäderna Stockholm och Göteborg. Det är

¹ Vid justeringen ändrat från hektoliter.

Anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.
(Forts.)

nog också alldeles riktigt, att så har varit fallet, men vi måste se detta mot bakgrunden av de improviseringar, som ha måst vidtagas på detta område. Vi skola draga oss till minnes, hurudana förhållandena voro för ett år sedan. Då gällde det här i riksdagen att fastställa ett garantipris på vedbränsle för att åstadkomma en viss kvantitet sådant bränsle för landets behov. Emellertid har sedan dess icke bara denna kvantitet måst tagas i anspråk utan därutöver betydliga mängder på grund av den minskade kolimporten, som icke blivit den beräknade, och dessutom har tillkommit omläggningen till gengasdrift, som krävt ofantliga mängder bränsle från våra skogar. Trots detta har det enskilda initiativet i stort sett lyckats fylla behoven. Jag är för min del övertygad om att detta enskilda initiativ även i fortsättningen kommer att i största utsträckning kunna draga försorg om det behövliga bilbränslet. Det är ju den ekonomiska lagen, att tillgång och efterfrågan bestämma priset, som har medfört, att priset vid vissa tillfällen och på vissa trakter har blivit något för högt. Emellertid är man nu överallt i Sveriges skogar i färd med att laga till kolningsvirke och man har funnit avsättning för detta. Jag tror därför, att man inom utskottet betydligt underskattat det enskilda initiativets förmåga att fylla denna uppgift. När man har kunnat åstadkomma detta resultat på den tid, som har gått, utan att därtill ha varit det ringaste förberedd och således har fått inrätta sig provisoriskt, så är jag alldeles övertygad om att Sveriges skogsägare även i fortsättningen komma att förse landet med erforderligt bilbränsle under ganska lång tid framåt.

Herr Skoglund talade om relationen mellan kol- och vedgaseldning. När han därvid sade, att 2.5 kubikmeter ved endast skulle lämna en hektoliter kol, var det väl en felsägning, ty han menade väl, att 2.5 kubikmeter ved lämnar en kubikmeter kol. Det stämmer något bättre med verkliga förhållandet. Även om så är fallet, måste man dock se till att det blir tillräckligt med kol bränt för att trafiken skall kunna upprätthållas i nödvändig utsträckning. Jag tror för min del, att Sveriges skogsägare ha förmåga att åstadkomma detta utan några mera omfattande ingripanden från statsmakternas sida. Jag vill därmed icke förneka, att det kan vara nödvändigt att ha ett organ, som genom sin verksamhet har möjlighet att kontrollera prisbildningen även på detta område, men jag tror, att statsmakterna icke behöva engagera sig så förfärligt hårt på detta område. Jag anser därför, att det anslag på 10 miljoner kronor, som reservanterna föreslå att ställas till gengasbolagets förfogande, skall visa sig vara fullt tillräckligt för ändamålet.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Heiding m. fl.

Herr Carlström: Herr talman! Herr Skoglund framhöll ju mycket riktigt, att den nu föreslagna åtgärden skulle vidtagas för att vi skola kunna få tillräckligt med drivmedel för våra gengasaggregat, och han var mycket rädd för att sådana förhållanden skulle inträda, att det blev brist på bränsle. Men just den omständigheten, att det enskilda initiativet från början kunnat taga så väl hand om denna sak, att icke större olägenheter ha uppkommit, visar emellertid, menar jag, att det kan vara olämpligt av staten att engagera sig så pass kraftigt, som här blivit föreslaget. Jag är övertygad om att därest staten hade organiserat denna sak från början, skulle vi icke ha kommit på långt när så långt, som vi tack vare det enskilda initiativet nu ha kommit, därför att staten icke lagt sin hand över det. Jag vill gärna, att vi skola få möjlighet till både vedbränsle och bränsle för våra fiskebåtar, men vad jag reagerar emot är, att man utan egentligen särskild anledning skall från statens sida breda

Anslag till ytterligare förlagskapital för Svenska gengasaktiebolaget.

(Forts.)

ut sig över ett område, där enskilda tyckas kunna klara upp saken. Det är därför, som jag fortfarande har den övertygelsen, att gengasbränslefrågan skulle kunna ordnas utan alltför mycket ingripande från statsmakterna och kanhända i så fall också med litet mindre förluster den gång, när det hela skall avvecklas.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 66, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sin platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av vedproduktionen jämte i ämnet väckta motioner. *Reglering av vedproduktionen.*

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Jag har jämte några kamrater motionerat om att man borde se till att gällande garanti- och normalpriser justerades så, som vore motiverat av de sedan förra året ökade kostnaderna för arbetskraft och foder. Det är ju av största vikt, att man söker få fram och fylla behovet av ved, och detta behov har ju ökat högst väsentligt med anledning av kol- och gengasdriften av bilar. Därför bör också allt göras, som göras kan, för att få fram ved för de kommande behoven. Jag kan nämna, att i min hemstad föreligger en brist av 50,000 kubikmeter ved, varför man måste anskaffa och frakta ved långa vägar för att fylla behovet. Nu ha såväl huggningskostnader som körningslöner väsentligen ökat, och svårigheter komma naturligtvis att möta att få fram tillräckligt med ved. Man kan ju säga, att man skulle kunna använda arbetslösa för att hugga veden. Det kan ju också gå för sig i viss utsträckning, men vedhuggning är ett tungt och hårt arbete, som icke alla arbetslösa, i synnerhet icke de från städerna, orka med, och man kan därför säkerligen icke på den vägen få fram en så omfattande huggning, som man skulle behöva.

Jag skulle vidare vilja framhålla, att bästa tiden för huggningen är just de månader, som vi nu ha haft och nu ha, innan snön hinner bli för djup i skogarna. Därför vore det önskvärt, att man redan nu vidtog några åtgärder för att höja priserna. Utskottet har framhållit, att »frågan om garantipriser-

Reglering av vedproduktionen. (Forts.)

nas storlek är föremål för bränslekommissionens oavbrutna uppmärksamhet och att kommissionen också, därest så befinnes erforderligt, kommer att förelägga Kungl. Maj:t förslag till justering av sagda priser». Jag skulle för min del vilja uttala den önskan, att bränslekommissionen fortast möjligt föreslår Kungl. Maj:t sådana justeringar av dessa priser, att vi kunna få fram mesta möjliga ved för landets behov under denna brydsamma tid.

Herr **Karlsson** i Munkedal: Herr talman! Vid det föreliggande utlåtandet ha jag och några partivänner avgivit en blank reservation. Den innebär, att vi till det föreliggande utlåtandet velat foga en erinran om vad riksdagen uttalade sig för, när den i år behandlade Kungl. Maj:ts proposition om vedavverkning jämte till denna proposition väckta motioner. Utskottet hade då anfört, »att lönerna till den i vedproduktionen sysselsatta arbetskraften givetvis böra stå i skäligt förhållande till det rotvärdepris, som erhålles av vederbörande leverantör, vadan en uppgång i nämnda pris därför även bör påverka arbetslönerna. Utskottet vill i detta sammanhang understryka vikten av att lönesättningen på ifrågakvarande område blir lämpligt avfattad, även med hänsyn till det intresse ur hela samhällets synpunkt, som under rådande förhållanden föreligger för vedproduktionens programenliga bedrivande». Vi hade, som sagt, velat göra en erinran om denna riksdagens uttalade vilja att söka åstadkomma en prissättning för huggningslönerna, som står i förhållande till det stegrade skogspriset. Nu har det befunnits vara på det sättet, att i vissa trakter av vårt land, som icke haft någon större skogsavverkning, och där arbetarna sålunda icke äga fackorganisationer för att tillvarata deras intressen, knappt skett någon stegring av huggningslönerna, trots att vedens normalpris och grundpris stigit ganska väsentligt över de normala. Det förekommer sålunda i det län, som jag bäst känner till, nämligen Bohuslän, där man under nuvarande förhållanden även haft skogsavverkning och i vissa delar av länet ganska väsentlig avverkning, att huggningslönen per kubikmeter ligger i något fall under 2 kr., i några fall omkring 2 kr. 25 öre och i flertalet fall 2 kr. 50 öre samt i något enstaka fall upp till 3 kr. Då detta är ett faktum, och då härtill förekommit, att en ledande man i skogsägareföreningen tillsammans med en tjänsteman inom skogsvården, när en lantbrukare ansett sig böra betala en ordentlig lön för huggningen t. ex. 3 kr. per kubikmeter därför att vedpriset stigit så som det verkligen gjort, givit denne lantbrukare en erinran om det olämpliga i att på det sättet betala mer än vad skogsägare tvingas att betala anse vi, att en erinran om vad riksdagen uttalade ångående vedprisets förhållande till hugglönerna skulle vara befogad i anknytning till att skogsägareföreningarna nu komma att ställas såsom ett slags mellanhand mellan staten och skogsägarna.

Enligt det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, och som naturligtvis blir antaget — jag har, herr talman, icke annat yrkande än det, som utskottet kommit till — skola skogsägareföreningarna mot viss ersättning förmedla lån samt betala ut förskott, och detta är ju icke något att anmärka mot. Vi anse emellertid, att med den ställning, som skogsägareföreningarna sålunda få, skulle man kunna förutsätta, att de skulle medverka till sådana huggningslöner, som äro skäligare just i de trakter av landet, där arbetarna icke ha sina fackorganisationer. Det är endast detta, min och mina partivänners reservation innebär. Som frågan nu ligger framställer jag emellertid icke något yrkande i den riktningen utan riktar i stället en enträgen vädjan till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet att medverka till att dessa av den lagtima riksdagen uttalade synpunkter på de orter, som äro antydda, i möjligaste mån fullföljas. Jag tror, att herr statsrådet kan göra en betydande

Reglering av vedproduktionen. (Forts.)

insats, och har också anledning tro, att han är villig att göra det. I övrigt har jag icke annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Mårtensson, Ericsson* i Kinna, *Andersson* i Mölndal och *Söderdahl*.

Herr von Seth: Herr talman! Den fråga, som herr Karlsson i Munkedal berörde, kommer, enligt vad jag vet, en efterföljande talare att närmare gå in på, men jag kan dock icke underlåta att säga några ord, eftersom jag representerar skogsägarna, och då det i Jönköpings län pågår skogshuggning i mycket stor utsträckning. Jag vill då framhålla, att på de ställen, där man träffat avtal, ligga lönerna avsevärt under de löner, som vi betala utan avtal. Jag kan säga herr Karlsson i Munkedal, att om vi ha löner liggande något under 2 kr. 50 öre, betalas till dessa skogsarbetare i sydvästra delen av Jönköpings län löner, som ligga avsevärt över 2 kr 50 öre, och på vissa håll, där det är ont om arbetare och inkallelserna drabbat hårt, äro lönerna 2 kr. 75 öre å 3 kr. per kubikmeter.

Ja, herr talman, detta ämne, som andra särskilda utskottets utlåtande, nr 67, behandlar, berör en fråga, som förut varit uppe här i dag, nämligen frågan om vår bränsleförsörjning, och det är icke tu tal om att alla goda krafter måste sättas in för att möta, om det skulle hända något särskilt i avspärrningshänseende och om vi skulle få en lika sträng vinter som förra året, vilket allt gör, att bränslefrågan säkerligen just beträffande februari och mars månader kommer att bli mycket svårlöst. Prisfrågan har en mycket stor betydelse för jordbrukarna. Jag har emellertid ingen anledning att alltför länge beröra denna fråga, då utskottet mycket kraftigt uttalat sig för att man skall vid en senare tidpunkt taga under övervägande, huruvida icke både garantipriset och normalpriset böra höjas. Utskottet säger därför på sid. 20, »att frågan om garantiprisernas storlek är föremål för bränslekommissionens oavbrutna uppmärksamhet och att kommissionen också, därest så befinnes erforderligt, kommer att förelägga Kungl. Maj:t förslag till justering av sagda priser». Till detta skulle jag endast vilja foga den erinran, att vi måste komma ihåg, att när det skall huggas avsevärda kvantiteter ved är det icke blott utskottsvirke, som går till ved. När skogsägarna äro ålagda att hugga minst en kubikmeter per hektar, måste detta leda till att man kommer dels i de trakter, där man förut rensat och skött skogen väl, dels i sådana trakter, där skogens beskaffenhet är sådan, att det blir ett stort utfall av ved, hugger icke blott s. k. utskottsvirke utan också i många fall det, som vi på skogsmannahåll kalla för gagnvirke, och som sålunda egentligen är avsett för värdefullare sortiment, exempelvis pappersved. Därför ligger det också i hela frågans natur, att man måste ha mera betalt för värdefullt virke än för utskottsvirke.

Det är emellertid en fråga, som jag skulle vilja närmare beröra, och det gäller skogsägareföreningarnas ställning till det allmänna. Jag kan då konstatera, att Kungl. Maj:t i sin proposition i väsentlig grad bygger på en till Konungen ingiven skrift från Sveriges skogsägareföreningars riksförbund den 9 oktober. Jag kan icke underlåta att understryka, att det arbete, som nedlägges av skogsägaresammanslutningarna, är av mycket stor betydelse för det allmänna. Det har för dessa organisationer varit fullt klart redan från början, att de skulle deltaga i bränsleanskaffningen och ställa sina krafter till förfogande, när det gäller att lösa en fråga, som har så vital betydelse för vårt gemensamma bästa. Det är säkerligen ingalunda obekant för statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, att många förslag och initiativ, som förut kommit från skogsägarnas organisationer, icke alltid mötts med full för-

Reglering av vedproduktionen. (Forts.)

ståelse, men jag vill dock betyga herr statsrådet, att han genom denna proposition visat en mycket stor välvilja mot dessa sammanslutningar, vilket vi äro tacksamma för. Det är dock obestriddigt, att ett mycket stort värde ligger däri, att kontakt kan vinnas och bibehållas med männen i det praktiska livet, och man har därför sökt kontakt med skogsägareföreningarna, som ju stå skogsägarna så nära. Skogsägareföreningarna ha — det vågar jag påstå, även om jag är part i målet — redan nu nedlagt ett mycket stort arbete i vedfrågans lösning, och även om svårigheterna varit stora, ja avsevärda, när det gällt att finansiera dessa stora affärer och icke minst att lotsa sig fram bland kristidens speciella uppkomlingar, jobbarna, tror jag dock, att man kan säga, att vi lyckats på ett tillfredsställande sätt. Det är av mycket stor betydelse att ha tillgång till dessa organisationer, som både vilja och kunna arbeta efter de direktiv, som statens myndigheter framkommit med, och som i många fall äro hårda, men nödvändiga för att kunna lösa denna bränslefråga, om den verkligen drives till sin spets. Jag tror också, att konsumenterna skulle kunna se lugnt på hela problemet och att alla de, som vid sidan av skogsägareföreningarna kastat sig in på vedhandlaryrket, med samma lojalitet velat respektera myndigheternas direktiv. Tyvärr måste jag säga, att så icke alltid är fallet. Jag måste också med skärpa understryka, att jobberiet tillåtes rent av att fira stora triumfer. Jag vill därför framhålla för herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, att det här och var ute i bygderna på allt för många håll äger rum saker, som statsmakterna med alla till buds stående medel måste beivra. Jag hoppas också, att även om det är synnerligen svårt att komma till rätta med dessa missförhållanden, man dock, när det visar sig, att dessa ökas i stället för att minskas, vidtager ytterligare både kraftiga och snabba åtgärder för att komma till rätta med dessa avarter.

Herr talman, jag har ingen anledning att ställa något annat yrkande än bifall till utskottets förslag. Jag vill till sist betyga min glädje över att den kontakt, som nu tycks vara knuten med statsmakterna, måtte fortgå, så att vi gemensamt kunna möta detta ytterst svåra bränsleproblem, om verkliga förhållandet skulle bli sådant, att det inträffar ett nödläge.

Herr Ward: Herr talman! Herr Karlsson i Munkedal efterlyste det yttrande, som statsutskottet och därefter riksdagen gjorde, då den lagtima riksdagen avgjorde frågan om tryggande av vedförsörjningen. Herr Karlsson ansåg, att det hade varit lämpligt, om utskottet i sitt föreliggande utlåtande erinrat om detta yttrande och såmedelst ytterligare understrukit vad som framhölls vid den lagtima riksdagen. Nu är det emellertid så, att utskottet icke kunnat finna någon form, som gjorde det möjligt att till det nu föreliggande utlåtandet anknyta en erinran om vad utskottet och riksdagen uttalade i våras, men utskottet anser heller icke nödvändigt att nu göra en sådan erinran och på det sättet alltså ytterligare understryka uttalandet ifråga. Uttalandet står fast och har alltså full kraft, och det bör enligt min mening kunna räcka med detta.

Jag vill emellertid passa tillfället att i likhet med herr Karlsson i Munkedal och alla dem, som instämde med honom, just understryka detta statsutskottets och riksdagens uttalande med den förhoppningen, att det också kommer att lända till efterrättelse över hela linjen, alltså att man icke vid en reglering av ersättningarna förbiser de intressen, som skogsarbetare och vedhuggare ha att bevaka. Såvitt jag kunnat följa ärendets behandling inom andra särskilda utskottet och särskilt på dess första avdelning, har ingen på något sätt tagit avstånd från statsutskottets yttrande, och följaktligen bör man kunna

Reglering av vedproduktionen. (Forts.)

utgå ifrån att riksdagen är fullkomligt enig om att detsamma allttjämt är i kraft.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Frägsta: Herr talman! Jag ber att få säga några ord närmast i anslutning till det resonemang, som förts av den siste ärade talaren, och dessutom till vad tidigare sagts av herr Karlsson i Munkedal. Detta resonemang kan låta mycket bestickande, men jag vill säga, att på vissa trakter är problemet helt annorlunda. Först och främst har det knappast någonsin funnits och finns knappt ännu något rotvärde, då man avverkat ved. Förhållandet är nämligen det, att med den storleksordning, som vedavverkningen nu tagit — jag talar närmast med utgångspunkt från vårt län, som jag i någon mån känner till — måste man gå ut i periferien, när det gäller vedavverkning, och då får man gå så långa avverkningsvägar, att rotvärdet försvinner. Det finns alltså ett visst rotvärde, då veden befinner sig i närheten av avsättningsorten, men rotvärdet försvinner successivt, ju längre bort man kommer. Detta innebär, att det betraktelsesätt, som riksdagen tidigare lagt på denna fråga och som nu ytterligare understrykes, är till sin natur nästan ogenomförbart. Jag vill anföra ett par exempel på huru det verkar även på arbetarnas löner. Jag skall blott tala om huru det skett uppåt våra trakter. Här har en arbetare, oberoende av om han är organiserad eller icke, sagt, att när vi skola draga iväg så långt till skogs för att utföra vårt huggningsarbete, måste vi få bättre betalt. Således måste man samtidigt räkna med att den huggning, som utförts i år, medför högre pris, ju längre man kommer ifrån bygden, och det är mycket naturligt, att det blir dyrare än om man kunde hålla sig i hembygden. Jag skall inte alls upptaga tiden länge med att resonera om den här saken. Men jag vill säga, att det problem, som vidrörts här, låter sig knappast bemästras från statsmakternas sida. Jag vill därför rikta en hemställan till regeringen, när den tar sig an denna fråga, att den går fram mycket försiktigt, när det gäller att ingripa i fråga om att reglera arbetslönerna, ty förhållandena äro så oerhört mångskiftande. Det kanske ligger enklare till i södra och mellersta Sverige, där man kanske har 1 kilometer till arbetsplatsen i skogen, men i våra trakter får man färdas 3, 4, 8 eller 10 mil för att komma fram till avverkningsstället, och då blir det svårt att göra någon differentiering med hänsyn till rotvärdet, ty, som jag sade förut, detta försvinner mer och mer, ju längre avståndet är till närmaste tillfartsled.

I Gävleborgs län, där det förekommer stora vedavverkningar, har det visat sig att arbetskostnaderna följt med den allmänna tendensen till prisstegring, och detta med all rätt. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att statsmakterna inte anlägga en alltför snäv syn på detta problem. Jag förutsätter och vet med säkerhet, att den enskilde skogsarbetaren, hans organisationer och arbetsgivare ha mycket god hand med just detta problem, och statsmakterna kanske inte gagna det avsedda syftet genom att lägga sig alltför mycket i det.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10.

Föredrogs moment- och punktvis andra särskilda utskottets utlåtande, nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 11.

*Anslag till
förmalnings-
ersättningar.*

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förmalningsersättningar jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 74 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden den 8 november 1940, föreslagit riksdagen att till Förmalningsersättningar å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34,000,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta motioner.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 49 i vad den avsåge anslagsbeloppet, till Förmalningsersättningar å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34,000,000 kronor;

b) att motionerna II: 50 och 49, den sistnämnda i vad den ej behandlats under a) här ovan, måtte anses besvarade med vad utskottet i sin motivering anfört.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Andersson* i Falkenberg, *Andersson* i Löbbo, *Mårtensson* och *Ericsson* i Sörsjön, som ansett, att viss angiven del av utskottets motivering bort hava annan lydelse;

2) av herrar *Anderberg*, *Ward* och *Andersson* i Malmö, utan angivet yrkande;

3) av herr *Pettersson* i Dahl, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson**: Herr talman! Eftersom det är på min föredragning som den föreliggande propositionen beslutats i konseljen, skall jag be att få säga några ord.

Jag ber då först att tacksamt få konstatera, att utskottet har tillstyrkt det anslag till förmalningsersättningar, som regeringen begärt. I motiveringen har utskottet emellertid gjort några uttalanden, som jag inte vill lämna utan kommentarer.

Utskottet förklarar, att det hyser tvekan, om det är lämpligt att subventionen fått den omfattning och den utformning, som är fallet. Särskilt nämner utskottet som en mindre tilltalande konsekvens av regleringen, att jordbrukare, som låter förmåla brödsäd för eget husbehov, också får del av subventionen. I den delen vill jag gärna erkänna, att man även enligt min mening kan hysa tvekan.

Förslaget att ersättning skulle utgå ej endast vid egentlig handelsförmalning utan även vid förmalning mot tull eller lön utgick från livsmedelskommissionen. Skälen till kommissionens ståndpunkt voro att med en förmalningsersättning av den storlek, varom det i detta sammanhang vore fråga, vore det nödvändigt att ersättning utginge även för den så kallade tullförmalningen. Om ersättningen begränsades till endast handelsförmalningen, skulle nämligen, enligt kommissionens mening, de jordbrukare, som plögade låta förmåla egen brödsäd, komma i ett alltför ogynnsamt läge. Åtgärden skulle därjämte drabba tullkvarnarna, då dessa med säkerhet skulle få sin omsättning starkt minskad.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

När regeringen hade att taga ställning till detta förslag, kunde åtminstone jag för min del inte undgå att taga hänsyn till den ståndpunkt, som lagtima riksdagen intog till frågan om jordbrukarnas delaktighet i smörrabatteringen. I den frågan hade riksdagen på förslag av jordbruksutskottet starkt understrukt, att jordbrukarna, när det gällde en subvention av smörpriset, borde vara likställda med andra konsumenter. Det var ett av skälen, varför jag för min del ansåg, att man borde i detta stycke följa livsmedelskommissionen, trots att det naturligtvis kan synas egendomligt, att man låter producenten på detta sätt såsom konsument få del av en prissubvention på den av honom själv producerade varan.

I vad mån utskottet i övrigt hyst tvekan om subventionens omfattning och utformning framgår inte av utlåtandet. Om uttalandet skulle innebära, att utskottet känt sig tveksamt, om överhuvud taget en subvention vore befogad för att förhindra att de höjda inlösningspriserna för spannmål skulle taga sig uttryck i höjda mjölpriser, måste jag finna uttalandet vara att beklaga. Man grips onekligen av en undran, vad som kan vara innebörden i utskottets uttalande, när man litet längre fram finner, att utskottet rekommenderar de synpunkter på prisregleringen för mjöl, som framlagts i motionerna 49 och 50 i andra kammaren till regeringens övervägande, »så snart en ändring i den för löpande budgetår beslutade regleringen kan komma till stånd». Ser man efter vilka synpunkter på prisregleringen för mjöl, som framförts i motionerna, kan jag inte i motionen nr 49 finna någon annan synpunkt på den frågan än att det inte alls är befogat med någon prissubvention på mjöl — en synpunkt alltså, som går stick i stäv mot utskottets kläm, vilken ju innebär ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag. I motionen nr 50 uttala motionärerna sig för att den av regeringen beslutade subventioneringen skall upphöra och i stället en prisrabattering efter behovsprövning anordnas på mjöl och bröd för de ekonomiskt svagast ställda befolkningsgrupperna, alltså en prisrabattering efter mönster av smör- och margarinrabatteringen.

För min del kan jag inte undgå att finna utskottets uttalanden ganska oklara till sin innebörd.

Regeringen har sett saken så — som jag framhållit i propositionen — att det i nuvarande läge måste vara av synnerlig betydelse, att den stegring av spannmålspriserna, som beslutats med hänsyn till den dåliga skörden och för att stimulera till ökad odling för nästa års skörd, inte får återverka på mjölpriserna. Mjöl och bröd tillhöra våra allra viktigaste livsmedel, och de strävanden att hålla nere priserna på viktiga livsförnödenheter, som ju även riksdagen gett sin anslutning till, ha för regeringen tett sig alldeles särskilt viktiga just i fråga om dessa livsmedel. Det har även förefallit regeringen, som om riksdagen i sina uttalanden i samband med behandlingen av jordbruksregleringen intagit samma ståndpunkt. Vid 1939 års urtima riksdag uttalade första särskilda utskottet — utan att det såvitt jag kan minnas från något håll gjordes någon gensaga — att utskottet fann det i hög grad önskvärt, att rågmjölpriset hölls nere för konsumenterna. I jordbrukspropositionen till årets lagtima riksdag uttalade jordbruksministern, att en alltför kraftig stegring av mjölpriserna borde motverkas, och detta föranledde ingen erinran från jordbruksutskottets sida. Nu har i höst en mycket kraftigare stegring av spannmålspriserna genomförts än väl någon i våras kunde förutse. Under sådana förhållanden har regeringen ansett, att en stegring av mjölpriset till följd av de höjda spannmålspriserna borde motverkas genom subvention av mjölpriserna. Det finns ett särskilt skäl att använda statsmedel för att göra detta, och det är, att genom höjningen av spannmålspriserna gör det statliga spannmålsbolaget en vinst på sina inneliggande lager — en vinst som i propo-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

sitionen beräknas till omkring 14 miljoner kronor på den del av lagren, som man planerar att sälja ut under innevarande konsumtionsår.

I utlåtandet har utskottet nu framhållit, att det hade varit önskvärt, att riksdagen fått behandla frågan om en så omfattande statlig subvention, innan regeringen fattade beslut i ämnet. Det lär väl inte vara någon, som inte hade funnit det önskvärt, men frågan är, hur det skulle ha kunnat vara möjligt.

Livsmedelskommissionens framställning om fastställande av inlösningspriserna för brödspannmål av 1940 års skörd kom in till regeringen den 30 juli. Från alla håll, inte minst från jordbrukarehåll, var man enig om, att det vore ytterst angeläget ur folkförsörjningssynpunkt, att de nya inlösningspriserna fastställdes så snart som möjligt. Att underställa inlösningspriserna riksdagen kunde inte gärna komma i fråga, och lagtina riksdagen hade för övrigt också uttryckligen bemyndigat regeringen att fastställa inlösningspriserna. Men om man ville förhindra, att de kraftigt höjda spannmålspriserna skulle få återverka på mjölpriserna, måste man ju utan dröjsmål lämna ett meddelande om vad avsikten vore i fråga om mjölpriserna. Annars hade ju mjölpriserna omedelbart börjat anpassa sig efter de nya spannmålspriserna. Därför ansåg regeringen det nödvändigt att, samtidigt med att de nya inlösningspriserna kungjordes, lämna ett meddelande till offentligheten, att inlösningsprisernas höjning inte skulle komma att föranleda någon höjning av mjölpriserna. Beslutet om de nya inlösningspriserna fattade regeringen den 9 augusti. Att dessförinnan höra riksdagen var inte möjligt. Det sätt, varpå regeringens intentioner i fråga om mjölpriserna skulle realiseras, uppdrog man åt livsmedelskommissionen att närmare utreda, och livsmedelskommissionen kom in med sitt förslag den 31 augusti. Förslaget innebar, att förmalningsersättningar skulle utgå räknat från och med den 1 september. Även nu var det angeläget, att beslut fattades utan uppskov, och ärendet föredrogs också i konselj redan den 31 augusti. Samma historia upprepade sig på ungefär samma sätt då spannmålspriserna och förmalningsersättningarna höjdes från den 16 oktober. Såvitt jag kan bedöma saken, har det således — tyvärr — inte varit möjligt att höra riksdagen innan beslut fattades.

I propositionen har jag även tagit upp frågan om pristillägg för spannmål av årets skörd, som försåls före den 16 oktober, då höjning av priset kom till stånd. Kungl. Maj:ts förslag i denna del har av utskottet tillstyrkts. Samtidigt har utskottet utgått från att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder för att pristillägget skall komma största möjliga antal jordbrukare till del. Jag kan naturligtvis instämma i denna önskan, men jag måste också säga, att när jag framlade detta ärende för riksdagen i den form som skett, var det i den förhoppningen att om man inom riksdagen ville, att regeringen skulle gå längre i fråga om pristilläggens utbetalande, skulle riksdagen också anvisa den väg, på vilken detta skulle kunna ske. För min del ser jag inte, i varje fall för närvarande, någon annan utväg än den som jag har lagt fram i propositionen. Men med den vägen — det måste jag framhålla — kan man inte undgå att det blir jordbrukare, som inte komma i åtnjutande av detta pristillägg. Jag har velat, när nu denna fråga behandlas i kammaren, säga ifrån detta tydligt och klart, så att det inte på den punkten kvarstår något missförstånd.

Herr Ward: Herr talman! Trots de intressanta upplysningar, som herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet nu lämnat beträffande denna frågas handläggning, så tror jag att man är berättigad beklaga, att inte riksdagen tidigare hade kunnat få ta denna sak under behandling. Det är inte minst beklagligt med hänsyn till det arbete, som utskottet har måst ägna denna fråga. Jag tror, att om utskottet inte hade behövt arbeta under tryc-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

ket av den brådska, som de senaste dagarna gjort sig gällande, skulle måhända detta utskottsutlåtande kommit att se annorlunda ut. Jag tror till och med att man under den vidare diskussionen skulle ha kunnat samordna de olika meningarna på ett betydligt bättre sätt än vad som här har kunnat ske.

Det finns för mig ingen anledning att närmare gå in på frågan om subvention eller icke subvention. Den saken har enligt min mening så klart utvecklats av herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, att man icke från något håll enligt min uppfattning kan komma med några vägande erinringar emot hans resonemang. Jag tror att det med hänsyn till prisutvecklingen i allmänhet är av stor betydelse både praktiskt och psykologiskt att statsmakterna, när det gäller prissättningen på vad man kallar brödfödan, söka hålla igen så långt möjligt är och försöka att skydda konsumenterna och inte ålägga dem att känna hela trycket av de anordningar till jordbrukets hjälp, som det härvidlag har blivit nödvändigt att fatta beslut om. Det ter sig rättvisare att gå den väg som regeringen har föreslagit och således genom subvention fördela bördan på ett sätt, som inte kan komma att bli för de små och fattiga så betungande som det skulle bli, därest allting skulle uttagas på prissägen.

Det har i en av de motioner, som redovisas i detta utskottsutlåtande, framhållits att man i stället lämpligen borde kunna beträda samma väg i fråga om spannmål som man gjort i fråga om smöret, d. v. s. att inrätta en rabattering. Jag vill för min del säga, att det måhända kan bli nödvändigt att till sist även pröva sig fram den vägen, oavsett vad riksdagen nu har för uppfattning om subvention eller icke. Läget kan bli så bekymmersamt för många, att det kan bli nödvändigt att vidtaga även en sådan åtgärd. Men jag hyser också den meningen, att man inte bör över hövan anstränga vår krisorganisation genom att lägga på den nya uppgifter. Den är sannerligen ganska svårmanövrerad ändå, och kan man komma fram till någorlunda rättvisa utan att behöva införa en rabattering även på detta område, är detta förvisso att föredraga.

Utskottet gör också följande uttalande: »Att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen.» Det kan onekligen förefalla så. Att få betalt för att man för egen förbrukning förmal spannmål till mjöl kan åtminstone vid ett ytligt bedömande till och med te sig orimligt. Men tänker man sig närmare in i saken, kan man å andra sidan inte göra gällande, att den av utskottet påtalade konsekvensen strider mot systemet i övrigt. Detta klarlägges bäst om man erinrar om, att därest denna rättighet för jordbrukarna inte funnes, så kunde de ju tillgodogöra sig en i viss grad motsvarande förmån genom att i vanlig ordning avyttra all till förmalning avsedd spannmål och sedan i den allmänna handeln inköpa genom förmalningsersättning förbilligat mjöl. Möjligt är emellertid, det kan icke förnekas, att systemet på denna punkt tarvar en viss översyn, att en differentiering kanske kan behöva genomföras, så att ersättningen vid förmalning till eget hushåll sättes till något lägre belopp än ersättningen vid annan förmalning. Eller kanske den rent av bör helt avskaffas. Men allt detta synes ännu så oklart och svårbedömt, att det enligt mitt förmenande vore lämpligt, att riksdagen icke gjorde ett så bestämt uttalande som utskottet förordat. Man bör nog vänta och se, och man bör också kunna förutsätta, att regeringen ägnar all den uppmärksamhet åt denna sak, som är påkallad. Att även den av herr Andersson i Falkenberg m. fl. avgivna reservationen upptar det nu omnämnda stycket i utskottsutlåtandet, har i någon mån bidragit till att jag funnit det svårt att förena mig med dessa reserver.

I en annan punkt, som dock icke gäller själva saken, skiljer sig herr Anderssons i Falkenberg reservation väsentligt från utskottet. Utskottet uttalar,

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

att »då riksdagen varit samlad innevarande höst, hade det enligt utskottets mening varit önskvärt, att frågan om en så omfattande statlig subvention som den förevarande underställts riksdagens prövning, innan Kungl. Maj:t fattade beslut i ämnet». Ett sådant uttalande har man icke velat göra i den omnämnda reservationen. Utan att bestrida, att Kungl. Maj:t med hänsyn till redan beviljade anslag till prisreglerande åtgärder haft rätt att förfara som skett, och med allt beaktande av de svårigheter som herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet nyss anförde hade man kunnat anse som önskvärt att i den reservation som jag nyss nämnde också givits uttryck åt samma uppfattning som utskottet gjort just i denna punkt, då saken i alla fall, som propositionen själv vittnar om, ovillkorligen tarvar medverkan från riksdagens sida för att gälla under en längre tid. Man skulle därmed också ha understrukt, vad jag inledningsvis nämnde, nämligen önskvärdheten av att denna proposition hade kunnat komma tidigare på riksdagens bord, än som nu blivit fallet. Till följd av att ärendet nu mot slutet av riksdagen måst handläggas med stor brådska, var det, som likaledes nämnts, tyvärr icke möjligt att inom utskottet kunna samordna ens reservanternas önskingar, och bland annat därav kommer det sig, att det blivit också en vad man kallar blank reservation redovisad som nr 2 på sid. 9 i utskottsutlåtandet.

I det, som det nu förefaller, förvirrade läge som uppstått måste jag för min del allvarligt ifrågasätta, om det icke vore lämpligt att utan närmare motivering godkänna Kungl. Maj:ts förslag vad anslagsbelopp och ändamål beträffar. För nästa budgetår får ju den snart sammanträdande lagtima riksdagen pröva frågan, och då blir det säkert lättare att bedöma sakens alla sidor.

Jag yrkar därför, herr talman, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan under a) men att utskottets motivering, börjande med orden »Genom den av Kungl. Maj:t beslutade» måtte i sin helhet utgå. Ur de två rader på sidan 8, som utgöra inledningen till utskottets hemställan och som börja med orden »Vad Kungl. Maj:t i övrigt föreslagit» bör i enlighet med vad jag nu sagt orden »i övrigt» utgå. Beträffande hemställan under b) yrkar jag, att motionerna II: 50 och 49 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häruti instämde herr *Pettersson* i Hällbacken.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Då jag för min del inom utskottet icke har kunnat ansluta mig till den motivering som utskottet anförde för sin tillstyrkan av den föreliggande propositionen, skall jag be att få med några ord motivera min och, som jag tror, mina medreservanternas ståndpunkt. Innan jag gör detta, kanske jag för min del även får verifiera den uppfattning som herr Ward gav uttryck åt, då han förklarade, att utskottsbehandlingen av detta ärende blivit synnerligen brådslande och att, om så icke varit fallet, det varit mycket sannolikt, att utskottets motivering i viss utsträckning sett annorlunda ut.

Jag vill börja med att erinra om den passus på sid. 7 i utskottsutlåtandet, som herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet förut anförde och där utskottet säger sig hysa tvekan, huruvida en statlig subvention på ifrågavarande område lämpligen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som nu är fallet. Genom ett sådant uttalande har utskottet, såvitt jag kunnat finna, tagit ställning helt emot den statliga subventionen av brödsplanmål. Vad innebär då denna förmalningsersättning? Jo, den innebär ingenting annat än en efter mitt sätt att se ändamålsenlig och lämplig åtgärd för att hålla mjölpriset nere på skälig nivå, en subvention som följaktligen kommer den konsumerande allmänheten till godo. Om det varit så, att mjölpriset också tillåtits stiga i samma takt som brödsädespriset stigit under

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

den gångna hösten, då hade konsumenternas belastning tvivelsutan blivit orimlig. Jag tror mig dessutom veta, att som en viss förutsättning för dels statsmakernas överenskommelse med vissa tjänstemannaorganisationer och dels en rad under hösten ingångna arbetsavtal gäller, att livsmedelskostnaderna i möjligaste mån skulle hållas nere. Om detta kan ske, vinner man dessutom den fördelen, att en från olika utgångspunkter som icke önskvärd ansedd inflationsrörelse kan förhindras.

Det är självfallet, herr talman, att olika meningar kunna råda om sättet för subventionens utformning, men då intet annat bättre eller lämpligare förslag har presenterats, icke ens från utskottsmajoritetens sida, så förefaller det mig, att ett sådant uttalande som utskottet här gjort icke bara är olämpligt utan, vad värre är, mycket väl kan tänkas lägga hinder i vägen för regeringen att bibehålla subventionen i den nödvändiga och önskvärda utsträckningen. Skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkt i detta avseende är den, att reservanterna i motsats till utskottet, som gjort ett positivt uttalande, endast omnämnt, att *inom utskottet uttalats* tvekan beträffande subventionens utformning och omfattning. Den vid första påseendet ringa skillnaden i ståndpunkter i detta fall blir en i sak synnerligen betydande skillnad därigenom att reservanterna icke heller kunnat biträda utskottets klander mot regeringen för att denna subventionsfråga icke underställts riksdagens prövning.

Vid lagtima riksdagen innevarande år lämnade riksdagen en tämligen vidsträckt fullmakt åt Kungl. Maj:t att fastställa spannmålspriser och handlägga regleringsåtgärder på jordbrukets område. Nu vet jag väl, att det är rätt vanligt, när riksdagen är samlad, att regeringen likväl underställer riksdagen vissa frågor, där enligt givna fullmakter en handlingsfrihet för regeringen föreligger. Jag har för min del intet att invända mot en sådan anordning. Jag tycker, att ett sådant samarbete mellan regering och riksdag är i högsta grad önskvärt samt förefaller mig vara lämpligt och tilltalande. I den nu förevarande frågan föreligga dock särskilda omständigheter, som jag ber att med några ord få framhålla. En sådan omständighet är framför allt den, att såsom folkhushållningsministern förut framhållit, då förmalningsavgifternas införande beslöts, skedde detta vid en tidpunkt, då urtima riksdagen visserligen formellt men icke reellt var samlad. Livsmedelskommissionen inkom till regeringen med sitt förslag om förmalningsersättningar den 27 augusti, och den 31 augusti fattade regeringen beslut i ärendet enligt uppgifter i propositionen. Först under senare hälften av september månad upptog emellertid riksdagen sitt arbete. Beslutet fattades alltså under den tidpunkt, då vi allesammans hade tagit ledighet för att delta i höstens valrörelse, alltså vid det tillfälle, då vi litet var foro land och rike runt och talade om att det fanns fyra duktiga partier representerade i regeringen och att det var varje svensk medborgares plikt att ge sin röst till det av dessa partier som vederbörande medborgare mest sympatiserade med. Riksdagen sammanträdde följaktligen icke förrän under senare delen av september månad. Till de argument som redan anförts till försvar för regeringens ståndpunkt, att regeringen icke kunnat höra riksdagen, när den använde fullmakten, vill jag lägga det, att om detta ärende, som överlämnades från livsmedelskommissionen och behandlades av regeringen den 31 augusti, skulle förelagts riksdagen till prövning, hade detta icke kunnat ske med mindre än närmare en månads tidsutdräkt. Med tanke på det läge i vilket vår brödsädesförsörjning vid detta tillfälle befann sig, vill jag icke vara med om att klandra regeringen för att den i detta avseende givna fullmakten omedelbart användes.

Slutligen är det på en annan punkt som reservanterna ha en från utskottet

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

avvikande mening, och det är, att det varit för reservanterna angeläget understryka, att det framför allt varit nödvändigheten och rimligheten av att livsmedelskostnaderna hållas nere, som för oss varit avgörande, när vi tillstyrkt detta betydande belopp på 34 miljoner kronor.

Nu har herr Ward som förste talare ställt ett yrkande om strykande av hela utskottets motivering. Om det skulle vara så, herr talman, att det yrkande som jag kommer att ställa blir utmanövrerat vid propositionsordningens fastställande, kommer även jag hellre att rösta för strykandet av motiveringen i dess helhet än att biträda utskottets formulering. Jag kan dock icke finna, att det föreligger något som helst skäl för oss reservanter att frånträda den ståndpunkt som vi förfäktat och givit uttryck åt vid ärendets behandling inom utskottet.

Detta gör, att jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets utlåtande med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den av herr Andersson i Falkenberg m. fl. avgivna reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Hallagård: Herr talman! Jämte två andra ledamöter i denna kammar har jag tillåtit mig framföra ett par förslag i anledning av den kungl. proposition som här behandlas, och jag ber därför att få säga några ord. Jag skall försöka att koncentrera mig så mycket som möjligt.

Jag vill först göra den allmänna anmärkningen, att själva avsikten med att nästan ständigt hålla riksdagen samlad i viss mån blir förfelad, då meddelade fullmakter användas till att göra utgifter av det slag som här skett. Att fullmakten av regeringen själv icke ansetts tillräcklig, framgår av att man dock i efterhand lagt fram en proposition i denna sak. Det förefaller mig åtminstone, som om detta kunnat ske förut.

I detta sammanhang vill jag också understryka det faktum, att jordbruksministern i våras föreslog och fick riksdagens bifall till slopande av den förutvarande subventionen av rågmjöl genom särskild gottgörelse vid förmalningen. Livsmedelskommissionen har för sin del även delat denna tanke, och först efter påstötning från regeringen uppgjorde den det förslag till förmalningsavgifter som propositionen avser. Det förefaller, som om herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet handlat efter helt andra synpunkter, än vad jordbruksministern i våras gjorde.

Det gör nu ett underligt intryck, att staten först lägger en skatt på omställningen av så många för de fattiga nödvändiga varor och sedan genom denna förmalningssubvention gör så pass billiga livsmedel som bröd och mjöl ännu billigare även för dem som ha det ganska bra.

Nu vill jag säga, att en höjning av mjölpriset på exempelvis 6 öre per kilogram icke betyder mera än 54 öre per månad för en person som enligt ransoneringsbestämmelserna får köpa 9 kilogram mjöl. Till undvikande av denna prisförhöjning skall riksdagen nu bevilja 32 miljoner kronor. Man kan ju säga, att denna höjning icke betyder så ofantligt mycket.

Sparsamheten har dock ett så stort värde, icke minst när det gäller det allmänna, att den icke bör tillbakavisas utan tillämpas på alla områden där det utan större olägenhet kan ske. Det förefaller mig, som om man i detta fall kan spara 32 miljoner kronor och på andra vägar stödja de mindre bemedlade. Utskottet har i viss mån delat den uppfattning som vi givit uttryck åt i vår motion, då det ställt sig tveksamt, huruvida en statlig subvention av ifrågakvarande omfattning och utformning bör äga rum. Det är nog icke hel-

Anslag till förmalningsersättning. (Forts.)

ler nödvändigt att hålla priset nere för alla, när det gäller så billiga födoämnen.

En felaktig föreställning har även uppstått och kommit fram i tidningspressen, nämligen att subventionen skulle särskilt avse bönderna. Detta har vi ett behov av att reagera emot. Det är enligt vår uppfattning riktigt, att odlaren får ett tillräckligt högt pris för alstren av sin odlarmöda. Men varken omfattningen av eller formen för denna subvention är bra. Det vore därför beklagligt, om förslaget bleve bifallet, enbart därför att riksdagen ställts inför ett fullbordat faktum.

Kanske man kan utläsa ur utskottets uttalande, att felet med propositionen enbart skulle vara, att jordbrukarna få del av förmalningsersättningen även vid förmalning till eget hushåll. Det är samma orättvisa uppfattning som ligger bakom tendensen att försvara för de fattiga jordbrukarna att få smörrabatt, därför att de producera mjölk. Vi kunna allra minst i dessa tider, då jordbrukarna så väl behövas för folkförsörjningen, gå med på att det skulle vara något fel att vara jordbrukare, något som måste bestraffas med särskilda restriktioner i fråga om sociala hjälpåtgärder. För vår del vilja vi ha bort förmalningsavgiften både när det gäller konsumenterna och jordbrukarna, men om man, som vi hoppas, snart nog söker finna en annan form för att hjälpa dem som verkligen behöva hjälp, så förklara vi, att vi anse det självklart, att jordbrukarna skola vara jämställda med andra medborgare.

Jag vill även understryka utskottets uttalande, att Kungl. Maj:t skall vidtaga åtgärder för att det kristillägg, som skall utgivas för spannmål av årets skörd som försålts före den 16 oktober 1940, skall med det i propositionen avsedda beloppet komma största möjliga antal jordbrukare till del. Alla ha ju samma rätt till detsamma, och jag vädjar särskilt till jordbruksministern att söka reparera verkningarna av det första låga priset på brödspannmål.

Med hänsyn till vad jag sålunda anfört skulle jag helst velat yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna motionen i dess andra moment, vari hemställes, att anslaget på 32 miljoner kronor icke må beviljas av riksdagen, men som saken ligger till, får jag nöja mig med att göra det uttalandet, att den här påtalade formen för subvention snarast måtte bringas att upphöra.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Då jag vid behandlingen av detta ärende i utskottet har avgivit en blank reservation, skall jag be att få motivera min ståndpunkt med några ord. Innan jag gör detta ber jag emellertid få gå in litet grand i en historisk beskrivning över ärendets uppkomst.

Den kungl. propositionen har, som vi finna, framlagts på grund av en skrivelse från livsmedelskommissionen daterad den 26 juli innevarande år. Livsmedelskommissionen har motiverat sin framställning dels med den förändring i fråga om tillförseln av livsmedel från utlandet, som inträtt på grund av vårt lands avspärrning m. m., dels också med den missväxt, som på grund av en hård vinter och hård torka inverkat på skörderesultatet på så sätt, att det har kunnat skördas brödsäd på en areal, som varit omkring 30,000 hektar mindre än som avsetts. Allt detta har i sin tur givetvis inverkat på tillgången av brödsäd, och resultatet av den åtstramning, som därigenom inträtt, har blivit den, att man nödgats höja priset på brödsäd. På grund av denna framställning beslöt regeringen den 9 augusti, att priset på brödsäd skulle höjas från 21 till 25 kronor per hundra kilogram. Det uttalades därvid i motiveringen, att detta icke skulle få lov att inverka på mjölpriset, så att även detta inte höjdes i motsvarande mån. Det uppdrogs därför åt livsmedelskommissionen att framdeles komma med förslag i detta avseende. Livsmedelskommissionen inkom

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)
också med en skrivelse den 27 augusti, och regeringen fattade beslut den 31 augusti i enlighet med den nu förevarande propositionen.

Mot regeringens behandling av ärendet har ju utskottet gjort en erinran och sagt, att det hade varit önskvärt, att riksdagen hade blivit hörd, när den ändå varit samlad. Det har häremot från statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet anförts, att det visserligen hade varit önskvärt, att riksdagen hade kunnat höras, men att detta icke hade varit möjligt. Herr Andersson i Löbbo har även varit inne på samma tankegång och sagt, att detta varit otänkbart, ty fastän riksdagen var formellt samlad fanns den icke här. Emot detta kan anföras, att riksdagen inkallades den 1 augusti och var samlad under hela augusti månad. Och enligt riksdagens protokoll hade vi bordläggningsplena den 26 och den 27 augusti; den 28 augusti var det stort arbetsplenium samt den 29 och 30 åter bordläggningsplena. Sedan tog ju riksdagen sina ferier för valrörelsen. Jag menar med detta, att eftersom det förekom plena i riksdagen under hela denna tid förefaller det litet egendomligt, att riksdagen icke hade kunnat höras i detta ärende, ifall regeringen velat detta.

Man kan säga att för det förslag om ett anslag på 34 miljoner kronor, som här behandlas, föreligga två olika motiv. Det gäller dels att hålla mjöl- och brödpriserna nere och dels att, fastän detta sker, ändå hålla ett så pass högt pris på brödsäden, att detta stimulerar till försäljning och kanske i någon mån ger kompensation för den mindre skörd som erhållits. Då kan man naturligtvis fråga sig, om detta verkligen blir förhållandet, om verkligen mjöl- och brödpriserna kunna hållas nere och jordbrukarna samtidigt kunna få tillräcklig ersättning för sin brödsäd. Jag skall icke gå vidare in på detta senare, d. v. s. huruvida dessa spannmålspriser — i första hand 25 kronor och i sista hand 27 kronor 35 öre — äro tillräckliga eller icke. Denna fråga har varit föremål för överläggningar mellan regeringen och jordbrukets organisationer, och det må väl tillätas att såsom jordbrukare här säga, att man i detta fall är lojal med det resultat, som kunnat uppnås. Det är klart, att som jordbrukare är man intresserad av att få så högt pris som möjligt på sina produkter, men å andra sidan får man även böja sig för den överenskommelse, som är träffad. Men man kan kanske vara mera tveksam om, huruvida detta verkligen kommer dem till godo, som det gäller, d. v. s. att de sämst ställda konsumenterna, som det talats för särskilt från herr Anderssons i Löbbo sida, verkligen få billigare bröd därför att riksdagen fattar detta beslut.

Det må vara tillåtet att i detta sammanhang göra en jämförelse mellan mjöl- och brödpriserna. Om man tar del av de priser, som gälla för mjöl, så är priset vid kvarnarna omkring 25 kronor. Om man sedan ser efter vad konsumenterna få betala för bröd och man tar till exempel det billigaste brödet, d. v. s. hårt bröd av helt sammalet mjöl, så kostar detta för konsumenten 78 öre. Man tycker ju i varje fall, att det är en ganska stor marginal. Och man har kanske anledning fråga sig, huruvida det icke vore möjligt att hålla detta pris lägre. Om jag tar en annan kvalitet av det bästa mjölet och jämför med priset på det bästa brödet, så kommer man till ungefär liknande siffror, d. v. s. samma skillnad. Där kostar mjölet 38 kronor 50 öre, och brödpriset är nu 1 krona à 1.10 per kg. Nu är det klart, att detta kan kontrolleras. Vi ha ju en så kallad priskontrollnämnd, och jag föreställer mig, att denna granskar dessa priser på grundval av de kalkyler, som vederbörande lagt fram. Men man kan icke frigöra sig från den uppfattningen, att det skulle vara möjligt att minska den marginal, som nu finns mellan mjöl- och brödpriserna.

I den allmänna diskussionen hör man aldrig talas om annat, än att det är brödsädspriserna som stiga. Man hör aldrig i den allmänna diskussionen vad brödet egentligen kostar eller vad konsumenterna få betala, utan i denna dis-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

kussion verkar det, som om jordbrukarna finge dessa pengar. Det må vara tillåtet säga, att den uppläggningsen är felaktig, därför att de pengar, som nu anvisas här, äro avsedda att vara subvention för att hålla priserna nere på konsumentvarorna. Alltså kan man säga, att detta är ett led i statsmakternas strävan att genom subvention försöka reglera priserna och hålla dessa nere. Då bör man rimligtvis slippa höra, att det är jordbrukarna, som i detta fall taga hem dessa pengar.

Nu kan man naturligtvis också ha olika uppfattning om, huruvida motive- ringen för detta skall vara den ena eller den andra, huruvida utskottets motivering är riktig eller icke. Utskottet anför bland annat: »Att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen.» Vid behandlingen av denna fråga, såväl inom avdelningen som i utskottet, har jag ansett, att denna passus i utskottets utlåtande borde utgå. Och jag har icke kunnat ändra min uppfattning därvidlag. Det kan icke hjälpas, att det är, såsom chefen för folkhushållningsdepartementet här sagt, nämligen att man måste väl behandla alla lika här, såväl producenter som konsumenter. Om konsumenterna skola ha ersättning genom direkt subvention för att priserna skola hållas nere, så böra rimligtvis även jordbrukarna ha motsvarande förmån. Man kan ju icke anse det vara riktigt, att jordbrukarna komma i en sämre ställning än andra. Chefen för folkhushållningsdepartementet anförde också mycket riktigt, när frågan om smörrabatt var före här i riksdagen, att man måste anse, att jordbrukarna borde jämställas med andra grupper. Då måste man tycka, att de icke heller i detta fall skola intaga någon sämre ställning, och att denna passus i utskottets motivering är onödig.

Det kanske kan anses vara litet egendomligt, att om man äger brödsäd och kör denna till kvarnen för förmalning, man skall ha ersättning för detta. Men om man granskar problemet litet närmare, så är det ganska förklarligt. Jordbrukarna skola ju stimuleras till att föra fram så mycket brödsäd som möjligt till försäljning för att det skall bli bättre tillgång för konsumenterna av mjöl och bröd. Man får då lov att säga, att i detta fall äro vi konsumenter allesammans. Om man skall föra detta mjöl till en tullkvarn, är det icke bara det att denna tullkvarn kommer i ett sämre läge gentemot storkvarnarna, utan alla som haft litet beröring med dylika ting veta, att om man själv förmaler brödsäden på tullkvarn, så får man icke ut samma kvantitet mjöl som de stora, tekniskt bättre utrustade kvarnarna kunna åstadkomma. Det beräknas, att man vid en stor kvarn får ut av spannmålen cirka 78 procent mjöl, medan de mindre kvarnarna få ut endast 65 à 66 procent mjöl. Då är det väl klart, att om icke jordbrukarna få denna ersättning, ha de ingen anledning att köra sin spannmål till tullkvarnen för förmalning, utan då bör det ligga i deras eget ekonomiska intresse att sälja sin spannmål och med de pengar de få för densamma köpa mjöl i stället. Jag tror icke, att det är denna konsekvens, som utskottet och riksdagen menar, utan man menar tydligen, att vi böra bli likaberättigade.

Ytterligare skulle jag vilja anföra, att omedelbart efter det att Kungl. Maj:t fattat detta beslut, att det skulle utgå förmalningsersättning med 4 kronor, så hade kvarnföreningarna, såväl de större som de mindre, sammanträden. Tullkvarnarna beslöto därvid för sin del att behålla hela förmalningsersättningen själva. De ansågo det vara ett väl avvägt arvode för förmalningen av 100 kg. brödsäd. Antingen det gäller finsikt eller sammalet mjöl skulle de taga hela detta belopp, 4 kronor. Detsamma beslöts när denna ersättning höjdes till kronor 6:35. Nu vet jag, att i detta fall har livsmedelskommis-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

sionen fattat beslut och förelagt kvarnarna ett maximibelopp, som de få uttaga i förmalningsersättning. Om jag icke är felaktigt underrättad, är denna ersättning 4 kronor 50 öre för siktat och 2 à 3 kronor för sammalet mjöl. Jag skall icke här yttra mig om, huruvida detta kan anses vara lagom eller icke, men vad vi kunna ha anledning framhålla här är det, att när denna reglering en gång upphört, så ha vi jordbrukare fått en hög förmalningsersättning på halsen, ty det är givetvis uteslutet, att den höga förmalningsersättning, som på ett eller annat sätt blivit fastställd, skulle komma att försvinna sedan denna reglering upphört.

Sedan ber jag att få säga ett par ord om reservanternas motivering. Där står i sista meningen: »Emellertid har utskottet funnit det så angeläget att livsmedelskostnaderna hållas nere, att utskottet för sin del ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.» Jag tillät mig i utskottet erinra om att detta uttalande — jag vill inte säga någonting om det beslut, som riksdagen fattade för en vecka sedan — men denna passus i reservanternas motivering går stick i stäv mot det beslut, som riksdagen fattade förra onsdagen. Jag antecknade under debatten angående omsättningsskatten ett yttrande av statsrådet Wigforss. Han sade: »Med de oerhörda utgifter vi nu ha kunna icke de direkta skatterna förslå.» Jag ber också att få erinra om att även detta uttalande gick stick i stäv emot det beslut, som riksdagen här går att fatta.

Herr talman! Jag ber att få sluta med samma yrkande som jag gjort i utskottet, nämligen att den mening på sidan 8 i utskottets betänkande, som lyder: »Att ersättning av statsmedel skall utgå vid förmalning av brödsäd för eget husbehov är knappast en tilltalande konsekvens av den beslutade regleringen», måtte utgå. För övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Vougt: Herr talman! Det är bra synd, att denna debatt kommit så sent i riksdagen, vilket naturligtvis, åtminstone delvis, beror på att propositionen kommit så sent, vilket redan har blivit tadlat från denna kammars talarstol. Jag måste säga, att herr Pettersson i Dahl inbjöd till diskussion i vissa punkter, bland annat när han kastade ut det djärva påståendet, att den sats, som herr Andersson i Falkenberg m. fl. satt in i sin reservation om att det är angeläget att livsmedelspriserna hållas nere, på något sätt skulle stå i konflikt med vad kammaren beslöt förra onsdagen. Ett dylikt påstående är ju helt enkelt orimligt, men det är ju ingen anledning att taga upp en stor diskussion om den saken.

Jag måste säga, att jag för min del mycket väl förstår, att herr Pettersson i Dahl såsom jordbrukare och bondeförbundsrepresentant yrkar på borttagande av den sats på sidan 8 i utskottets utlåtande, där man vänt sig emot ersättning åt producenterna själva vid förmalning för deras husbehov. Men det är absolut omöjligt att börja stycka sönder detta utskottsutlåtandes motivering nu. Dessutom är ju läget det, att första kammaren med betydande majoritet redan har beslutat stryka motiveringen i dess helhet.

Jag ber därför, herr talman, endast att kort och gott få instämma i det yrkande, som här framställts av herr Ward.

Herr Pettersson i Dahl erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Vougt säger, att det vore orimligt komma med ett sådant påstående som att den sista satsen i herr Anderssons i Falkenberg m. fl. reservation skulle stå i strid med riksdagens beslut förra onsdagen. Men det måste väl icke vara orimligt, när riksdagen förra onsdagen beslöt att höja livsmedelspriserna beträffande en hel del förnödenheter med 5 procent.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Herr **Vougt**, som jämväl erhöll ordet för kort gemäle, anförde: Det är ändå helt olika saker, herr Pettersson i Dahl, å ena sidan att med statsåtgärder hålla nere livsmedelspriserna och å andra sidan att nödgas i ett finansiellt nödläge taga ut skatter, som måste betalas av alla men som ju i detta fall icke gälla de livsmedel vi här diskutera om.

Härpå erhöll herr **Pettersson** i Dahl ånyo ordet för kort gemäle och yttrade: Herr talman! Kammaren får förlåta mig, om jag i alla fall icke förstår herr Vougt. Det sades tydligt från statsrådsbänken förra onsdagen, att med de oerhörda utgifter vi nu ha kunna icke de direkta skatterna förslå, och därför skulle denna skatt d. v. s. omsättningsskatten uttagas även på livsmedel. Men här taga vi direkt av skatterna för att förbilliga livsmedel, nämligen mjölet.

Vidare anförde

Herr **Liedberg**: Herr talman! Herr statsrådet sade i sitt inledningsanförande bl. a., att det tyvärr icke varit möjligt att höra riksdagen, innan diverse beslut fattats. Jag förstår mycket väl, att så måste ha varit förhållandet, när brödsädespriserna första gången fixerades, jag tror, att det var genom regeringsbeslutet av den 9 augusti. Jag har emellertid litet svårare att följa tankegången, när det gäller följande beslut, nämligen den 31 augusti och den 18 oktober i år. Det kan inte hjälpas, att dessa senare beslut stå i ett visst motsatsförhållande till det av riksdagen godkända jordbruksutskottsutlåtandet nr 60 från i våras. I alla händelser gäller det nu att pröva den kungl. proposition till riksdagen, som det nu är fråga om.

Som så många andra gånger förr, när det gällt propositioner avlämnade av tidigare regeringar, är det återigen så, att riksdagen tycker att propositionen kommit litet väl sent i förhållande till de avgöranden, som propositionen avhandlar. Det nyttar naturligtvis icke någonting till att processa om den saken i längden. Vad som är gjort är gjort, och riksdagen har väl icke ifrågasatt att underkänna regeringens hittills fattade beslut och dispositioner. Men vad riksdagen förefaller mig kunna ha anledning i all vördsamhet syssla med är, hur det skall förfaras framdeles. Regeringens regleringslinje för mjölpriserna har ju sina givna fördelar. Den är enkel i tillämpningen, ytterligt enkel, så som den nu tillämpas, varigenom vid all förmalning erhålles förmalningsersättning. Den är framför allt mycket enkel i kontrollen. Det är fördelar, som man naturligtvis icke kan underskatta. Den uppfyller så tillvida också riksdagens direktiv från i våras, att den håller mjölpriserna och prisstegringarna inom skäligen gränser. Där får regeringen närmast söka sin konstitutionella befogenhet till de vidtagna åtgärderna. Men den linjen har *en* påfallande olägenhet, och den är, att den är mycket *dyr*. När ett förslag, som framlägges för riksdagen, är mycket dyrt, har man all anledning fråga sig, om man icke kan nå det väsentliga med denna subvention å ett mycket viktigt livsmedel, nämligen mjöl, på ett billigare sätt.

Jag skall i detta sammanhang förbigå det i och för sig ganska intressanta prisförhållandet mellan mjölsäd och brödsäd å ena sidan och det färdiga brödet å andra sidan. Denna form av subvention omfattar alltså hela den kvantitet av dessa livsmedel, som ställes till konsumenternas förfogande, fullständigt oberoende av om den, som åtnjuter subventionen, i själva verket har ett verkligt behov av den subventionen eller icke. Det är naturligtvis tacknämligt för alla människor att få köpa en sak billigare, än de annars hade fått göra. Vi måste emellertid utgå ifrån att här är det så ställt, att mycket stora folkgrupper måste bära de offer, i form av prisfördyringar etc., som försörjningsläget pålägger

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

det svenska folket. Får man inte bära bördorna i en viss form, får man igen dem i en annan form. Får man icke bära det i form av mjölprisstegring, kommer det igen i form av skatter för att täcka en subventionering. Fråga är, om detta kan gå för sig och om skatt bör föredragas framför en subventionering, som begränsas till dem, som verkligen behöva den. Herr Ward var i sitt anförande inne på den frågan, och det föreföll, som om han icke helt ville underkänna de synpunkter, som vi framfört i vår motion. Herr Ward uttalade — om jag uppfattade honom rätt — att det kan hända, att vi så småningom komma därhän, att vi måste gå den vägen, som vi anvisa, men menade å andra sidan, att man skall icke komplicera och tynga regleringsapparaten förr än det är nödvändigt. Det är riktiga synpunkter, men då komma vi återigen till frågan, när det är nödvändigt att påkalla vidtagandet av en förändring.

Det förefaller mig, som om den statsfinansiella situationen nu vore sådan, att man — i synnerhet när det rör sig om utgifter av den storleksordning, som det här är fråga om, d. v. s. några tiotal miljoner kronor — bör söka sig fram på den billigaste linjen, men samtidigt se till, att det väsentliga i stödåtgärderna icke gives till spillo. Jag vill bestämt poängtera, att vi i vår motion till riksdagen icke gått på ensidigt slopande av det nuvarande subventionsförfarandet, utan vi yrka, att det snarast möjligt bör ersättas med ett annat, som är billigare, med ett subventionssystem, som icke subventionerar dem, som skäligen bära bära bördorna själva, utan som subventionerar dem, som äro i behov av stöd! Frågar man sig, om detta skulle kräva en oerhörd komplicering av livsmedelsapparaten, tror jag, att man kan svara att de, som av statsmakterna anses behöva en allmän subventionering för att kunna köpa låt mig säga smör och margarin billigare, torde vara ungefär desamma, för vilka en mjölprisförhöjning och den därav ofrånkomligen följande brödprishöjningen betyda så pass mycket att de behöva stöd även på det området. I så fall borde det rabattsystem, som i så fall måste framkonstrueras, kunna nära anslutas till det redan befintliga rabattsystemet på matfettsoområdet.

Vi ha alltså, herr talman, ansett, att riksdagen redan nu hade bort uttala, att den påtalade formen för subventionen snarast måtte upphöra och ersättas med en annan form, där man efter behovsprövning liksom i fråga om matfett förbilligar mjöl- och brödsädespriserna för de verkligt behövande.

Det är klart, att det legat närmast till hands att yrka bifall till motionen, men det förefaller mig å andra sidan, som om utskottet gått tankegången i motionen så pass mycket till mötes, att det kan vara tvivelaktigt, om det är lämpligt att splittra yrkandena ytterligare här i kammaren. Utskottet har nämligen mitt på sidan 8 ytterligare sagt, att »vad åter angår de i motionerna II:49 och 50 framlagda synpunkterna och prisregleringen för mjöl förutsätter utskottet att dessa bliva föremål» etc.

I det läget har det emellertid från någon ärad kammarledamots sida — det var visst herr Ward — yrkats, att hela motiveringen skulle utgå. Jag tycker, att det vore en mycket tvivelaktig åtgärd. Jag har försökt göra klart för mig vad ett sådant förslag kan bygga på. Vill man icke tillåta, att ett mycket stort partis medlemmar för någon gångs skull uppträda och till och med rösta på olika sätt, d. v. s. inte med den uniformitet, som är vanlig här? Är det det, man vill hindra, eller anser man, att riksdagen inte ens bör andas om, att den anser sig av regeringen skjuten åt sidan i en fråga eller i alla händelser icke får uttala någon egen mening, när den, som i detta fall, i någon mån avviker från regeringens uppfattning? Finns det ytterligare förklaringar, så är jag naturligtvis mycket intresserad höra dem. Att motiveringen, som det säges, skulle vara slopad i första kammaren är icke något skäl i och för sig för andra kammaren att icke giva någon som helst mening till känna.

Anslag till förmalningsersättning. (Forts.)

Herr talman! Med dessa ord har jag velat något beröra denna fråga. Jag tror, att vilket beslut än riksdagen kommer att fatta i dag i fråga om motive- ringen, komma vi så småningom fram därhän, att vi få gallra, när det gäller subventionerna och understöden och se till, att de, som verkligen äro i behov av understöd, få sådant, medan de, som kunna bära bördorna själva, också bära bära dem.

Herr talman, jag ber att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets hemställan.

Herr *Anderson* i Norrköping instämde häruti.

Herr *Vougt* erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Min ärade vän herr *Liedberg* ställde nyss i något arrogant form en fråga angående förklaringen till att det här framställts yrkande från socialdemokratiskt håll om att stryka motiveringen. Jag kan inte se min partivän herr *Ward* här, och det må därför tillåtas mig svara å hans vägnar.

Att vi vilja stryka motiveringen beror helt enkelt därpå, att det i denna står en del satsar, som gå längre, än vi anse det vara möjligt att binda sig för i riksdagen. Det står i detta utlåtande att läsa sådant att andra kammaren, om motiveringen godkännes, kommer i motsättning till vad den tidigare uttalat. Det är detta, som föranlett det yrkande, som blivit framställt.

Härefter anförde

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Wigforss*: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord här, därför att det kan förefalla egendom- ligt att detta utskottsutlåtande, som tydligen av åtskilliga ledamöter inom utskottet betraktas såsom en kompromiss och därför i visst hänseende är ganska försiktigt skrivet, framkallat bekymmer från regeringens sida. Det samman- hänger med att denna fråga är så utomordentligt viktig. Jag tror också, att den sämsta utvägen vore att lämna oklarhet kvar om vilken uppfattning, som är den övervägande inom riksdagen. Det gäller ju nämligen här ett led i hela den priskontroll, som blivit förd och som regeringen, enligt min mening, bör föra även i fortsättningen. Det kan icke vara lyckligt om det råder tvekan om, huruvida denna prispolitik har tillräckligt stöd i riksdagen.

Emellertid gälla meningsskiljaktigheterna icke bara frågan, huruvida en sub- vention av detta slag är önskvärd, utan det gäller också den mycket viktiga frågan, huruvida en sådan subventionering bör kunna företagas av regeringen utan att först höra riksdagen. Den sista frågan har ju debatterats här ganska mycket liksom i första kammaren.

Jag har icke mycket att tillägga utöver vad som blivit sagt, utom på den punkten, att jag även här vill understryka, att riksdagen icke befinner sig i ett tvångsläge. Det kan nämligen icke råda något tvivel om att riksdagens båda kamrar under de förflutna åren och senast vid lagtida riksdagen utan någon gensägelse givit regeringen fullmakt icke bara att efter sitt bedömande av läget höja priserna på spannmål och därigenom pålägga konsumenterna de bördor, som man i det givna läget anser nödvändiga, utan även att se till, att icke en sådan höjning av spannmålspriserna medför en oskäligen stegring av mjölpriserna och därigenom av brödpriserna. Det sades i propositionen i våras, att detta skulle ske på det viset, att regeringen fick i sin hand att använda de reservlager, som spannmålsbolaget förfogar över. Jag kan försäkra, att det under de senaste årens allmänna överläggningar både inom regeringen och inom riksdagen icke rått den ringaste tvekan om att regeringen haft rättighet att sälja ut av reservlagren till billigare priser till kvarnarna för att därige-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

nom försöka förebygga en onödig höjning av mjölpriserna. Det förfarandet har, som alla veta, använts, när det gäller den där 2-kronan ifråga om råg och rågmjöl.

Så länge sålunda regeringen håller sig till en utförsäljning av reservlagren, har regeringen uppenbarligen formellt haft riksdagens stöd. Det hindrar icke att jag, när en subvention tar den omfattning, som det här är fråga om, skulle finna det alldeles naturligt, att man, så snart förhållandena medgiva det, förelägger subventionsfrågan för riksdagen för att få bekräftat, att man verkligen gillar den politik, som blivit förd. Vad jag skulle vilja komma till är, att sådana utförsäljningar från reservlagren, som riksdagen givit regeringen be- myndigande att göra, räcka fullt till att täcka hela den subvention, som hittills förekommit. Om riksdagen i detta läge eventuellt i likhet med herr Liedberg vill säga, att detta är för dyrt — vi måste i stället höja priset för konsumenterna — har riksdagen full frihet att göra det. Ingen del av de skattemedel, som nu begärts, ha hittills blivit tagen i anspråk härför. Jag menar sålunda, att man på den punkten icke behöver gå till någon diskussion om det konstitutionella, utan hela diskussionen kan röra sig om, huruvida det ändå inte varit önskvärt att frågan tidigare lagts fram för riksdagen.

Jag skall gärna såsom min mening uttala, att om utskottet skrivit, att det varit önskvärt att denna fråga tidigare kunnat föreläggas riksdagen, skulle jag för min del icke gjort någon invändning, men nu har utskottet i stället skrivit, att det varit önskvärt att frågan hade förelagts riksdagen, något som måste betyda, om det gillas av kammaren, inte bara att man i detta fall givit regeringen en admonition för någonting, som inte bort förekomma, utan också begärt att regeringen i fortsättningen i liknande fall skulle gå till riksdagen. Det betyder att den uppgörelse, som vi sist träffade med jordbrukarnas organisationer, borde ha underställts riksdagen. Jag vill dock erinra om att även herr Liedberg var med därpå utan att göra några invändningar mot att vi avslöto därom, innan vi kommo till riksdagen för att begära tillstånd att anslå så och så mycket medel för att hålla nere priset på mjölet. Det har sagts att också den frågan borde ha förelagts riksdagen. Jag kan endast som min erfarenhet uttala, att under så växlande och besvärliga förhållanden, som vi nu leva i, vore det opraktiskt — i alla händelser skulle det leda till stora besvärligheter — om man, när det gäller en prisreglering av, låt mig gärna säga betydande omfattning, icke skulle kunna fatta beslut, innan frågan förelagts riksdagen. Det är väl icke deras mening, som kritisera regeringen, att alla beslut, som avse att hålla nere priserna, skola föreläggas riksdagen, medan regeringen, när det gäller att höja priserna för konsumenterna, skulle ha full frihet. Om man från riksdagens sida hade anledning göra invändningar mot att man håller nere priserna för konsumenterna, borde riksdagen, förefaller det mig, vara lika ömsint om allmänhetens rätt, när det gäller höjningar av livsmedelspriserna. Man borde alltså även kräva, att riksdagen skulle höras varje gång vi till exempel fastställa ett inlösningspris på spannmål. Jag tror, att det vore en opraktisk väg, och jag kan icke se, att man minskar något på riksdagens makt, om man från regeringens sida helt enkelt hemställer, att man inom vissa gränser, när det gäller prisregleringar av sådana här viktiga slag av produkter, lämnar åt regeringen fullmakt att göra regleringar, även om det leder till att man pålägger konsumenterna eller skattebetalarna bördor. Jag tror, att en sådan form av fullmakt för regeringen är den enda praktiska i det nuvarande läget, och det är för att man från regeringens sida skall kunna veta, om man har stöd i det fortsatta arbetet att på dessa vägar reglera priserna, som det icke är önskvärt att den oklarhet, som råder ifråga om tolkningen av utskottets utlåtande, skall kvarstå.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Jag kommer då till frågan om den sakliga innebörden i denna prisreglering och denna subventionering. Jag tror, att kammarens ledamöter erinra sig, att priserna under denna höst börjat stiga, inte minst gäller det livsmedelspriserna, och att det spritt sig en allmän föreställning, att nu skall det bli ny kraftig prisstegring. Man har talat om inflation och om att statsmakterna tydligen icke ha förmåga att hålla igen ifråga om inflationen. Det ena livsmedlet efter det andra stiger i pris, både sådana livsmedel, som äro föremål för reglering, och sådana, som icke kunna regleras. I det läget kommer frågan upp vad man skall göra med mjöl- och brödriserna på grund av det exceptionella läget, till följd bl. a. av den missväxt, som inträffat och som ingen kunde förutse. Det föreföll då nödvändigt att mycket kraftigt höja spannmålspriserna. Detta kunde icke motiveras med, att priset skulle varit att betrakta som riktigt, om skörden varit normal, utan dels med att stora grupper av jordbrukare fått en så pass dålig skörd, att deras inkomster skulle bli för små, om icke priserna bestämdes på detta sätt, och dels med att det är angeläget att förhindra, att en stor del av brödspannmålen »går i djurkropparna». Därför har man måst på spannmål sätta ett inlösningspris, som från andra synpunkter förefaller mycket högt.

Det är väl icke utan vidare klart, att den landsolycka, som en missväxt innebär, bör bäras direkt av mjöl- och brödkonsumenterna, som få betala de höjda priserna. Det har icke förefallit regeringen riktigt, att så sker. Vi ha ansett, att de ekonomiska bördor, som försakas av denna landsolycka, måste fördelas på hela folket genom att man försöker hålla priserna nere och täcker förlusten på den allmänna skattevägen. Jag vet mycket väl, att man invänder, att det icke finnes någon anledning, varför den, som har god råd, skulle beredas förmånen av ett billigt brödspris. Det är ju på den punkten, som herr Liedbergs motion sätter in. Herr Liedberg anser, att man icke bör hålla nere priserna utan i stället förfara på samma sätt, som man förfarit, då det gällt smör, d. v. s. medgiva mindre bemedlade rätt att erhålla rabatt. Det är klart, att det kan finnas vissa skäl för denna åsikt. Om rabattmetoden skulle bli allmän, skulle den dock visa sig vara förenad med stora olägenheter. Man torde böra betänka sig mer än en gång, innan man på alla livsmedel försöker att tillämpa denna metod. Jag vill använda ett argument, som väl icke bör vara alldeles bortkastat på våra jordbrukare i kammaren. Missväxten har drabbat mycket ojämnt. Detta borde väl teoretiskt sett leda till, att man vid beviljande av hjälp åt jordbrukarna anställde en individuell prövning av behovet. Så har man emellertid icke förfarit. Om man kan göra invändning emot, att personer, som icke behöva köpa mjöl och bröd billigt, ändå få göra detta, bör man med ännu mycket större skäl kunna kritisera den prispolitik, som förts på jordbrukets område och som innebär, att även de, som fått en god skörd, komma i åtnjutande av förmånen av höjda priser. Jag vill erinra om, att det icke förhåller sig så, att de, som äro välbärgade, konsumera mycket mer mjöl och bröd än de, som ha mindre inkomster. Det förhåller sig tvärtom så, att de mera välbärgade konsumera mindre bröd och mjöl än de mindre välbärgade.

Den ojämnhet i den generella prispolitiken, som bland annat framträder däri, att den som har ett litet jordbruk, t. ex. en gård på 5 tunnland, får relativt sett mycket mindre nytta av de höjda priserna än den, som har en stor egendom på t. ex. 500 tunnland, är ofantligt mycket mera framträdande, men det som för mig varit avgörande har, som jag nämnde i början av mitt anförande, varit, att det ekonomiska läget i höst varit sådant, att varje tecken på en oreglerad prisstegring riskerade att hos allmänheten framkalla den föreställningen, att statsmakterna icke hade möjlighet att hålla prisstegringen tillbaka. Vi visste, att det förestod löneförhandlingar med statstjänarna och andra viktiga

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

avtalsförhandlingar, vid vilka det intryck, löntagarna under hösten fått av prisutvecklingen, komme att i högsta grad påverka deras syn på lönefrågorna. Om den föreställningen fått sprida sig, att staten icke kunde hejda en prisstegring, skulle med all sannolikhet vid avtalsförhandlingar alla löntagare försökt att så hastigt som möjligt kompensera sig för den väntade dyrtiden. Deras eventuellt förefintliga villighet att i lönefrågor resonera lugnt och sakligt skulle i hög grad ha minskats. Under sådana förhållanden ha de allra starkaste skäl förelegat för regeringen att med alla de medel, som stått regeringen till buds, försöka hålla prisnivån nere.

Första kammaren har redan slopat utskottets motivering, som alltså måste bortfalla. Om motiveringen hade fått stå kvar, så skulle detta inneburet en opinionsyttring för att Kungl. Maj:t borde iakttaga stor försiktighet, då det gällde att gå fram på den väg, som regeringen hittills följt. Det skulle blivit svårt för regeringen att med samma styrka som hittills fullfölja sin prispolitik. Därför har regeringen ansett nödvändigt, att trots de skäl, som, då delade meningar förelägo, talade för en kompromiss, av riksdagen begära klart besked, om riksdagen ogillar den av regeringen förda politiken eller om regeringen kan räkna med, att med en stark majoritet bakom sig kunna fortsätta på den väg, regeringen hittills följt. Därför skulle jag helst velat, att riksdagen gjort ett klart uttalande. Detta uttalande kunde gärna för mig fått innebära, att riksdagen hyste stora betänkligheter, blott det tillika utsagts, att riksdagen i nuvarande läge icke har något att erinra emot, att regeringen fortsätter på den inslagna vägen och försöker hålla priserna nere. När nu ett sådant uttalande icke kan göras, står i alla fall den möjligheten öppen, att man stryker en motivering, som faktiskt för vida kretsar gjort det möjligt att påstå, att regeringen här fått en admonition och en uppmaning att icke fortsätta på den väg, den slagit in på. Det förefaller nödvändigt, att regeringen av riksdagen får ett klart besked om, att den politik, som regeringen fört, vill riksdagen, att regeringen skall fullfölja.

Herr **Liedberg**, som nu erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Statsrådet har lagt upp frågan, som om den av statsrådet förordade prispolitiken vore den enda riktiga, och som om det skulle vara fullständigt oriktigt att bifalla utskottsförslaget. Jag tror icke, saken ligger till på det sättet. Det är mig givetvis icke möjligt att i en replik närmare redogöra för min uppfattning. Jag anser, att statsrådet vid fullföljandet av sin prispolitik icke ådagalagt den konsekvens, som statsrådet anser böra förefinnas i riksdagen. Jag vill erinra om indexberäkningens rensning m. m. På tal om den nyligen träffade uppgörelsen på jordbrukspolitikens område anmärkte statsrådet på, att jag icke opponerat mig, då denna uppgörelse träffades. Jag skall bedja att få säga herr statsrådet, att jordbrukets representanter, när de kallades inför regeringen, icke hade någon anledning att pröva regeringens befohgenhet att träffa avtal.

Vidare anförde

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Det är första gången, jag tagit till orda i en jordbruksutredningsfråga. Kammarens ledamöter förstå nog, att jag känner mig som en nybörjare på området. Vid min ålder har det sig icke så lätt att sätta sig in i något nytt. Jag vill icke rannsaka alla vinklar och vrår. Det överlämnar jag åt de lärda. Vad som för mig varit avgörande, har varit, att jag ansett, att mjöl och bröd icke borde få oskäligt öka i pris. Vi gjorde på vederbörande avdelning i utskottet en liten undersökning angående spannmåls-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

priserna. Spannmålspriset var den 1 juli omkring 21:— kronor. Sedan har det stigit högst betydligt och är nu uppe i 27: 35 plus förmalningsersättning. Det är ganska raskt marscherat, herr statsråd. Utskottet har därför skrivit: »Utskottet hyser för sin del tvekan, huruvida en statlig subvention å ifrågasvarande område lämpligen bort erhålla en sådan omfattning och utformning som nu är fallet.» Formuleringen är kanhända litet otydlig, men innebörden är den, att utskottet ansett, att det icke varit nödvändigt att marschera så kolossalt raskt som skett. Det är bara detta, utskottet velat säga. I övrigt ber jag för min del att få helt instämma i vad finansministern sagt om, att det icke är alla jordbrukare, som skära guld med täljknivar. Det är, som statsrådet framhöll, endast ett litet fåtal, som haft goda skördar. Blott de, som haft goda skördar, ha kunnat göra stora vinster. De små jordbrukarna, som varit hänvisade till att själva skaffa sin brödföda, ha icke gjort några vinster. Vem är det, som drager nytta av subventionen? Jo, det är hela samhället. Jordbrukarna få skäligt pris för sina varor, och konsumenten kan köpa en brödkaka för något så när hyggligt pris. En viss sorts bröd, som tidigare kostat 50 à 60 öre per kg, kostar emellertid nu 80 à 90 öre per kg. Det ha vi funnit oss i, men man må icke tro, att utskottet med sitt nyss citerade yttrande menat, att man borde lägga hela bördan på konsumenterna. Tror man det, tager man fel. Jag för min del kan icke gilla, att utskottsmajoriteten anmärkt på, att Kungl. Maj:t vidtagit denna åtgärd vid en tidpunkt, då riksdagen icke haft möjlighet att uttala sig. Inför jordbrukarnas krav och inför de oförnuftiga hotelser, som från visst jordbrukarhåll framställts, hade det varit vanskligt för Kungl. Maj:t att förklara, att Kungl. Maj:t ingenting kunde göra. Jag undrar, vad jordbrukarnas herrar deputerade då hade sagt. För min del har jag den uppfattningen, att riksdagen genom det uttalande, som riksdagen gjorde vid 1940 års lagtima riksmöte, bemyndigat Kungl. Maj:t att under vissa givna förutsättningar reglera livsmedelspriserna. Då tycker jag det vore orimligt, om riksdagen skulle erinra regeringen om, att riksdagen är samlad. Det må väl i herrans namn Kungl. Maj:t ha reda på ändå. På nu anförda grunder kan jag icke biträda utskottets förslag. Hade jag haft tillfälle att deltaga i frågans behandling i utskottets plenum, så hade jag sannolikt anslutit mig till reservanterna. Jag medger gärna, att saken av utskottet behandlats med stor brådska. Utskottet har icke haft tillfälle att fila på alla uttryck. Jag anser för min del, att andra kammaren skulle göra klokast i att följa första kammaren och stryka motiveringen.

Herr **Pettersson** i Dahl erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att herr Jansson i Falun yttrade, att den höjning av brödpriserna som jordbruksskyddet medfört, ägt rum i allt för raskt tempo, och att en del jordbrukare skurit guld med täljknivar. Finansministern framhöll ju, att det varit omöjligt att förhindra, att även de, som haft goda skördar, dragit fördel av de höjda priserna. Med anledning härav vill jag framställa en fråga: hur många jordbrukare ha i år fått en god brödsädesskörd? Jag tror, att det är ett mycket litet fåtal. Herrarna borde göra sig underrättade om jordbrukarnas inkomster. Det är ju om dessa inkomster, det här är fråga. Jordbruket har ju även under goda år ansetts vara en relativt litet lönande näring. Under sådana förhållanden ligger det i sakens natur, att jordbrukarnas ekonomi för närvarande icke kan vara alltför lysande.

Herr **Jansson** i Falun, som likaledes erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Jag vill bara säga till herr Pettersson i Dahl, att de, som ha det bäst, ofta jämra sig allra mest, medan de, som ha det sämst, ha tegat.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Härpå yttrade:

Herr **Janson** i Frändesta: Herr talman! Statsrådet Eriksson var inne på frågan om tillämpningen av prisregleringen för de jordbrukare, som sålde under den tid då 25-kronorspriset var gällande. Jag skall därför be att få något uppehålla mig vid detta.

Som jag ser det, är det beklagligt, att regeringen följt den prispolitik den gjort i fråga om brödspannmålen. Man började med ett inlösningspris på 25 kronor och ändrade det sedan till 27 kronor. Jag har naturligtvis som jordbrukare ingenting att invända mot 27-kronorspriset — tvärtom. Men jag menar, att regeringen från början kunde hava fastställt detta sistnämnda pris. Det inträffade faktiskt ingenting nytt mellan den tid då 25-kronorspriset sattes och den tidpunkt då 27-kronorspriset kom till. Redan innan 25-kronorspriset sattes, påpekades vådorna av att hålla prisrelationen mellan brödsäd och fodersäd sådan, att man riskerade att en del av brödspannmålen skulle komma att utfodras.

När statsrådet nu begärde, att riksdagen skulle lämna mera specificerade anvisningar om hur utbetalningen av pristillägget skulle gå till, menar jag, att när regeringen vidtagit en åtgärd med sådana konsekvenser som denna, får regeringen själv reda upp saken.

Vad beträffar själva frågan om prissubventionen, har jag fäst mig vid vad dels statsrådet Eriksson påpekade och dels vad som påpekades från annat håll här, att man som ett av skälen att icke taga så hårt på 34-miljoner kronorsanslaget, som begäres, anför, att spannmålsbolaget har en vinst på 14 miljoner kronor. Men, herr talman, är icke detta en lek med siffror? Vi veta ju, att spannmålsregleringen kostat bortåt 90 miljoner kronor. Att man då genom bokföringsåtgärder kan få fram en vinst är knappast någon motivering att betala ut 34 miljoner kronor till denna prissubvention.

De som talat om denna subvention ha icke gått närmare in på tanken att taga upp den av herr Liedberg och mig i en motion påvisade utvägen att begränsa subventionen till dem, som verkligen behöva den. Det är klart, att för många människor är en höjning av brödspriset en svår börda. Men det är knappast rimligt att samtidigt som man med ljus och lykta söker efter en möjlighet att få fram nya inkomster till statsverket — jag kan t. ex. peka på den skatteskärpning, som i dag genomförts i fråga om biltrafiken — släpper man här i väg 34 miljoner kronor, när man säkerligen utan att allvarligt betunga en stor del av konsumenterna skulle kunna reducera denna utgift med åtminstone ett par tiotal miljoner kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Vid denna frågas behandling har särskilt påtalats, att jordbrukarna få förmalningsersättning. Om alltså en lantbrukare får till kvarnen och förmal sin spannmål till husbehov så får han icke bara denna mald gratis utan han får pengar med hem för att han malt sin säd. Detta har väckt särskild uppmärksamhet och naturligtvis med all rätt.

Man har från en del håll velat lägga in den meningen i utskottets motivering, att vad som närmast skulle vara att göra på detta område skulle vara att avskaffa förmalningsersättningarna. Men i själva verket är det så att förmalningsersättningarna äro en logisk konsekvens av hela det generella subventionssystem, som är uppbyggt på detta område. I enlighet därmed är det riktigt, att man gör samma rättvisa åt producenter som åt konsumenter. Från denna abstrakta rättvisesynpunkt sett äro förmalningsersättningarna en riktig följd av subventionen för att göra rättvisa åt alla.

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

Men är då subventionen som sådan nödig och riktig? Det är en sak, som finansministern för en stund sedan vidrörde. Han utgick utan vidare från att subventionen var riktig. Det var den politik, som förts. Och han ville hava ett så klart uttalande från riksdagens sida, att det icke förelåg någon som helst tvekan på den punkten.

Jag skall be att få anföra några index-siffror, som jag tror kunna visa i vad mån en subvention på mjöl kan vara sakligt befogad.

Om vi gå till 1925, då vi hade ett visst jämviktsläge, visar det sig, att vetepriset har från 1925 till den 1 november i år stigit med 12 enheter från 147 till 159. Gå vi till livsmedelskostnaderna i stort sett, ha dessa från 1925 till den 1 oktober i år stigit med 21 enheter från 176 till 197, eller nära dubbelt. Vi kunna taga lantarbetarnas löneindex — jag har icke nu något annat löneindex, men det är icke av större betydelse, därför att förskjutningen torde ha ungefär samma proportion i allmänhet. Om vi taga lantarbetarnas löneindex har den från 1925 och till första kvartalet i år stigit från 193 till 242, alltså med 49 enheter. Vi se alltså, att löneindex på dessa femton år stigit med 49 enheter men vetepriset med 12 enheter och livsmedelskostnaderna överhuvud med 21 enheter.

Taga vi till jämförelse en längre bort liggande tidpunkt, 1907—1913 års medeltal, blir utslaget i samma riktning betydligt starkare. Då har vetepriset stigit från 100 till 159 med 59 enheter, livsmedelskostnaderna i allmänhet från 100 till 197 med 97 enheter och löneindex från 100 till 242 med 142 enheter.

I den allmänna prisförskjutning, som skett sedan lång tid tillbaka, visar det sig sålunda, att spannmålspriset är det som förskjutits uppåt mindre än praktiskt taget någonting annat. Då är det ju rätt egendomligt, att just spannmålspriset eller mjölpriset skall bli föremål för en generell subvention, som har sådana både ekonomiska och andra besvärliga konsekvenser med sig.

En annan sak är naturligtvis, att de sämst ställda, som kunna hava svårigheter under prisväxlingarna och som ha verkliga bekymmer för sitt livsupp-hälle, erhålla stöd i en eller annan form. Sådana möjligheter gives det för samhället tillfälle att bereda. Men att just lägga det på detta sätt är synnerligen obefogat sakligt sett.

Man ser detta mycket klart, om man går till priset på mjöl och på bröd. Vi ha där en stor mellanskillnad beträffande det grova brödet och mjölet. Mjölet kostar 25—26 öre men brödet kostar 78 öre per kilogram. Det är uppenbart att skillnaden där, mer än 50 öre per kg, är orimligt stor. Vad beror den på? Ja utom normal nedtorkning i bakningen, inemot 20 procent, vilket gör 5 öre och bringar ned mellanskillnaden till omkring 46 à 47 öre, ligger där vanlig vinst på verksamhet, men den stora skillnaden beror på lönerna inom livsmedelsbranschen, och den beror på lönerna inom byggnadsindustrien, som välla dyra hus och dyra butikshyror, vilka slutligen komma på de varor, som skola säljas där. Men allt detta fäster man sig mycket litet vid numera. Däremot går man tillbaka till den jämförelsevis lilla grundkostnad, som kommer på själva spannmålen eller mjölet, och varje den minsta stegring där betraktas som farlig för folket.

Herr Jansson i Falun nämnde, att det i utskottet visats, att på icke så lång tid hade brödet stigit med ungefär 30 öre per kilogram. Det är riktigt; det har det gjort. Men hur mycket har spannmålen stigit under samma tid? Den har icke stigit tredjedelen, kanske inte ens fjärdedelen av dessa 30 öre. Det är alldeles uppenbart, att den fördyring av levnadskostnaderna, som ligger på det fördyrade brödpriset, är väsentligen förorsakad av andra faktorer än fördyring av brödspannmålen och fördyring av mjölet. Men dessa andra fak-

Anslag till förmalningsersättningar. (Forts.)

torer har man mycket litet intresse för, dem vill man icke göra något åt, utan man lägger hela intresset på att genom statssubvention hålla nere priset på det relativt sett ganska billiga mjölet, under det att de verkligt och starkt fördyrande faktorerna fritt få utveckla sig. Resultatet blir en betydande belastning av statskassan, men som endast obetydligt påverkar brödpriset.

Det är detta som gör att enligt min mening hela detta system är felaktigt anbragt. Den mest uppmärksammade illustrationen till detta subventionssystem får man genom förmalningsersättningarna, då, för att man skall skipa rättvisa åt alla, lantbrukarna få viss ersättning för att de fara till kvarnen och mala sin egen säd till sitt eget hushåll. Samtidigt som man alltså åt alla både rika och fattiga ger en mjölsubvention, som kostar staten stora summor, måste man på grund av det svåra statsfinansiella läget starkt dra åt skatteskrubben och bl. a. genom den nyss antagna omsättningsskatten fördyra folkets livsförnödenheter i vidaste omfattning. Det är ungefär samma logik och sammanhang i detta som hos den som söker springa bort ifrån sin egen skugga. Man kommer icke ifrån de här konstigheterna förrän man får ett rationellt och vettigt sammanhang i statens handlande på detta område, vilket man nu icke har.

I utskottet, vars utlåtande är, som finansministern sade, frukten av en kompromiss, har det givetvis varit skilda nyanser, som fått jämkas ihop. Men det förefaller mig, att man har kunnat göra denna sammanjämkning på ett i stort sett tillfredsställande sätt i varje fall ur mina synpunkter. För min del måste jag ju säga, att principiellt sammanfaller min uppfattning närmast med den motion, som herrar Liedberg och Janson i Frändesta avgivit och talat för. Men såsom läget var i utskottet, då det gällde att komma till visst samförstånd, har jag varit med på den formulering som utskottet givit. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Ward under överläggningen framställda yrkandet; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Andersson i Falkenberg m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 4:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i avseende å motiveringen, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr Pettersson i Dahl; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Liedberg begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den förstnämnda propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren, beträffande andra särskilda utskottets förevarande utlåtande nr 69, bifaller det av herr Ward under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit det av herr Ward under överläggningen framställda yrkandet.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 eftermiddagen, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.52 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 18 december.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ekonomiskt stöd åt den som lidit förlust i anledning av vissa åtgärder som vidtagits för militära ändamål.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 66 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 22 november 1940, föreslagit riksdagen att dels besluta, att ett särskilt rörligt kristillägg skulle utgå i den omfattning och enligt de grunder i övrigt som i statsrådsprotokollet föreslagits, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

dels nr 46 av herrar *Senander* och *Brädefors*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring av de i Kungl. Maj:ts proposition nr 66 angivna riktlinjerna för kristillägg, att desamma bragtes i överensstämmelse med avlösningsreglementets föreskrifter beträffande rörligt tillägg, dock med den skillnaden, att kristillägg icke skulle utgå på den del av befattningshavares lön som överstege 500 kronor per månad;

dels ock nr 47 av herr *Hansson* i *Rubbestad m. fl.*, vari hemställts, att därest Kungl. Maj:ts förslag om kristillägg bifölles, riksdagen måtte dels besluta i enlighet med socialstyrelsens förslag, att skatteposten snarast möjligt skulle

*Kristillägg
åt vissa
befattnings-
havare i
statens tjänst
m. fl.*

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
utrensas vid indexberäkningen av levnadskostnaderna, dels uttala, att den nämnd, som biträdde socialstyrelsen vid uppgörande av indexberäkningarna, skulle vara opartisk.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 46 — måtte

a) besluta, att ett särskilt rörligt kristillägg skulle utgå i den omfattning och enligt de grunder i övrigt, som i motiveringen angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga bestämmelser i ämnet;

II. att motionen II: 47 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Tjällgren, Heiding, Mannerskantz, Aqvist, Pettersson* i Rosta och *Pettersson* i Dahl, som ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen etc. — — — (= utskottet) — — — i ämnet;

II. att riksdagen i anledning av motionen II: 47 måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt taga spørsmålet om skatternas undantagande vid indexberäkningen under förnyat övervägande;

III. att motionen II: 47, i den del den icke behandlats under punkt II här-
ovan, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Eftersom jag varit med om en reservation vid detta utlåtande, skall jag be att få säga några ord. Det är riktigt, som utskottet säger, att Kungl. Maj:ts förslag har tillkommit efter överläggningar med representanter för de stora organisationerna av statsanställda. Förslaget innebär, att om levnadskostnaderna med 8 enheter eller mera överstiga indextalet 120 i 1935 års levnadskostnadsindex, ett kristillägg med 4 procent skall utgå, och att, när levnadskostnaderna stigit till 136, tillägget skall höjas med ytterligare 4 procent, dock att denna senare höjning får ske efter en tid av sex månader efter att index nått 128. Sedermera skola nya överläggningar i frågan äga rum.

Vad reservationen gäller är frågan om skattepostens utrensande ur levnadskostnadsindex. I en väckt motion har sålunda påyrkats, att detta skall ske snarast möjligt. Kungl. Maj:t har också från socialstyrelsen fått mottaga förslag om att skatteposten skulle utrensas och att detta skulle ske från den 1 januari nästa år. Om detta säger departementschefen, att han icke är beredd att nu taga upp detta förslag, utan att han framdeles vill upptaga den frågan till prövning. Skillnaden mellan motionen och Kungl. Maj:ts förslag är alltså endast, att motionen säger, att skatteposten snarast möjligt skall utgå, under det att departementschefen säger, att han framdeles vill taga upp frågan här-
om till prövning. På denna punkt ha vi reserver i anslutning till motionen ansett, att riksdagen bör skriva till Kungl. Maj:t med hemställan om att Kungl. Maj:t snarast möjligt måtte taga spørsmålet om skatternas undantagande vid indexberäkningen under förnyat övervägande.

I detta sammanhang kan det vara riktigt att något stanna vid vad detta levnadskostnadsindex egentligen innebär. Om vi gå till Sociala meddelanden för år 1940, häfte nr 8, finna vi, att en undersökning blivit utförd för ett stort antal hushåll om deras kostnader dels i februari, dels i maj månad 1940. Socialstyrelsen har därvid kunnat konstatera, att livsmedelskostnaderna praktiskt taget varit lika stora vid båda tillfällena, detta trots att index från februari till maj stigit med 5.8 procent. När man kunnat konstatera en sådan

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

sak beträffande de egentliga livsmedlen, kan man ju fråga sig, om det icke i detta levnadskostnadsindex finns något, som egentligen icke hör till de egentliga livsmedlen. Man måste fråga sig, om det icke under sådana förhållanden funnes anledning att taga upp hela problemet och undersöka, om icke levnadskostnadsindex borde upptagas till förnyad utredning och prövning. Jag vill icke här anföra något annat än som blivit konstaterat i Sociala meddelanden. ty det är klart, att det mycket väl kan bli så, att de oundgängliga livsmedlen också stiga i pris och att detta förorsakar en merutgift för statstjänstemännen. men om det som här kan konstateras, att kostnaderna för de nödvändiga livsmedlen icke stigit, måste det finnas något otillbörligt vid sidan av livsmedelspriserna, som förorsakat, att index sprungit i höjden.

Det har sagts tidigare i dag från statsrådsbanken, att vi böra kunna resonera lugnt och försonligt och att vi också böra försöka förstå varandras krav. Det är riktigt, att vi böra göra det. Jag menar icke heller, att vi skola komma med några oskäliga anspråk och ställa de statsanställda på ett eller annat sätt i en undantagsställning, men det må då icke heller anses oriktigt, om vi å vår sida begära, att de poster, som föra med sig så oerhörda utgifter för statsverket, bli underkastade en noggrann prövning. Jag tror mig ha hört en uppgift om, att i dessa levnadskostnader inräknas även utgifter för pilsner, vilket kanske må vara hänt, men också sådant som biobiljetter, resor o. dyl. Det är klart, att kanske lite var icke vill bli helt utestängd från sådant som att gå på bio och att resa, men å andra sidan få vi kanske ändå medge, att i tider som dessa få vi nog litet var knappa in på de levnadsvanor, som vi annars ha haft.

Jag har vid behandlingen av denna fråga sagt, att för min personliga del skulle jag helst ha sett, att det varit möjligt att rikta en begäran till Kungl. Maj:t om att frågan om en så kallad heltrensad index bleve upptagen till prövning. Då detta emellertid icke varit möjligt, ha vi, som stå för reservationen, ansett, att det för denna gång kunde räcka med att understryka vad statsrådet har sagt: att han framdeles ämnar upptaga frågan till prövning, så att den saken blir påskyndad. Det är därför vi fogat en reservation till utskottets utlåtande.

Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till den reservation, som av herr Tjällgren m. fl. fogats till detta utskottsutlåtande.

Häruti instämde herr *Pettersson* i Rosta.

Herr Arnemark: Herr talman! Jag skall icke säga många ord om själva kristillägget för år 1941 och om dess utformning. Om den saken råder ju en glädjande enighet, och man har därför ingen anledning att utförligare syssla med den frågan. Man får nog utgå ifrån, skulle jag tro, att det är med ganska stor självövertvinnelse, som man från statstjänstorganisationernas sida har givit sitt ja-ord till denna — jag kallar den överenskommelse, men jag är också på det klara med att det även kostat åtskillig självövertvinnelse ur rent motsatta synpunkter för parten på den andra sidan. För min del ser jag det föreliggande förslaget som ett resultat av en ärlig strävan, visad å ömse sidor, att i nuvarande svåra läge komma fram på underhandlingens och samförståndets väg till något, som kan anses förenligt med idén om en någorlunda rättvis fördelning av tidens bördor. Det är därför, herr talman, som jag kommer att lägga min röst för utskottets hemställan.

Jag har emellertid närmast begärt ordet för att i all korthet få framföra några synpunkter på just det spörsmål, som reservanterna bringat under debatt genom sin till utlåtandet fogade reservation, nämligen frågan om utrens-

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
ning av skatterna ur levnadskostnadsindex. Den föregående ärade talaren hyste tydligen den uppfattningen, att det är en självklar sak, att skatteposten bör utrensas ur levnadskostnadsindex. För min del tror jag, att det åtminstone måste råda stor tvekan om den saken. Jag förmenar nämligen, att det kan anföras goda skäl för en motsatt ståndpunkt, och det är detta jag i korthet skall försöka göra.

Kravet att rensa levnadskostnadsindex i främsta rummet från skatterna tog fart förra hösten, då statsmakterna blevo nödsakade att företa betydande skattehöjningar. Enligt den gängse populära uppfattningen — jag skulle vilja säga missuppfattningen — anser man det vara orimligt, att löntagare i allmän och enskild tjänst — vi få ju komma ihåg, att detta gäller icke allenast de statliga befattningshavarna utan även alla dem, på vilka det så kallade ramavtalet tillämpas — i stor omfattning skola få gottgörelse för skattehöjning i form av ökat rörligt tillägg. Man har anledning tro, att detta betraktelsesätt bottnar i bristande kännedom om hur levnadskostnadsindex är konstruerad. Man förbiser säkerligen, att den direkta statsbeskattningens inverkan på indexväxlingarna måste bli skäligen obetydlig, därför att den hushållstyp, vars budget ligger till grund för beräkningen av levnadskostnadsindex, belastas med direkt statsbeskattning till mindre än 1 procent av sina samtliga utgifter. Hela det sammanlagda direkta skattebeloppet uppgår till mellan 6 och 7 procent; däri ingår då förutom statsskatten också kommunalskatt, landstingsskatt, vägskatt och pensionsavgifter. Det kan kanske vara skäl att tala om hur detta så kallade normalhushåll ser ut. Det består av man, hustru och två barn och det hade år 1935, det år då den sista revisionen skedde av levnadskostnadsindex, en inkomst av 3,438 kronor per år. Det är denna låga inkomst och det relativt stora antalet familjemedlemmar som förklarar, att statsbeskattningen blir så låg som den blir. Det är då lätt att inse, åtminstone för den, som söker sätta sig in i saken, att till och med en ganska kraftig höjning av den direkta statsbeskattningen endast medför en relativt obetydlig höjning av levnadskostnadsindex, och det är under sådana förhållanden åtminstone enligt min uppfattning ganska förvånande, att kravet på indexrensning drivits så intensivt, som skett. Det har ibland faktiskt framställts såsom ett av de allra främsta medlen att bekämpa inflationen.

Jag väntar mig här genast den invändningen, att man icke kan förstå, varför man på statstjänstemannahåll under sådana förhållanden har så mycket att erinra mot att skatteposten rensas ut ur levnadskostnadsindex. Jag tror också, herr talman, att det motstånd häremot, som reses från löntagarhåll, åtminstone när det gäller den direkta beskattningen, är mera psykologiskt än ekonomiskt betonat. Man vill, för att uttrycka saken riktigt enkelt, i fortsättningen behålla en *ärlig* index, en index som icke göres till föremål för konjunkturbetonade justeringar i en omfattning, som gör det omöjligt att göra jämförelser av levnadskostnadsnivån förr och nu. Man fruktar nämligen, att om man börjar mera radikalt flytta om de vikter och mått, som ingå i själva indexbasen, så kommer fortsättning att följa och levnadskostnadsindex att degraderas från sin ursprungliga uppgift till att enbart bli ett lönetekniskt instrument, som man då och då ställer om efter konjunkturväxlingarna. Detta är den stora principiella invändning, som man på löntagarhåll reser mot en rensning.

Socialstyrelsens uppfattning, att skatter, både direkta och indirekta, icke kunna betraktas såsom levnadskostnadselement, och den motivering, som framförts för denna uppfattning, framstår nog för vanligt folk som ganska underlig. Jag skulle tro, att för folk med vanligt sunt förnuft te sig nog debetsedlarna och deras belopp, vare sig de kallas utgifter eller kostnadselement, som minst lika påtagliga och ofrånkomliga realiteter som utgifter för exempelvis

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
 bostad och kläder. Man gör sig också osökt den frågan, hur det kan vara möjligt, att socialstyrelsen har fortsatt att handla galet i över 20 års tid utan att tidigare ha reagerat, om det nu anses så klart, som socialstyrelsen själv nu tycks finna det vara, att en ändring bör komma till stånd.

Nu tror jag i alla fall, herr talman, att det är möjligt, att man på löntagarkåll trots allt skulle bättre ha förstått detta tal om utrensning av de direkta skatterna, om det förhölle sig så, att dyrtidstillägget eller det rörliga tillägget, vad man nu må kalla det, någonsin varit så konstruerat, att full kompensation hade erhållits för levnadskostnadsstegringen, men så har ju aldrig varit fallet. De äldre dyrtidstilläggen åt statstjänarna gävo, som vi erinra oss, en kompensation med hälften av levnadskostnadsstegringen. Det rörliga tillägg, som började tillämpas den 1 juli 1939, gav intill en viss gräns $\frac{3}{4}$ kompensation. Ramavtalet på den allmänna arbetsmarknaden innehåller i stort sett samma kompensationsgrad, d. v. s. $\frac{3}{4}$. Det förslag till kristillägg, som vi i dag gå att besluta för år 1941, innehåller högst halv gottgörelse. Jag säger med avsikt »högst», därför att det är endast i vissa indexlägen, nämligen vid gränstalen 128 och 136, som gottgörelsen för levnadskostnadsstegringen blir hälften. Skulle index den 1 januari stanna exempelvis vid talet 127, blir det ingen kompensation alls, skulle talet stiga till 132, något som ingalunda är osannolikt, blir kompensationen en tredjedel, och skulle indextalet den 1 januari 1941 uppgå till 136, blir det kompensation med allenast en fjärdedel.

Jag tror, herr talman, att om man försöker vara objektiv och rättvis, man bör kunna förstå löntagarna, då de förmena, att dessa besvärningar i själva gottgörelsen för levnadskostnadernas stegring strängt taget borde kunna förskona dem från ytterligare besvärningar på den bakväg, som reservanterna i sin reservation så livligt ha rekommenderat och understrukt. Man anser på löntagarkåll, att skatthöjningarna, både de direkta och de indirekta, mer än väl rymmas inom den okompenserade delen av levnadskostnadsstegringen.

Jag är personligen emot en rensning av levnadskostnadsindex på det sätt, som har föreslagits av socialstyrelsen och som har förordats av utskottsreservanterna. Min uppfattning är nämligen den, *att så länge man betraktar index som en mätare av levnadskostnadernas höjd, och av dessa kostnaders successiva förändringar, måste skatter, både direkta och indirekta, vara med, eftersom de ju innebära en faktisk utgiftspost för hushållsbudgeten.*

Härutöver skall jag endast till sist understryka ytterligare ett motiv. Jag har redan tidigare åtminstone antytt detta motiv, som starkt talar mot en rensning av index. Det är, att man nog måste räkna med att löntagarna i vårt land med stor sannolikhet snart komma att helt förlora förtroendet för en levnadskostnadsindex, som då och då av rena opportunitetsskäl underkastas förändringar i *själva sina grundvalar*. Jag tror, herr talman, att den synpunkten hör till dem, som bära mycket noga beaktas vid den prövning av frågan om skatteutrensning ur levnadskostnadsindex, vilken finansministern ställer i utsikt framdeles. Jag har, herr talman, velat begagna detta tillfälle att skicka med även denna synpunkt till den slutliga omprövningen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Pettersson** i Dahl erhöi ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet på grund av ett uttalande, som gjordes av herr Arnemark, då han sade, att vi reservanter ansågo det vara självklart, att skatteposten skall utrensas. Det ha vi aldrig sagt. Vi ha sagt, att vi ha velat understryka statsrådets uppfattning, att denna fråga snarast möjligt bör upptagas till prövning.

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Nu säger herr Arnemark, att det för folk med vanligt sunt förnuft är påtagligt, att skatteposten bör ingå i ett index, som avser levnadskostnaderna. Jag tycker knappast det finns anledning att tala om vem som har sunt förnuft eller icke, tidigare i dagens debatt har ju sagts, att vi böra kunna resonera lugnt och försonligt, detta bör herr Arnemark tänka på.

Vad sedan gäller dessa skatteposter, så är det ju stegringarna i skatterna, som inverka, och icke skatterna överhuvud taget. Herr Arnemark har själv erkänt, att det fordras väldiga höjningar för att skatterna skola kunna inverka på index. Jag tycker därför, att i det här fallet borde icke herr Arnemark kunna ha så särskilt mycket att invända.

Herr **Arnemark**, som jämväl erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! När jag tillät mig säga, att reservanterna ansågo det vara självklart, att skatteposten borde utrensas vid indexberäkningen, stödde jag mig på det uttalande, som gjorts i reservationen, där det heter på följande sätt: »Utskottet delar motionärernas uppfattning om önskvärdheten av att skatteposten utrensas vid indexberäkningen etc.» Och går man till den åsyftade motionen, finner man, att det där icke råder den ringaste tvekan om det självklara i att skatteposterna rensas ut ur index.

Härefter yttrade:

Herr **Senander**: Herr talman! Det tycks i kammaren allmänt råda den mening, att statens tjänstemän i gemen ha synnerligen väl beställt i ekonomiskt och andra avseenden. Det är en ganska stor missuppfattning, ty de, som ha det väl beställt bland statstjänstemännen, äro de högre tjänstemännen. Den stora massan emellertid — de, som befinna sig i de lägre lönegraderna, exempelvis stationskarlar, brevbärare, banvakter och hela den stora massan, som befinner sig i femte lönegraden — har det allt annat än lysande ställt i ekonomiskt hänseende. Med hänsyn till det ansvar och de risker, som äro förenade med deras arbete, kan man tvärtom tala om att dessa stora grupper äro underbetalda. Vi anse det därför absolut oriktigt, att man nu begagnat tillfället återigen under nuvarande kristid att beskära de lägre statstjänstemännens levnadsstandard. Man skulle, om man låte Geddesyxan gå inom statsförvaltningen och litet närmare granskade de högre tjänstemännen inom förvaltningen, säkerligen kunna göra upptäckter, som betydde, att man skulle kunna spara åtskilligt, så att man icke behövde gå tillväga på det sättet, som man gång på gång gör mot de lägst avlönade statstjänarna. Här talar man om att man på grund av kristidens svårigheter måste fördela kristidsbördan på alla samhällsmedlemmar. Men huru går detta till i praktiken? Det är ju faktiskt så i praktiken, att blott arbetarna, de lägst avlönade i samhället, få bära den verkliga bördan, under det att andra samhällskategorier, som ha det gott beställt i alla avseenden, icke skola bära någon börda, även om de skulle utsättas för en ganska kraftig beskärning av sina inkomster. Det är nämligen klart, att en befattningshavare eller annan inkomsttagare, som exempelvis har en inkomst väsentligt överstigande, låt oss säga, 500 kronor i månaden, tål mycket väl en beskärning av sina inkomster ned till 500 kronor i månaden utan att därför, herr talman, kunna anses bära någon börda. Kommer man emellertid längre ned på skalan, är det självfallet, att för dem, som faktiskt leva på existensminimum, betyder en beskärning oerhört för deras möjlighet att existera.

Vi kunna icke godkänna talet om att de sämst betalda, de, som stå sämst till buds i ekonomiskt och andra avseenden, skola, som man säger, dela krisbör-

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

dan med de övriga i samhället. Vi ha vid upprepade tillfällen deklarerat vår principiella inställning därvidlag, och vi ha ingen anledning att frångå denna, när det gäller statstjänstemännen. Vi ha därför också avgivit en motion, vari vi yrkat, att de grunder, som gälla för det rörliga tillägget, också skola gälla för kristillägget, dock med den skillnaden — och det anse vi vara en ganska betydelsefull skillnad — att kristillägg icke skall utgå på den del av en tjänstemans lön, som överstiger 500 kronor per månad. Vi anse, att på den del av lönen, som överstiger 500 kronor i månaden, kan man göra inskränkningar. Då behövs ingen kompensation. Man skulle kunna kalla den förbrukning, som en befattningshavare har över 500 kronor i månaden, för en lyxförbrukning, och det är ganska naturligt, att han under sådana förhållanden i svåra tider kan inskränka sig utan att därför bära någon börda.

Ja, herr talman, efter vad jag sagt vill jag yrka bifall till den av herr Brädefors och mig avgivna motionen.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag har inom utskottet deltagit i behandlingen av detta ärende och vill tillkännage, att ehuru jag icke syns bland reservanterna, jag inom utskottet stått på samma linje som de. Jag trodde emellertid icke, att det skulle vara mycken nytta med att reservera sig, och därför har jag inte gjort det. Jag har emellertid samma uppfattning, som från reservanternas sida kommit till uttryck, nämligen att det icke är rimligt att konstruera kristillägget och det rörliga tillägget, som vi förut haft, på en index, där även skatterna ingå. När alla andra grupper i samhället få helt och fullt bära den skattetunga, som lägges på dem, är det orimligt, att en viss, ganska väl ställd grupp skall av staten delvis få kompensation för en sådan skattebelastning, en kompensation som ingen annan grupp får.

Nu kan man tvista om hur mycket detta reellt betyder. Det har sagts att det betyder icke så ofantligt mycket. Det kan vara sant, men detta är också en principfråga, som bör lösas på ett riktigt sätt, och innan man gör det, får man icke bort den irritation, som sammanhänger med nuvarande ordning med en index, baserad bland annat även på skatterna. Därför har jag menat, att skatteposten skulle varit bortrensad ur indexberäkningen redan innan förslag om kristillägg framlades. Här har man gått så långsamt tillväga, att det finns anledning tro, att den prövning av detta ärende, som utlovats, kommer att ske i så långsam takt, att det kan hända, att när vi nästa gång komma till prövning av ett liknande ärende, index står konstruerad på samma sätt som den gör i dag. Jag vill ha en rättvisande index, och på den grund har jag anslutit mig till den mening, som reservanterna företråda, och kommer att här i kammaren, trots att jag icke tillhör reservanterna, stödja reservationen.

Herr Andersson i Malmö: Herr talman! Jag vill först säga ett par ord till herr Senander, då han gått in på det förslag om rörligt kristillägg, som här föreslås. Det här föreliggande förslaget är resultatet av överläggningar, som ägt rum mellan finansministern och representanter för stora statstjänareorganisationer, därvid träffats en preliminär överenskommelse rörande grunderna för det förslag, som skulle framläggas. Det framlagda förslaget är, som sagt, byggt på dessa grunder. Herr Senander har på två punkter velat göra ändring. Utskottet har i sin motivering sagt ett par ord om den ena delen av den motivering, som herr Senander och hans medmotionär framfört. Jag vill icke alls, att herrar Senander och Brädefors skola betrakta detta som ett tillmötesgående mot deras motion, utan jag vill blott säga, att av de motioner, som äro väckta, denna motion har rönt större tillmötesgående från utskottets sida än någon av de andra. Jag tror, att det ligger till så, att herr Senander

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
sällan fått ett så pass välvilligt svar från utskottets sida som just denna gång. Ty utskottet har sagt på sid. 5, att utskottet håller före, »att skäl förelegat för en närmare prövning av frågan om fastställande av en lägre maximigräns för den lön, å vilken kristillägg bör utgå, än vad de av departementschefen förordade grunderna innebära».

Jag skall nu ge mig in på det, som verkligen diskuteras, nämligen frågan om skatternas bortrensande från indexberäkningen. Det kan finnas delade meningar härom, men den övervägande uppfattningen torde luta åt det hållet, att skatterna, i varje fall så länge som vi ha dessa kristidsskatter, icke böra medtagas vid indexberäkningen. Emellertid är det icke sagt, att det behöver ha någon bestämd inverkan på själva lönebeloppets storlek, ty det kan regleras genom procenttalet i överenskommelsen. Enligt bestämmelserna för det rörliga tillägget i det lönereglemente, som statstjänarna ha, är kompensationen satt till 75 procent. Det var teoretiskt 75 procent enligt det s. k. ramavtalet för industriarbetarna, och det är nu bestämt till 50 procent. Jag vill i detta sammanhang blott nämna, att detta att fastställa kompensationen till 50 procent är rätt mycket teori, ty med den eftersläpning av lönerna, som äger rum, blir det verkliga procenttalet väsentligt lägre än dessa 50 procent.

Jag nämnde, att det finns delade meningar om i vilken grad man skall borttaga skatterna vid indexberäkningen. Nu har finansministern uttalat, att här skall ske en prövning om skatternas borttagande vid indexberäkningen. För de närmaste åtta enheterna över 120 kommer det icke i fråga. Vi ha god tid på oss i varje fall, ty det dröjer över ett halvt år, innan vi komma in i nästa etapp, och under tiden är det möjligt — jag skulle tro, att finansministern talade därom, och jag vill minnas, att det även står i motiveringen — att frågan om skatternas borttagande vid indexberäkningen upptas till behandling. Det finns ingen rimlig anledning att köra fram speciellt den saken, då finansministern genom sitt uttalande ställt om, att frågan ändå kommer upp ungefär på samma sätt, som i reservationen avses.

Jag vill, herr talman, med detta blott understryka utskottets ställningstagande i frågan och yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr **Senander** erhöi nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Andersson i Malmö åberopade de överläggningar, som hållits med ledningarna för statstjänstemannaorganisationerna, men jag förmodar, att det inte inverkar på minsta sätt på riksdagens prövningsrätt i detta fall. Dessutom vill jag tillägga, att dessa ledningar handlat utan att ha rådgjort med sina underorganisationer, och därför anse vi oss företråda statstjänarnas intressen. när vi motionerat i den riktning, vi här gjort.

Nu äro vi naturligtvis mycket tacksamma för den välvilja, som eventuellt kan visas oss i vår egenskap av motionärer, men vi skulle vara mera tacksamma för att få ett mera påtagligt resultat av vår framställning än som nu är fallet.

Vidare yttrade:

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Det var väl knappast någon i denna kammare som trodde, då vi fastställde det nya lönereglementet, som skulle gälla från och med den 1 juli 1939, att vi så snart skulle få taga upp spörsmålet om dyrtidstillägg till statstjänstemännen eller, såsom det här heter, kristillägg. Då man inom den kommitté, som förberett denna fråga, diskuterade just frågan om rörligt tillägg, gick man ut ifrån att det skulle få röra sig dels uppåt till en viss gräns och dels nedåt till en viss gräns. Man fastställde såsom

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

denna övre gräns indextalet 186, d. v. s. ett levnadskostnadstal av 20 enheter i förhållande till 1935 års levnadskostnader, och en undre gräns av 156. Man förutsatte då, å ena sidan, att statstjänstemännen skulle bibehålla samma löner, även om index gick under detta tal, men, å andra sidan, satte man upp det kravet, att om index översteg talet 186, skulle också statstjänstemännen vara tvungna att vidkännas den nackdel, som låg däri, att de icke skulle få någon ytterligare kompensation. Man tycker, att när man kom till det resultatet, skulle man icke genast komma och kräva kompensation så snart efter det denna indexgräns var uppnådd, och därför anser jag, att denna fråga kommit väl hastigt på. Om levnadskostnaderna nu stiga i alltför stor utsträckning, är det självklart, att ingen vill vara med om att statstjänstemännen skola intaga en särskild undantagsställning, men, såsom vi hörde av herr Pettersson i Dahl, ha enligt socialstyrelsens levnadskostnadsberäkningar levnadskostnaderna icke stigit något nämnvärt under den tid, som hittills gått. Om man ser på första kvartalet i år kosta livsmedlen per enskild man enligt socialstyrelsens utredning 1 kr. 13 öre, för andra kvartalet 1 kr. 15 öre och för tredje kvartalet 1 kr. 18 öre. Alltså ha levnadskostnaderna stigit med endast 5 öre för dag och person, och under den tiden ha statstjänstemännen fått kompensation med tillägg av 3 procent. Detta har hittills synnerligen väl täckt de ökade kostnaderna.

När det sedan gäller frågan, huruvida man skall göra en ändring i indexberäkningen, tycker jag, att det är synnerligen välmotiverat. Socialstyrelsen, som torde vara vår främsta kännare på detta område, har i skrivelse till Kungl. Maj:t i oktober framlagt förslag om ändring just av dessa grunder. Styrelsen hade nämligen kommit på det klara med meningslösheten i att ha detta ordnat på sätt nu är fallet. Inom parentes kan jag nämna, att i nästan intet land i världen, som har dylik indexberäkning, skatten medtages vid indexberäkningen. Det är ytterligt få, där skatterna medtagas vid dessa indexberäkningar. Då förefaller det egendomligt, att vi här i Sverige skola bryta med just den princip som gäller i alla andra länder. Det har naturligtvis inte haft så stor betydelse under föregående tid, då skatterna inte växlat så betydligt, men då man vet, att nu måste tillgripas skatteökningar i rätt betydande utsträckning, måste var och en förstå, att det blir en skruv uppåt. Vill man motverka inflation, bör man inte vara med om att skatterna skola ingå i indexberäkningen, ty det blir en skruv uppåt undan för undan, som gör, att statens utgifter komma att stiga i oerhörd grad. Och inte bara detta, utan nu är det ju så, att snart sagt hela industrien och näringslivet i allmänhet är beroende av indexberäkningen, och därför har det synnerligen stor betydelse, huruvida skatterna tagas med eller icke.

Herr Arnemark ville göra gällande, att skatteposten är så liten. Den belöper sig bara till 6 %, säger han, och det är sant beträffande den beräkning, som ligger till grund för hushållsbudgeten enligt år 1939, men det är därför att blott direkta skatter äro medtagna som posten är så liten. Socialstyrelsens förslag innebär emellertid, att icke blott direkta utan även indirekta skatter skola utgå, och då blir förhållandet ett helt annat. Vi komma nog ihåg propositionen angående omsättningsskatten, där man fick ett tämligen klart begrepp om skatternas storleksordning beträffande både direkt och indirekt beskattning. Det visade sig, att när den indirekta beskattningen slogs tillsammans med den direkta, blev det en betydande andel av en normalfamiljs utgifter, som just gick till skatter. Skall detta läggas som underlag vid indexberäkningen, komma vi upp i en betydande indexsiffra. Vi skola komma ihåg, att varje sådan här indexreglering, som är föreslagen i propositionen, alltså med 4 % tillägg till tjänstemännen, då indextalet stigit med 8 enheter, innebär för statens vidkommande en utgiftsökning på ungefär 15 miljoner kronor, och alltså nästa steg,

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
då det skall vara två sådana grupper, blir det inte mindre än 30 miljoner i kristillägg enligt dessa grunder. Då spelar det en synnerligen stor roll, huruvida index beräknas med eller utan skatterna. Vi kunna bara se i socialstyrelsens »Sociala Meddelanden» för år 1940, nr 10. Där finns en utredning, hur den lilla skattehöjning, som vi hade under fjolåret, har inverkat. Bara från sista kvartalet 1939 till 1940 steg index med 2 enheter emot vad det skulle ha gjort, därest inte skatterna varit med. Det är klart, att med den skärpta skattelagstiftning, som vi nu gå in för beträffande både omsättningsskatten och helt säkert även andra skatter, som bli nödvändiga, kommer det att betyda synnerligen mycket, huruvida skatterna medräknas eller ej. Jag anser det synnerligen klokt att man slopar skatternas inräknande i indextalet.

Nu sade herr Andersson i Malmö, att man inte behöver påfordra detta, såsom göres i en reservation, som är bifogad utskottsutlåtandet, ty statsrådet själv har påpekat, att han ämnar upptaga frågan. Jag menar, att det skulle vara en styrka för statsrådet vid de kommande förhandlingarna, därest riksdagen redan nu understryker, att den vill ha bort skatterna ur indexberäkningen. Vi minnas nog den diskussion, som fördes på nationalekonomiska föreningen innevarande höst, då socialstyrelsen framlagt sitt förslag och detta förslag på det skarpaste angreps just från tjänstemannagrupperna, då de visste att de skulle bli lidande på denna indexberäkning, och hur man då från finansministerns sida försökte försvara detsammans slopande med att tjänstemännen sätta in all kraft mot ett sådant beräkningssätt. Det är klart, att om riksdagen nu gör ett uttalande, att den anser att skatterna böra slopas vid indexberäkningen, är det en synnerligen god styrka för finansministern vid nästkommade förhandlingar. Jag tror det är mycket välbehövt att riksdagen gör detta uttalande.

Herr Andersson i Malmö nämnde vidare, att överenskommelse nu träffats med tjänstemännen. Vi diskuterade den frågan i våras, då vi hade en lönefråga före här, huruvida ett träffat avtal vore bindande för riksdagen, så att inte riksdagen skulle ha möjlighet att fatta annan ståndpunkt. Herr Persson i Falla var en av dem som framför allt förfäktade, att det är riksdagen som bestämmer i den saken, och jag instämde med honom, att det är riksdagen som har det slutliga avgörandet. Och det vill jag göra gällande än i dag, att det är riksdagen, som är bestämmande, och att träffade överenskommelser således inte få vara bindande för riksdagen! Ett motsatt förhållande skulle innebära, att man frånhänder riksdagen den beslutanderätt, som ändå bör tillkomma den och som jag anser att det är mycket värdefullt att bibehålla.

Då herr Senander framhöll, att en månadslön på 500 kronor kunde vara nog som det högsta belopp, på vilket kristillägg skulle utgå, vill jag säga, att jag tycker för min del man skulle kunna gå på ett lägre belopp. Då man vet, att större delen av det svenska folket har en inkomst, som inte uppgår till mer än 3,000 kronor om året, alltså knappt 300 kronor i månaden, så tycker jag att man skulle kunna fastställa 300 eller 400 kronor i månaden som maximum för den del, på vilken det rörliga kristillägget skall utgå.

Jag har också i motion pekat på det enligt min mening orimliga i att det skall tillsättas en nämnd, som är särskilt intresserad av indexberäkningarnas planläggning, för att biträda socialstyrelsen vid uppgörandet av indextalet, en nämnd, som alltså är intresserad av hur detta upplägges. Då man vet, vilken stor betydelse det har, vilka intressen som vid planläggningen av dessa beräkningar äro företrädda, måste man reagera mot att vissa intressegrupper på ett förberedande stadium skola kunna göra sin mening gällande. Jag har ansett det oriktigt, att särskilt intressebetonade grupper skola få vara med och bestämma dessa beräkningar. Inom parentes vill jag säga, att jag tror, att indexberäkningen är en synnerligen svår sak att ordna på ett fullt tillfredsstäl-

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

lande sätt, så att mesta möjliga rättvisa skipas, men jag skulle tro, att tjänstemän med ansvar kunna göra detta lika bra som en intressegrupp, som kan vara i viss mån beroende av hur dessa beräkningar utföras. Därför har jag uttalat, att därest det är nödvändigt med en dylik nämnd, vilket jag ju inte skulle tro att det är, ty man skall väl lita på ämbetsmännens plikttrohet att göra det bästa möjliga, så bör denna nämnd bestå av personer, som äro helt fristående från denna intressesak, och alltså icke av tjänstemän.

Såsom saken nu ligger till förstår jag naturligtvis, att det inte lönar sig att yrka bifall till min motion, och för att vi inte skola få för många yrkanden skall jag kort och gott be att få ansluta mig till den reservation, som är anförd av herr Tjällgren m. fl.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Sundberg: Herr talman! Jag skall be att genast få instämna med herr Andersson i Malmö, när han gentemot herr Senander säger att den motion, som avgivits av herrar Senander och Brädefors, har blivit ganska välvilligt behandlad. Nu tror jag inte, herr talman, att det är möjligt för mig eller för Sveriges riksdag att övertyga min i själ och hjärta så godlynte bankkamrat om att han blivit välvilligt behandlad här någon gång. Det finns väl endast ett parlament i världen, som skulle kunna göra det.

Herr Senander nämnde något om de förhandlingar, som ägt rum mellan statsmakterna och statstjänarna — eller med finansdepartementet och statstjänarna, vilket man nu vill säga — och angrep sammansättningen av den delegation, som därvid fört statstjänarnas talan, och sade, att den utgjorde inte något uttryck för de lägre statstjänarnas intressen. Jag kan inte i detalj redogöra för, hur denna delegation var sammansatt, men jag skulle kunna lämna en ingående redogörelse för alla de försök, som statstjänarnas organisationer gjort, när det gällt petitioner både till regeringen, förbundsstyrelser och andra, för att slippa herr Senander som böneman för dem. Den omständigheten tror jag också att riksdagens ledamöter känna till ifrån tidningspressens debatter om dessa saker.

Vid ett tidigare tillfälle, då vi behandlade statstjänarnas lönefråga här i kammaren, var det någon talare — jag tror ingalunda att jag misstar mig om jag säger, att det var herr Hansson i Rubbestad — som travesterade det gamla ordspråket: Statens kaka är liten men säker. Han ville ha detta ordspråk ändrat, så att det numera skulle lyda: Statens kaka är både stor och säker. — Jag påminde mig detta alldeles särskilt, när jag läste motionen från bondeförbundshåll och hörde herr Pettersson i Dahl och nu senast herr Hansson i Rubbestad komma upp i kammaren i den sedvanliga tonarten, när det gäller att behandla statstjänarefrågan. Man anser, att statstjänarna äro en grupp, som är alldeles särskilt privilegierad i detta samhälle. Men nu har ju denna överenskommelse träffats på förhandlingsvägen, och jag vet att statstjänarna — jag ber att få nämna att jag inte själv är statstjänare, så jag talar inte i egen sak — sedan länge ha strävat efter att kunna få komma i förhandling om sina frågor, så att inte riksdagen omedelbart skulle taga hand om och ensam besluta i statstjänarefrågorna. När en sådan rättvisa så småningom skipats och man fick lov att förhandla, ha också sådana förhandlingar kommit till stånd. Statstjänarnas organisationer ha — det vågar jag påstå — varit synnerligen allsidigt representerade av förnuftigt folk i den delegation, som fört dessa förhandlingar med statsledningen. Det är helt naturligt att förhandlingar, vare sig de äga rum mellan fackföreningar och privata arbetsgivare eller mellan staten och fackorganisationerna, avse att om möjligt åstadkomma uppgörelse. I varje fall

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
vet jag, att både statsmakernas och statstjänareorganisationernas representeranter från början voro besjälade av att komma till en rimlig och förnuftig uppgörelse. Uppgörelsen visar också, att man såväl från statens som från personalorganisationernas sida varit beredd att göra vissa eftergifter i sina ursprungliga ståndpunkter — en mycket vanlig gång av förhandlingar mellan förnuftigt folk.

När man nu från bondeförbundshåll på sedvanligt sätt går till angrepp i statstjänarefrågan — det hade ju varit underligt, om det inte skett även nu — kan man ju påminna om förhandlingar, som förts exempelvis mellan statsmakterna och böndernas organisationer, där man också träffade vissa överenskommelser och där riksdagen godtog dessa överenskommelser och respekterade dem. Jag menar sålunda, att det resultat, som förhandlingarna medfört, bör man inte nu försöka att få ändring i, ty det är ju bara ett sätt att bryta ett redan förut givet ord.

Jag talade om eftergifter. Jag känner inte till i vad mån staten fått göra några större eller mindre eftergifter. Jag skulle tro, att ställningen vid förhandlingarnas början var något olika mot vid förhandlingarnas slut även för statens vidkommande. Jag vet bara att för personalorganisationerna hade man gått till långt gående eftergifter. Man hade exempelvis gått med på förlängda indexintervaller och i vissa avseenden rätt starkt reducerad kompensation. Jag för min del anser sålunda, att det vore riksdagen ovärdigt om man nu, efter att ha medgivit förhandlingar och sådana i viss utsträckning ägt rum även med andra organisationer än statstjänarnas, skulle bryta ett redan givet ord, alldeles särskilt som jag vet att statstjänarnas organisationer ha visat all möjlig hänsyn för att tillmötesgå förnuftiga önskemål, som i denna brydsamma tid kunna föreligga.

Herr talman! Jag är redan förekommen på vissa punkter av vad jag hade ämnat säga, och naturligtvis skall jag inte upprepa vad andra förut sagt och som jag instämmer i. Därför ber jag att med dessa korta ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag vill inte yttra mig i själva den huvudfråga, som berörs av herr Hansson i Rubbestad, om de nya kristilläggen i nuvarande läge kunna anses vara lämpliga eller inte. Det är ett problem, där det är fråga inte bara om rättvisesynpunkter och statsfinansiella synpunkter utan också om penningpolitiska synpunkter, och ett övervägande i den saken är jag inte beredd att här gå in på. Jag vill bara yttra mig i den särskilda fråga som rör, huruvida skatteposten bör finnas kvar eller inte i de indexberäkningar, efter vilka dessa rörliga tillägg regleras.

Det är ju inte första gången som den saken debatteras här i kammaren. Den har varit uppe åtskilliga gånger under de senaste fem, sex åren, och varje gång har jag för min del hävdad, att det var ett oting att denna skattepost fanns kvar i det index, efter vilket lönerna reglerades.

Nu säger herr Arnemark, att index skall ju mäta levnadskostnaderna och bör därför innehålla även skatteposten. Det ligger naturligtvis en viss sanning i detta, men då får man ordna det så, att man har ett levnadskostnadsindex, som innehåller även skatteposten, ty detta fyller dock vissa statistiska syften, man får ett mätande av levnadskostnaderna; men sedan får man ha ett särskilt index vid sidan härav, där skatteposterna äro utrensade. Jag menar, att det är inte annat än ren rättvisa att skatteposter icke räknas med vid fastställandet av dessa löneförändringar. Annars bli ju tjänstemännen på ett helt annat sätt än sådana, som icke äro tjänstemän, okänsliga för ökning av skatter, vare sig det är direkta eller indirekta. Om det är så, att en tjänsteman åtminstone i vissa lönelägen kan vara fullt säker på att hälften eller, som det nu varit på se-

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

nare tid, $\frac{3}{4}$ av en skattehöjning, som pålägges av riksdagen, avlyftes från honom genom de rörliga tilläggen, får han inte alls samma intresse som andra att få statens och kommunernas skötsel så ordnad, att skattehöjningar såvitt möjligt undvikas. Det kan inte vara riktigt att de, som äro tjänstemän, på detta sätt få skattehöjningarna till hälften eller mera avlyftade ifrån sig, och andra, som icke äro tjänstemän, skola bära den fulla tyngden av de skattehöjningar, som beslutas, och dessutom skola de bära detta som tjänstemännen bli befriade från. De bära det ju inte direkt på det sättet, att de gå och betala debetsedlarna för tjänstemännen, men via de rörliga tilläggen, som betalas ut av statsmakterna, få de erlægga i skatt inte bara sin egen andel utan därtill hälften eller $\frac{3}{4}$ av den skattehöjning, som tjänstemannen skulle ha blivit drabbad av. Det kan inte vara lämpligt att ha det ordnat på det sättet.

Man kan icke anse det som annat än en enkel handling av rättvisa att rensa ut skatteposterna ur det index efter vilket löner skall regleras. Sedan kan man ställa sig betänksam inför möjligheten att rensa ut inte bara de direkta skatterna utan också de indirekta skatterna. Detta kan kanske låta sig göra något så när i fråga om en sådan skatt som omsättningsskatten, men om t. ex. bilskatterna höjas, hur skall man då på ett någorlunda riktigt sätt kunna plocka ut den fördyrande inverkan därav på olika poster i hushållsbudgeten?

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Senander**, som erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Endast ett par ord till herr Sundberg. Jag tror väl att herr Sundberg känner till, att vad som nu här skall beslutas beträffande statstjänstemännen kommer att bli normgivande också för de förhandlingar, som föras på den allmänna arbetsmarknaden beträffande ramavtalet. Trots detta uppträder herr Sundberg här och prisar det förslag, som nu föreligger, fastän det kommer att medföra sådana verkningar. Jag gratulerar herr Sundberg att komma ned till Göteborgs arbetare och berätta, vilken ställning han har intagit i detta fall.

Härpå yttrade

Herr **Lindahl**: Herr talman! Man har rätt att överhuvud taget vara förvånad över den debatt, som här äger rum, därför att man tycker, att densamma är ganska överflödig. Här har ju ändock faktiskt träffats en överenskommelse mellan de båda parterna, alltså de anställda å ena sidan och arbetsgivaren, staten, å den andra. Jag tycker, att riksdagen borde ha respekt för en dylik överenskommelse och i varje fall icke försöka tumma på densamma. Det är klart, att man icke av herr Senander, som ju opererar i den fackliga rörelsens utmarker, har möjlighet att begära något särskilt ansvar för den uppgörelse, som faktiskt är träffad mellan parterna. Men när det gäller andra, som ha yttrat sig i denna debatt, exempelvis herr Hansson i Rubbestad, som ändå är medlem av ett parti, som utgör en av samlingsregeringens grundvalar, skulle man likväl av honom ha rätt att begära, att han inte skulle vilja medverka till att den regering, som han själv har all anledning att stödja, skall bli löftesbrytare.

Det är naturligtvis bra, att man i dessa tider predikar förnöjsamhet för olika grupper av medborgare. Jag tycker i alla fall, att man inte, när man är inne på detta tema, bör driva en enkelriktad förkunnelse, alltså bara tala om för konsumenterna, att de böra vara förnöjsamma och inte bråka på något sätt. Man tycker, att herr Hansson i Rubbestad i detta fall skulle med större eftertryck kunna vända sig mot sina egna kommittenter, ty enligt min uppfattning ha statstjänarna, när det gäller att erhålla kompensation för de ökade levnads-

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
omkostnaderna, uppträtt på ett utomordentligt städast sätt. Vilket man inte allid kan säga om propagandisterna från producenthåll.

Herr Hansson i Rubbestad förvånar sig över att statstjänarna överhuvud taget kräva någon ersättning, Ja, det kan man ju säga, men å andra sidan är det ju så, att det i det lönereglemente, som herr Hansson i Rubbestad har varit med om att utarbete, helt enkelt säges, att när indexsiffran 120 är ernådd, ha statstjänarna rätt att komma och begära förhandlingar om ytterligare tillägg.

När jag hör denna förkunnelse, icke minst från bondeförbundets representanter, tror jag för min del, att man därmed delvis kan förklara det, att herr Hanssons parti något skamfilat kom ur den senaste valrörelsen. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att inte ens bönderna själva äro okänsliga för hur konsumenterna ha det. De dyra varor, som finnas i butikerna, äro i alla fall inte bara skådebröd; det är ju meningen, att människorna skola köpa dessa varor, och då kan det ur böndernas synpunkt inte vara någon mening i att konsumenternas köpkraft blir allt lägre och lägre. Man har ifrån statstjänarhåll resonerat på det sättet, att de borde ha anledning att kräva högre kompen- sation, men de ansågo sig inte böra göra det, därför att på detta område ofantligt många omständigheter spela in, som göra, att en högre kompen- sation skulle draga med sig den följdverkningen, som vi alla borde vara rädda för, nämligen inflationen. Riksdagen bör inte gå med på den reservation, som detta utskottsutlåtande, till vilket jag ber att få ansluta mig, har frammanat, en reservation, som i själva verket även om den nu inte låter så farlig, likväl är av ganska farlig natur. Ett bifall till reservationen skulle helt enkelt be- tyda, att riksdagen toge ställning i den stora fråga, som nu vilar på det för- handlingsbord, där överläggningar ske mellan Sveriges arbetare och Svenska arbetsgivareföreningen. Och att ställningstagandet bleve på arbetsgivarsidan är ganska tydligt.

Man har sagt, att statstjänarna äro något slags Guds egendomsfolk, som ensamma ha rätt att räkna in skatterna i det indextal, som skall ligga till grund för kompen- sationen. Ja, för min del vet jag inte annat än att skat- terna till dags datum också inräknas i det s. k. ramavtalet. Huruvida herrar Persson i Falla och Hansson i Rubbestad räkna in skatterna, när de för sin del kräva kompen- sation, vet jag inte, och det kan man inte heller i detta sam- manhang kontrollera. Det är därför inte riktigt att säga, att denna grupp statstjänare kommer med ohemula krav, då den begär att erhålla kompen- sation, inte efter den s. k. rensade index utan efter en index, där skatterna äro medtagna. Det kan inte ligga något oriktigt uti att de erhålla kompen- sation efter en orensad index. alltså efter en index, där skatterna äro medtagna, då det finns så många andra medborgargrupper här i landet, som det överhuvud taget inte går att kontrollera på den punkten. Jag skulle så här före julen, då man kanske har rätt att vara en smula biblisk, till herr Hansson i Rubbe- stad vilja säga, att han under någon av juldagarna kan slå upp bibeln någon- stans, där det står att läsa om grandet och bjälken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hansson i Rubbestad erhöi ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag vill bara med ett par ord nämna för herr Lindahl, att när jord- brukarna ha fått den så omstridda kompen- sationen genom förhandlingar här senast, så äro några skatter inte alls inräknade. Kompen- sationen har tillkom- mit med anledning av stor missväxt, som gjort, att jordbrukarna fått betydligt minskade inkomster. Den hjälp de fått genom statsåtgärder sträcker sig inte så långt, att de kunna bibehålla den inkomststandard, de förut haft, utan de ha fått vidkännas en minskning i alla fall.

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

När här vidare berörts överenskommelsen mellan jordbrukets representanter och regeringen, får man ändock komma ihåg, att denna överenskommelse träffades enligt de fullmakter och inom den kostnadsram, som riksdagen förut hade fastställt och som regeringen hade rätt att hålla sig inom. Den uppgörelse mellan staten och statstjänarnas organisationer, det här gäller, ligger emellertid utanför givna fullmakter och kostar mycket pengar.

Härefter yttrade:

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag tror att det är klokast att vi låta bli att alltför mycket resonera om huruvida indexberäkningarna äro riktiga eller inte riktiga. Man kan nämligen på olika platser ha skilda uppfattningar om vilka poster, som skola medräknas vid dessa beräkningar. Befolkningen på rena landsbygden får ju vidkännas en mångfald utgifter, som innevanarna i ett större samhälle slipa ifrån. När de t. ex. skola söka läkare, få de kosta på sig skjuts, vilket ofta kan bli ganska dyrbart. Jag vet inte i vad mån dylika utgifter i någon större omfattning äro inräknade i indextalet.

Vad nu angår skatten, som särskilt varit på tal i dag, är jag inte säker på att herr Hansson i Rubbestad vinner vad han åsyftar genom ett bifall till förslaget om att den skall avskiljas vid beräkningen av index. Vi ha inom avdelningen i utskottet noga prövat dessa ting, och vi ha ansett, att detta icke går för sig utan vidare. Vill man, som herr Hansson yrkar i sin motion, få till stånd en opartisk utredning i denna fråga, får man väl inte fatta ett beslut, som innebär, att man säger till utredningsmännen, att till det och det resultatet skola ni komma. Vi ha inom utskottet ansett det vara lämpligt att inte på något sätt binda den utredning, som departementschefen i propositionen sagt sig vara beredd att verkställa. Vi vilja alltså, att denna utredning skall vara förutsättningslös och ske utan några från riksdagen givna direktiv. Innebörden i reservanternas yrkande är, att man skall komma till ett visst resultat och icke vidare. Detta är inte tillfredsställande direktiv för en utredning.

Det säges vidare i propositionen, att den nämnd, som skall biträda socialstyrelsen vid uppgörande av indexberäkningarna, skall bestå av personer, som representera skilda intressen och skilda samhällsskikt. Herr Hansson i Rubbestad yrkar i sin motion, att denna nämnd skall vara opartisk. Ja, försök att få tag i någon, som är opartisk i denna fråga, herr Hansson i Rubbestad. Det är inte någon i denna kammare, och jag tror inte heller att någon i detta land är det, såvitt jag har en normal reflexionsförmåga. Man har ju alltid någon uppfattning i en fråga som denna. Det lär väl därför inte lyckas att få tag i fullt opartiska personer.

Vi ha inom utskottet icke motsatt oss, att det skall göras en undersökning men däremot ha vi som jag nyss påpekade inte ansett, att vi skulle gå utredningen i förväg. I detta avseende tycker jag, att reservationen är av sådan beskaffenhet, att kammaren inte kan reflektera på att ansluta sig till densamma. Vilja vi vinna ett resultat, skola vi taga utskottets förslag, som understryker det uttalande, som Kungl. Maj:t gör i propositionen beträffande frågan om skatternas medräknande vid fastställande av levnadskostnadsindex.

Herr Hansson i Rubbestad nämnde i detta sammanhang ytterligare en sak, som jag inte heller kan låta bli att vidröra. Det gällde frågan, att riksdagen skall vara obunden och fatta sina beslut utan någon föregående underhandling, som binder riksdagen. I detta avseende delar jag i viss mån herr Hanssons uppfattning, men det finnes likväl ett litet »men» i detta sammanhang. Riksdagen har ju tidigare varit med om att besluta om en förhandlingsordning för de statsanställda, och om man skall ha någon nytta av de principer, som i denna förhandlingsordning äro fastställda, får väl i alla fall Kungl. Maj:t söka komma i underhandling med de statsanställda. Jag anser alltså, att vi icke böra ondögöra oss över den saken.

Kristilllägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Det förhöll sig ju så, att den senaste löneregreringskommittén, i vilken herr Hansson själv var medlem, också förde underhandlingar med de statsanställda. Herr Hansson i Rubbestad var med i denna kommitté och bidrog till att man kom till goda resultat. Det är klart, att ingendera parten blev nöjd; inte blev herr Hansson nöjd och inte de statsanställda heller, men man uppnådde i alla fall ett resultat, varigenom vi inom riksdagen sluppo undan en ganska besvärande och upprivande debatt. Sådana resultat kan man vinna genom att de statsanställda även ha rätt att under förhandlingens form få framföra sina synpunkter. Däremot kan man naturligtvis inte upphäva grundlagens bud, att riksdagen skall vara obunden, när den skall fatta sina beslut.

Av dessa skäl har jag för min del ansett — ehuru väl jag inte haft tid att vara närvarande vid utskottets slutbehandling av frågan — att det förslag, som här föreligger från utskottets sida, är det enda möjliga. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Carlström: Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet i denna debatt, och jag skall heller icke säga många ord.

Jag nödgas emellertid konstatera, att det är rätt pinsamt att åhöra en debatt av det här slaget, vilken med nödvändighet synes behöva leda till att jordbrukare och tjänstemän här skola börja på att diskutera om vem som kan vara mest eller minst berättigad till kompensation o. s. v. Herr Hansson i Rubbestad har vid det här laget gjort sig ganska »populär» bland statstjänarna, lika populär som jag själv en gång i tiden kanske var, då jag under många år gav uttryck för mina funderingar över hur det verkligen skulle komma att ta sig ut i fortsättningen, om man från skilda håll ständigt begärde att få ökade löner, och ansåg, att detta blev en skruv, som i det långa loppet blev ganska besvärande. Nu ha förhållandena ändrat sig så till vida, att staten numera också gått in för att vidtaga prisregleringar för oss jordbrukare, och på grund härav har min inställning till problemet naturligtvis blivit en smula annorlunda. Men när man nu ömsesidigt säger till varandra, att det i främsta rummet är ni, som vilja ha kompensation, och vi, som ligga efter, tycker jag detta är ganska osympatiskt.

Finansministern har vid flerfaldiga tillfällen både här i kammaren och ute i landet talat om att vi måste sänka vår levnadsstandard. Tro herrarna, att vi slippa ifrån detta, om vi på alla håll propa på att vid skola ha »vår rätt»? Herr Sköld sade tidigare här i dag, att han trodde att det skulle gå att förena de utgifter, som vi nu slag i slag gå in för, med en hygglig levnadsstandard för svenska folket. Det skall bli rätt intressant att se, hur det kommer att ställa sig i detta avseende litet längre framöver. Man kan kanske säga, att det är *för tidigt* att tala om den saken nu.

När man från reservanternas sida har uttalat önskvärdheten av att denna utredning rörande utrensningen av skatterna från index snarast möjligt borde komma till stånd, tycker jag att detta har framkallat litet för stor irritation från statstjänarnas sida. Reservanternas ha ju icke gått emot vad Kungl. Maj:t och representanter för statstjänarna kommit överens om. Detta har ju inte någon försökt mer än herr Senander, som inte tyckt om denna överenskommelse. Han ville pruta ned kompensationen för de större inkomsttagarna. Reservanternas ha överhuvud taget icke sökt gå emot vad Kungl. Maj:t har föreslagit, men de ha med tanke på vad som kan komma i framtiden uttalat den önskan, att det borde undersökas, om skatterna böra vara med vid indexberäkningen. Är det nu så farligt, om riksdagen uttalar detta? Jag anser för min del, att det borde kunna tagas med litet mera jämnmod ifrån tjänstemannahåll, då man nu kommer med en enligt min uppfattning ganska rimlig begäran. Jag tror, att man från statstjänarnas sida tjänar på att icke ta i så skarpt, så snart en fråga av den här karaktären kommer fram.

Kristilläggs åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

Jag ber att med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr Skoglund: Herr talman! Jag vill med några få ord deklarerera, varför jag kommer att rösta på utskottets förslag.

Enligt min uppfattning har regeringen träffat viktiga avtal i två olika riktningar, och det måste väl vara meningen att dessa avtal skola hållas i båda fallen. Under sådana förhållanden nöjer jag mig för min del med utskottets uttalande, då det skriver: »Utskottet vill i anledning härav understryka, att Kungl. Maj:t förklarar sig vilja framdeles till prövning upptaga frågan, huruvida ändring skall ske beträffande skatternas medräknande vid levnads-kostnadstalets bestämmande.» Jag är principiellt av den uppfattningen, att det enda riktiga är, att skatterna skola räknas bort ur index, men under nuvarande förhållanden anser jag, att Kungl. Maj:t må själv bestämma, när Kungl. Maj:t anser sig ha möjlighet att genomföra detta. Jag kan så mycket lättare ge uttryck för en sådan uppfattning, som jag tycker mig finna att skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag är ganska ringa. Detta underströks ju framför allt av herr Pettersson i Dahl.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag kan inte underlåta att giva uttryck åt mina känslor för den debatt, som här försiggår. På ren svenska sagt blir man ilsken, då man hör, hur man söker finna de mest underfundiga motiveringar för att förklara och försvara en mycket dålig sak. Ytterst gäller det att försäkra existensvillkoren för en stor grupp arbetare.

Som min partikamrat, herr Senander, framhållit blir konsekvensen av ett beslut i enlighet med utskottets förslag att även andra arbetarkategorier få sina avtal försämrade. Jag tycker, att man skall säga rent ut, att man här söker genomföra en lönesänkingslinje. Här fullföljer man en mycket målmedveten strävan att lasta över så mycket som möjligt av de bördor, som den nuvarande krisen och politiken skapat, just på de sämst ställdas axlar. Det är därom frågan rör sig. En del talare motivera denna politik med inflationsfaran. Det försiggår ju en stor diskussion bland alla nationalekonomer om den saken. Till herr Hansson i Rubbestad skulle jag vilja rikta den frågan, om han anser att det är inflation nu? Jag tror icke, att han inför riksdagen kan klara ut, vad han menar med inflation. Det har nu inträffat en del prisstegringar. Partiprisstegringen visar sålunda en stegring på 40 till 50 procent. Konsumtionsvaror ha stigit med över 20 procent och sedelomloppet har ökat med mer än 50 procent. Eftersom detta skett samtidigt med att produktionen minskats på grund av de stora inkallelserna, kunde man vara benägen säga, att det kanske redan är inflation. Men frågan om vad man skall kalla den här prisstegringen har för närvarande bara teoretiskt intresse. Men skall man beteckna någonting som inflation, måste man väl kalla det, som nu försiggår, för en klar inflationsprocess. Statsmakterna uppmuntra densamma, det är det värsta. Det intrycket får man, om man tar del av hur man för närvarande handskas med saker och ting. För närvarande drives det en medveten politik för att försäkra penningvärdet och därigenom genomföra en lönesänkning.

Som redan sagts, om riksdagen nu godkänner detta förslag, får det stora återverkningar för övriga arbetare. Redan ramavtalet innebär en väldig försämring. Det kan vara tillräckligt att hänvisa till vad tidningen *Arbetet* skriver. Den tidningen har väl icke anledning, förmodar jag, att framställa saken i sämre läge än den befinner sig i. »Arbetet» fastslår med ledning av erfarenheten hittills, att om man slår ut ramavtalets siffror, kan man konstatera

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
att här redan skett en faktisk försämring av arbetarklassens positioner, som är mycket betydande. I stället för den kompensation med 75 procent av prisstegringen som ramavtalet nominellt utlovar, fastslår »Arbetet», att det på sin höjd kan vara fråga om 50 procent. Slår man ut detta på hela arbetarklassen, rör det sig om 30—40 procents kompensation. Herr Arnemark ansåg sig kunna fastslå, att om riksdagen godtager detta förslag, betyder det för statstjänarna, att de sannolikt under vissa förhållanden icke få kompensation för mer än kanske 25 procent av prisstegringen. Jag tror till och med, att det är optimistiskt beräknat, ty med det tempo, som prisstegringen för närvarande har, ligger det närmare till hands att antaga att statstjänarna, när det nya avtalet verkar, icke komma att bli kompenserade för mer än 20 ja kanske med blott 15 procent. Det är alltså fråga om en klar och betydande försämring av existensvillkoren för stora delar av arbetarklassen i vårt land. Därtill kommer, att man i detta blandar in frågan om indexberäkningen. Genom den betydande — ursäkt mig, herr talman, jag vill säga som det är — förfalskning av indexberäkningen, som skett genom de direktiv, som regeringen utfärdat i frågan om, hur levnadskostnadsindex skall beräknas, är det tydligt, att man kan icke lita på detta index, när det gäller att bilda sig en uppfattning om hur de arbetandes existensvillkor egentligen utvecklats sig. För att taga ett exempel. Man beräknade tidigare att en genomsnittsfamilj konsumerade 22 kg kaffe per år. Nu har denna familj på grund av ransoneringen icke möjlighet att köpa mer än 17 kg. Följaktligen är det klart att kaffeinköpen för denna familj blivit billigare. Skall det avspeglas i indexberäkningen blir det faktiska resultatet, att det är billigare att leva. Jag kan ju taga ett karrikerat exempel — men även en karrikatur kan ju säga någonting. Om vi t. ex. få flera dåliga skördar, och svenska folket i likhet med förfäderna få börja blanda bark i brödet, blir konsekvensen enligt denna indexberäkning, att ju mera bark man blandar in i brödet desto billigare blir det för svenska folket att leva.

Nu föreslås det att skatterna skola frånräknas vid beräkningen av levnadskostnadsindex. Regeringen har ännu icke tagit definitiv ställning till detta förslag, men att döma av vad som hörts därifrån, är man benägen att godkänna detta. Med ledning av regeringens budgetsiffror har jag sökt göra en beräkning av de faktiska skatteutgifterna för en svensk arbetarfamilj med 3,000 kronors årsinkomst. Då räknade jag verkligen — det måste erkännas — med de fördyringar, som genom riksdagens åtgärder skett på vissa livsmedel. Det visar sig, att en sådan arbetarfamilj får avstå över 800 kronor till stat och kommun på direkt och indirekt väg. Fullföljer man den nuvarande politiken — man är ju tvungen att höja skatterna ytterligare, om man skall hålla på som man gör för närvarande — blir resultatet, att samma familj i stället för 800 kronor får betala 1,500 kronor till det allmänna i den ena eller andra formen. Det skulle just passa att räkna bort denna del av de faktiska utgifterna från vad denna familj behöver för att existera. Resultatet skulle då bli att i stället för att arbetaren behöver 3,000 kronor för att kunna inköpa en viss kvantitet livsmedel, behöver han nu endast 1,500 kronor. Det är ett upprörande skoj, som man har propagerat för under allsköns fraser om att bevara valutan och förhindra inflation.

Jag vill påpeka även en annan sak. Nyss ha publicerats uppgifter om riks-räkenskapsverkets beräkningar av inkomsterna under detta år. Dessa uppgifter visa överraskande nog, att man beräknar en inkomstökning, som belöper sig till nära en halv miljard kronor. Den beräkningen har man gjort förmodligen på gott och pålitligt material. Det resultatet har man nått, trots att vi haft massor av arbetskraft, som icke kunnat sysselsättas i produktivt arbete,

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)

då de avdelats för vakttjänst. Trots de stora inkallelserna och den faktiska minskningen av det produktiva arbetet, som måst ske under detta år, visa dessa beräkningar en höjning av nationalinkomsten. Vilka ha fått denna höjning? Det är tydligen icke arbetarna, ty posten »arbetslöner» visar icke någon stegring, men däremot visa andra poster, bolagens och bankernas inkomster, en ganska betydande stegring. Ändå talar man om, att man skall försöka sänka levnadsstandarden. Det är alltså en politik, som berikar en massa av dem, som tidigare ha det mer än gott ställt. Jag tror, att det bör understrykas, när man diskuterar denna fråga, att här är det icke alls fråga om att alla offra och bära bördor, utan här är fråga om en politik, som lägger bördorna på dem, som redan förut ha svårt att klara sig.

Jag har redan tidigare påpekat att påståendet, att arbetarnas lönekomensation skulle inverka på valutan, närmast är skrattretande. Jag vill ännu en gång upprepa, att man beräknar arbetsinkomsten för de 400,000 svenska industriarbetarna till en miljard kronor per år. En lönekomensation med 5 procent skulle under vanliga förhållanden på ett år göra 50 miljoner kronor. Om vi slå ut detta belopp på nationalinkomsten, 10 miljarder kronor, skulle det göra en $\frac{1}{200}$ -del av nationens inkomster. Det är ett gyckel med fakta, när man påstår att dessa blygsamma komensationer utgöra det verkliga hotet mot valutan. Nej, såg som sanningen är, här försiggår en medveten strävan att försämra penningvärdet, att höja priserna på olika produkter, samtidigt som man kompletterar detta med strävanden att direkt eller indirekt sänka arbetslönerna.

Till slut vill jag säga, att från socialdemokratiskt håll har det anförts, att riksdagen bör respektera uppgörelsen av det skälet att statstjänarna alltid kämpat för att de skulle kunna genom förhandlingar öva inflytande på lönesättningen. Det är ett argument, som kan tillmätas en viss betydelse för all del. Det låter bestickande, då man fastställer att här ha för första gången statstjänarna eller deras representanter varit med, när det gäller en uppgörelse om det nya löneavtal under vilket de skola arbeta. Jag kan icke neka mig nöjet att fastställa, att det är bedrövligt, att det första gången, som de få vara med om att diskutera och förhandla om ett löneavtal, skulle bli fråga om en försämring av deras löneavtal.

Då vi anse, att det varken är rättfärdigt eller klokt ur ekonomiska synpunkter att klara sig genom krissvårigheterna genom att försämra läget för dem, som redan förut ha det dåligt, ha vi för vår del icke ansett oss kunna biträda denna uppgörelse, låt vara att den är träffad efter förhandlingar, utan vi anse att statstjänarna böra få en komensation, som någorlunda motsvarar prisstegringen.

Herr Arnemark: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag besvärar med några ord till. Jag tror, att debatten här ganska klart visar, att man lämpligen bör följa utskottets förslag och låta Kungl. Maj:t i lugn och ro och efter resonemang med vederbörande parter slita den här tvisten. Frågan resning av index eller icke lämpar sig av allt att döma icke för att avgöras genom en votering här i kammaren.

Jag begärde ordet med anledning av att herr Hansson i Rubbestad återkom till sin kritik av den nämnd, som skall stå till socialstyrelsens förfogande såsom rådgivare i vissa indexjusteringsfrågor. Denna fråga har inom utskottet lagts till rätta på ett sätt, som gjort att herr Hanssons i Rubbestad egna meningensfränder synas ha blivit fullt tillfredsställda. Därför trodde jag icke att herr Hansson i Rubbestad skulle gå upp i denna fråga, men när han upprepade sitt resonemang i motionen, har jag icke kunnat undgå att högt göra ett par reflexioner med anledning av vad han anför i sin motion nr 47. I motionen står

Kristillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. (Forts.)
 det: »Skall man ha något förtroende för dessa indexberäkningar måste de vara så objektiva och rättvisa, som det överhuvud taget går att få desamma, och då duger det sannerligen inte att låta parter i målet få bestämma utan skall det vara någon nämnd, som skall biträda socialstyrelsen i detta avseende, så bör den vara helt opartisk.»

När jag läste detta, gjorde jag den reflexionen, att här kände jag icke igen min vän herr Hansson i Rubbestad, jag saknade helt enkelt hans annars så skarpa intellekt. Ty jag tror icke, att herr Hansson vill göra gällande, att *objektivitet och rättvisa* bli lidande för det fall, att av saken berörd part sättes i tillfälle att bli hörd och i förväg ge sina synpunkter tillkänna, innan socialstyrelsen fattar beslut. Ty det är endast detta det är fråga om, det är icke fråga om någon medbestämmanderätt.

Jag är f. ö. ganska säker på, herr talman, att herr Hansson själv skulle betacka sig för att få den princip, som han här så ivrigt förfäktat, tillämpad på andra områden av samhällslivet. Jag skall taga ett mycket drastiskt exempel. Antag, att regeringen en vacker dag skulle sätta i gång en stor utredning om jordbrukets ekonomiska läge, en utredning, som avsåge att läggas till grund för prissättningen på jordbrukets produkter. Antag vidare, att det osannolika hände, att regeringen sade ifrån, att här få jordbrukarna själva icke vara med, därför att de äro en part, som är berörd av utredningens resultat. Därför skulle de enligt regeringens — givetvis osannolika — uppfattning ställas helt utanför utredningsarbetet. Jag är ganska säker på att herr Hansson skulle komma att reagera på det allra skarpaste emot ett sådant resonemang. Och jag skulle för min del anse hans reaktion fullkomligt berättigad.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen; samt 3:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 46; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Pettersson i Dahl begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 71, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava rösta för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat andra särskilda utskottets memorial och utlåtande:

nr 72, angående kristillägg åt vissa befattningshavare vid riksdagens verk m. fl.; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lärarens avlönings- och anställningsförhållanden under tid, då undervisningen inställes eller be-

gränsas på grund av vid krig eller krigsfara vidtagna anordningar eller till följd av bränslebrist eller av annan dylik orsak, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 4.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter.

*Statens
tecknande av
aktier i
Aktiebolaget
Träkols-
briketter.*

I en den 6 december 1940 dagtecknad proposition, nr 82, hade Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för teckning av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter ett belopp av 100,000 kronor finge tagas i anspråk från det å riksstaten för budgetåret 1940/41 uppförda reservationsanslaget till Åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle m. m.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte medgiva, att för teckning av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter ett belopp av 100,000 kronor finge tagas i anspråk från det å riksstaten för budgetåret 1940/41 uppförda reservationsanslaget till Åtgärder för ökad användning av inhemskt motorbränsle m. m.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Gabrielsson*, *von Stockenström*, *Aqvist*, *Persson* i Falla och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition;

2) av herr *Jonsson* i Eskilstuna, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Jag skulle icke, herr talman, ha besvärat kammaren med något anförande i detta ämne under denna timma av uppbrotsstämning och förvirring — jag skulle nästan våga säga sinnesförvirring — om det icke varit vissa omständigheter som gjort, att jag känt mig förpliktad säga några ord.

Först vill jag begagna tillfället verkställa en rättelse. Det har i en av Stockholms tidningar förekommit en uppgift om att utskottet sedan det en gång hade fattat beslut i detta ärende ånyo hade sammanträtt för att skaffa sig närmare kännedom om vad saken rörde. Det är en fullkomlig missuppfattning av den rapportör, som har stått tidningen till tjänst. Det har sedan utskottet haft sitt sammanträde, varvid beslut i ärendet fattades, icke hållits något sammanträde av andra särskilda utskottet.

Vid detta utskottsutlåtande finnas fogade två reservationer. Den ena, som är undertecknad av ett antal riksdagsledamöter, går ut på avslag på den kungl. propositionen. Detta yrkande är i själva verket icke så förvånansvärt, ty propositionen är verkligen synnerligen bristfällig. Sedan Kungl. Maj:t efter blott några dagars prövning av saken var färdig att lämna detta företag vid Igelsta ett avsevärt statsunderstöd i två olika former, så behövde Kungl. Maj:t mer än två månader på sig för att bereda ärendet till riksdagens behandling, när från det stiftade bolaget framställning gjordes om ytterligare statshjälp. Man ser nu, huru beklagligt det är, att propositioner komma till riksdagen i allra sista stund. De kunna icke av vare sig utskott eller kammare underkastas den noggranna behandling, som i detta fall liksom i många andra, när en proposition kommer för sent, skulle vara nödvändig. Jag måste säga, att hela

Andra kammarens protokoll vid urtima riksdagen 1940. Nr 21.

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.) ärendets beredning är med förlov sagt mycket undermålig, och den proposition som vi ha fått är i alla händelser som kansliprodukt betraktad ett utomordentligt klent verk.

Min reservation innefattar emellertid intet yrkande. Det har icke varit min avsikt, och är det icke heller nu, att yrka avslag på den kungl. propositionen. Jag reserverade mig därför att jag ville påkalla en kompletterande undersökning av ärendet från utskottets sida. Och jag ville, att utskottet — eller åtminstone en delegation av utskottet — skulle begagna lördagen och eventuellt söndagen för att framskaffa sådana upplysningar, som ansågos nödvändiga och som icke funnos i den kungl. propositionen. Därefter skulle utskottet på måndagen kunnat fatta ett beslut, som måhända kunnat vara annorlunda än det, som nu är återgivet i utskottets betänkande och som väl möjligen hade gått ut på ett bifall till den kungl. propositionen, men där man kanske kunnat förvänta, att också en eller annan av reservanterna kunnat biträda bifallsyrkandet. Nu blev det så, att några intresserade från både avslagsanhängarna och anhängarna av propositionen skaffade sig en särskild överläggning med representanter för bolaget, för Igelsta ångsåg, för bränslekommissionen och för industrikommissionen i avsikt att få till stånd det material, som man ansåg sig behöva för att kunna stå på en säker grund vid ärendets slutliga behandling.

Som sammanfattning av denna undersökning har jag för min del funnit, att ett resultat uppnåtts, som kort och gott kunnat sammanfattas i det yttrandet, att det här är en bra sak men en utomordentligt dålig proposition. Staten gick in i affären på synnerligen lösa grunder. Man baserade statens insatser och statens medverkan sålunda på ett mycket klent materiellt underlag. De enskilda intressenterna ha sannerligen inte mycket att komma med. De ha icke kunnat åstadkomma några kapitalinsatser, åtminstone ingenting som det är värt att tala om. Vad de kunde föra med sig i boet var några gamla inventarier, om vilkas värde det icke finns och icke heller kunnat anskaffas någon objektiv uppskattning. Det fanns intet kapital, ingen teknisk eller merkantil ledare eller annat. Bland de s. k. initiativtagarna tycktes man i varje fall icke kunna leta fram någon. Det har, såvitt jag vet, icke heller senare kunnat visas på någon. Men en sådan måste ju anskaffas, och det är bolagets uppgift att göra det så snart som möjligt, och därpå är man nu inriktad. Vad initiativtagarna hade att prestera var förbindelser, av visserligen ett på grund av särskilda omständigheter förhållandevis betydande värde, med maskinleverantörer och med en utländsk tekniker. Och så har man för övrigt en idé. Det är på den idén — som enligt min uppfattning visserligen är en god idé — som företaget från början är baserat.

Det kvarstår fortfarande några öppna frågor. Den ena är, om den plats, som man ifrågasatt för förläggningen av företaget tekniska verksamhet, är den allra lämpligaste. Därom kan man alltjämt disputera. Varför man har fastnat för Igelsta är väl därför att en av idéinnehavarna en gång hade fastnat i Igelssta med sina kolningsexperiment, och på grund av — till en del åtminstone — tröghetslagen finner man, att man får stanna kvar där. Det bör emellertid så fort som möjligt undersökas, om icke förläggningen kan bli någon annan, om det icke finns någon lämpligare plats här i Mellansverige icke så långt från Stockholm för förläggning av den nya verksamheten. Men detta måste ju ske ganska snabbt.

Vad som vidare måste tagas under omprövning är, huruvida initiativtagarna skola ha den förhållandevis rikliga belöning, som de gjort anspråk på dels genom att få 49,600 kronor i aktier i bolaget såsom lön för en moralisk insats — icke i någon nämnvärd grad för någon materiell — dels genom den royalté,

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

som man betingat sig i det preliminära avtalet för tillverkning under en viss tid. Det bör tagas under omprövning, huruvida icke dessa ersättningar antingen kunna helt slopas eller åtminstone ganska avsevärt sänkas. Detta anser jag vara två nödvändiga betingelser för statens fortsatta medverkan i affären.

En positiv tillgång i hela denna historia består tydligen i medvetandet att briketterna, som framställas efter den särskilda metod, som det här är fråga om, utgöra ett mycket fördelaktigt och förhållandevis billigt gengasbränsle, samt vidare att det finns, såvitt man kunnat utröna, alldeles bestämda köpare till hela den tillverkning man kan åstadkomma. Jag ber kammarens ledamöter att i detta sammanhang observera en sak, som icke är utan betydelse. Den som varit primus motor i oppositionen utanför och i någon mån, skulle jag tro, även inom riksdagen för ett bakslag för Kungl. Maj:t och ett avslag på propositionen, har funnit företaget mycket lämpligt, metoden bra och det tillvägagångssätt man tänker använda sig av både tekniskt och finansiellt med staten som medverkande mycket bra och lämpligt ur alla synpunkter — så länge vederbörande befunno sig inom Igelsta ångsågs hank och stör och inom dess intresseområde. Men så fort som bolaget tog sin Mats ur skolan och försvann ur inhägnaden samt gav sig ut att söka annan och egen mark, blev företaget i alla möjliga avseenden högst tvivelaktigt. Jag tycker, att jag bör säga detta, därför att det kanske kan i någon mån minska vissa tveksamma kammarledamöters respekt för den opposition mot själva saken, som har kommit till uttryck i en livlig agitation.

Jag förstår mycket väl dem, som på grund av hela ärendets bristfälliga beredning, kanske nästan i desperation men för all del icke heller utan sakliga skäl, gå på avslag. Många mena, att Kungl. Maj:t kan komma igen med ärendet bättre berett nästa år, andra äro otvivelaktigt av den uppfattningen, att ett avslag är ett avslag, och att vidare behandling av ärendet från statsmakternas sida icke bör förekomma. Jag kan i alla fall icke ställa mig på avslagsståndpunkten, trots min hela tiden rätt kritiska inställning till ärendets behandling. Inom parentes vill jag säga, att med all respekt för chefen för jordbruksdepartementet tror jag i alla fall, att det icke varit så alldeles lyckligt, att det var några herrar från jordbruksdepartementet, som första gången fingo hand om denna sak, utan jag tror, att det hade varit bättre, om frågan från början kommit antingen till handelsdepartementet eller till folkhushållningsdepartementet. Men detta är min privata uppfattning. Blir det nu ett avslag genom att andra kammaren fattar ett annat beslut än vad första kammaren gjort, så äro såvitt jag kan förstå i sämsta fall de 100,000 kronor, som redan ha lämnats, definitivt förlorade för staten. Men i allra bästa fall blir det några veckors uppskov med ärendets vidare behandling av bolaget, ett uppskov varunder ingenting definitivt kan utföras. Och det är av vikt, menar jag, att sedan man en gång har sagt a i detta fall man också får säga b och raska på för att kunna komma i gång med en enligt min mening nyttig verksamhet så fort som möjligt.

Jag har sålunda trots min kritiska inställning, efter en prövning, som jag vill framhålla från min sida varit så allvarlig och noggrann och objektiv, som över huvud är möjligt, åstadkommen under den tid jag haft till mitt förfogande, kommit till den slutsatsen, att propositionen bör bifallas men med en annan motivering än den, som finns i utskottets betänkande. Jag tillåter mig föreslå, att utskottets motivering strykes och utbytes emot följande:

»Enligt utskottets mening hade det varit önskvärt, om Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag varit utrett på ett mera uttömmande och klargörande sätt. Utskottet har likväl icke velat motsätta sig bifall till förslaget, men förutsätter att Kungl. Maj:t innan medlen disponeras för det av Kungl. Maj:t avsedda ändamålet verkställer den ytterligare utredning i ärendet, som synes vara av

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
omständigheterna påkallad. Under åberopande av vad sålunda anförts hemstäl-
ler utskottet, — — —»

Så skulle därefter följa samma hemställan som finns i det tryckta betän-
kandet.

Till detta förslag, som första kammaren har biträtt, tillåter jag mig härmed
yrka bifall.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Detta ärende har genom Kungl. Maj:ts
proposition kommit under riksdagens behandling i ett så egendomligt, outrett
och otillfredsställande skick, att det icke är möjligt att av propositionen få
några säkra hållpunkter för frågans bedömning. Icke heller har utskottet haft
tid att göra den utredning, som saknas i propositionen. Emellertid ha försök
gjorts att under hand erhålla vissa erforderliga upplysningar, vilket också i
någon mån lyckats genom representanter för bolagsstyrelsen, för bränslekom-
missionen och för industrikommissionen. Men det är endast ett mindre antal
av utskottets ledamöter, som fått dessa informationer, vilka lämnats ett par
dar efter det att utskottet fattat beslut i ärendet. Tyvärr kan man icke säga,
att frågan blivit klarlagd genom dessa informationer, men den har blivit nå-
got klarare på en del punkter. Bristen på verkligt sakkunnig utredning av
detta bolags förutsättningar och möjligheter för en kommande verksamhet
kvarstår dock alltjämt.

Hur ser då detta bolag och dess verksamhet ut? Av propositionen framgår
därom mycket litet. Genom av styrelsens ordförande och en dess ledamot giv-
na upplysningar får man veta, att när de i somras trädde till, var bolaget
bildat och det hela format på ett sätt, som ur statens synpunkt måhända icke
var tillfredsställande. För detta voro de nya styrelseledamöterna utan ansvar.
De sökte sedan göra det bästa möjliga av läget. Bolaget var bildat med ett
aktiekapital på 50,000 kronor, av vilka 400 kronor ha inbetalts kontant. Dessa
kontanta pengar räckte nog i det närmaste till för att betala stämpelavgiften
på aktierna. Återstoden, 49,600 kronor, skulle utgöra värden av annat slag,
som tillförts bolaget av stiftarna. På fråga om i vad mån dessa värden voro
materiellt gripbara upplystes, att däri ingingo en kolkross och en retortugn
för framställning av kol och tjära, vilka tillsammans skulle representera ett
värde av 20,000 kronor. Återstoden, nära 30,000 kronor, skulle utgöra en
goodwill till de intressenter, som ju experimenterat på platsen och som kom-
mit i förbindelse med den tyska firma, som skulle leverera maskiner för den
projekterade kolbriketteringen. Beträffande den omtalade tjärugnen hade den
hört till den försöksanläggning, varmed man arbetat, men då det visat sig, att
produkten blev alldeles för dyr, upphörde försöksdriften, och man kolade
i stället i mila på gammalt vanligt sätt. En anläggning, som visat sig ekono-
miskt oanvändbar, kan naturligtvis inte nyttiggöras i den påtänkta brikett-
framställningen och torde därför endast hålla ett visst skrotvärde. Att så
är fallet, erkändes också indirekt av bolagsstyrelsens ordförande, då han för-
klarade, att bolagets aktier icke hade något värde. Var den övertagna retort-
ugnen värd 20,000 kronor, skulle ju också aktierna vara värda minst 20,000
kronor, men, då styrelsen själv säger, att aktierna i och för sig ej ha något
värde, måste anläggningen vara värdelös. Detta är den materiella grunden
för bolaget.

Vad beträffar licalitbriketteringen, har metoden prövats och befunnits an-
vändbar i ett annat land, och briketterna ha använts vid försök hos Stock-
holms spårvägar och i Svedlunds aggregat och ha visat sig väl användbara,
men framställning därav har inte ägt rum i vårt land. Till en hl brikett
skulle åtgå c:a 2.5 hl kol samt något bindmedel — B-tjära — och priset på

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

briketterna var i våras beräknat till c:a 34 öre per kg. Sedan dess ha kolen blivit avsevärt dyrare, men priserna kunna ju falla igen. På fråga till bränslekommissionens representant om värdet på briketter i förhållande till kol, förklarade han, att ett kg briketter torde vara värt 5 à 10 öre mer än ett kg kol. Licalitmetoden är icke skyddad av patent utan kan exploateras av vem som helst, som kan satsa tillräckligt med pengar, bygga en anläggning och anskaffa maskiner.

Till grund för framställningen i propositionen om ett anslag av 100,000 kronor till teckning av aktier i A. B. Träkolsbriketter ligger ett förslag till avtal mellan staten å ena sidan och ägarna av bolagets aktier å den andra sidan. Detta innebär bl. a., att bolagets aktiekapital skall ökas från 50,000 kronor till 150,000 kronor, därigenom att staten tecknar för 100,000 kronor aktier till parikurs. Staten skall därutöver lämna bolaget ytterligare understöd av 50,000 kronor. Två av de nuvarande aktieägarna skola gemensamt på bolagets tillverkning erhålla en royalty av 0.3 öre per kg tillverkade briketter i åtta år från fabrikationens igångsättande eller intill dess bolaget fabrikerat sammanlagt 40,000 ton. Då årstillverkningen är beräknad till 5,000 ton, skola alltså dessa bolagets stiftare och intressenter göra sig tillgodo 15,000 kronor per år eller i allt 120,000 kronor. Vad ha de då gjort för prestationer, som skola på det sättet honoreras? Såvitt man kan se ingenting av något värde för staten i detta sammanhang. De ha inte gjort någon uppfinning, inte utexperimenterat någon industriell metod, som kan nyttiggöras. Ha emellertid deras kolningsförsök misslyckats, så ha de däremot fått till stånd ett för dem utomordentligt fördelaktigt affärsavtal och sålunda visat sig ha förmåga att med affärsskicklighet utnyttja situationen. Huruvida de, som i detta fall handlat å statens vägnar, ådagalagt erforderlig ekonomisk insikt och förtänksamhet, därom skall jag inte tillåta mig att nu fälla något omdöme.

Då, som av propositionen framgår, statens vednämnd, numera bränslekommissionen, av Kungl. Maj:t ålagts att ha överinseende över brikettbolagets anläggningar och verksamhet, var det av särskilt intresse att höra, vad man där hade att säga om bolagets förhållanden. Det upplystes då, att statens vednämnd mycket tidigt, redan den 22 februari i år, haft tillfälle att till Kungl. Maj:t uttala sig om vederbörande kolugnsintressenters begäran om statsbidrag. Resultatet av vissa eldningsförsök med briketter kunde då uppvisas, i övrigt var det hela inte närmare bekant. Vednämnden ansåg emellertid det vara av intresse, att en framställning av denna art kunde upparbetas och att verksamheten borde understödjas, om det vid fortsatt och närmare prövning visade sig, att metoden höll, vad den lovade. På anförda skäl avstyrkte vednämnden, att statsbidrag utan återbetalningsskyldighet skulle givas till kolugnsintressenterna ifråga. Detta finnes inte med ett ord omnämnt i propositionen.

Så kom kungabrevet av den 7 juni med åläggande för bränslekommissionen att ha överinseende över brikettbolagets anläggningar och verksamhet, och därmed följde snart en konferens med advokat Scheutz, ordförande i A. B. Kolbriketter. Därvid befanns det, att finansieringen var otillfredsställande. Men det befanns också, att bränslekommissionen inte hade skyldighet att taga befattning med brikettbolaget, eftersom det inte fanns någon anläggning eller någon verksamhet eller överhuvud någonting att ta befattning med. Och sedan har, så yttrades det, bränslekommissionen inte haft någon som helst kontakt med detta bolag.

I propositionen finnes anfört ett yttrande från statens industrikommission. Jag ber att få läsa det direkt ur departementschefens yttrande på sid. 4 i propositionen. Det heter där: »Innan Kungl. Maj:t beviljade de förut om-

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.) nämnda understöden till bolaget å tillhoppa 200,000 kronor, inhämtades yttrande i ärendet från statens industrikommission. I sitt yttrande anförde kommissionen att denna, som tagit del av de försöksresultat, som erhållits vid bussdrift med ifrågavarande briketter vid Stockholms spårvägar, hade funnit att briketterna utgjorde ett utmärkt bränsle för koleldade gasgeneratorer samt att kommissionen funne det synnerligen önskvärt att den planerade tillverkningen komme till stånd. Enligt kommissionens uppfattning vore det ett statsintresse, att den påbörjade anläggningen utan dröjsmål fullbordades.» Vad säger då industrikommissionens representant därom inför utskottets ledamöter? Han säger, att industrikommissionen har endast kunnat yttra sig om värdet av själva briketten enligt givna provresultat och på grund av dessa resultat funnit det önskvärt, att tillverkning komme till stånd. Beträffande själva frågan om statsbidrag till experimentverksamhet med en redan färdig metod, avstyrktes detta av industrikommissionen. Detta avstyrkande redovisas icke i propositionen.

Jag har sällan känt mig så kuslig till mods som när vi hörde representanterna för bränslekommissionen och industrikommissionen tala om, vad de visste i denna fråga, och kunde sammanställa detta med vad som finnes i den kungl. propositionen och med uttalandena av brikettbolagets styrelseordförande och en dess ledamot. Jag hade inte kunnat föreställa mig, att ärenden av den storleksordning och ekonomiska betydelse, som det här är fråga om, skulle kunna från statens sida behandlas på ett sådant sätt, och inte heller, att de skulle kunna framläggas och redovisas i en kunglig proposition på det sätt, som här skett.

Några ord böra vidare sägas om denna proposition. Framställningen från A. B. Träkolsbriketter om ytterligare statsunderstöd gjordes den 27 september. Propositionen i ärendet avlämnades i kamrarna nära 2¹/₂ månader senare, den 10 december. Det var sålunda god tid att på vanligt sätt låta vederbörande myndigheter se på saken och yttra sig därom. Men så har inte skett. Varken kommerskollegium eller statskontoret eller statens industrikommission eller någon annan sakkunnig instans har beretts tillfälle att yttra sig. Såvitt av propositionen framgår, har inte heller någon på det industriella området sakkunnig person fått penetrera och reda upp, hur det verkligen förhåller sig med A. B. Träkolsbriketter och de problem, som därmed äga samband. Det enda, som gjorts i ärendet efter den 27 september, är det egendomliga avtalsförslag, som jag förut berört. Och i detta skick kastas propositionen fram i sista stund, just som riksdagen håller på att avsluta sitt arbete.

Vad som här förekommit, är så betänkligt, att vi måste bestämt säga ifrån, att så här får det inte gå till. Vi ha i vårt land i fråga om till statslivet hörande ärendens beredning och behandling traditioner, som vi varit stolta över och som vi ha all anledning att slå vakt om, traditioner, som vi betrakta som ryggraden i vårt offentliga liv. Därför måste vi bestämt och kraftigt reagera, när sedvänjor av annat slag tränga fram.

Om endast ungefär tre veckor samlas 1941 års lagtima riksdag. Har framställningen om statsunderstöd till A. B. Träkolsbriketter kunnat ligga utan vidare i departementet i två och en halv månader, så kan den utan fara ligga där ytterligare tre veckor. Anser departementschefen, att han vill återigen förelägga riksdagen förslag i ämnet, har han tillfälle att göra det vid nästa lagtima riksdag. Men en eventuellt kommande proposition får inte se ut som den här gör. Då vilja vi ha en sakkunnig utredning och vederbörande myndigheters yttranden. Och vi vilja ha den frågan ordentligt övervägd, om det överhuvud kan vara klokt och lämpligt att fortsätta och mata in pengar i brikettbolaget. Hela medelsbehovet beräknas nu till 550,000 kronor. Bolaget

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

har fått 200,000 kronor, av vilka 100,000 kronor lära vara förbrukade. Med de 100,000 kronor, som nu begäras till aktieteckning, och de ytterligare 50,000 kronor i bidrag, som departementschefen utlovar, skulle statens insats stiga till 350,000 kronor. Då finnes ändå en brist att fylla på 200,000 kronor, som sannolikt inte kan erhållas från annat håll. För att rädda de trehundra-femtio-tusen kronorna måste måhända staten lägga dit även de sista tvåhundra-tusen kronorna — för att till sist kanhända förlora det mesta eller alltsammans. Det bör också övervägas — om de kontraherade maskinerna komma och verksamheten skall sättas i gång —, om inte denna briketttillverkning lämpligen kunde omhändertagas av ett rent statligt företag, där det verkligen finnes sakkunskap på området — jag menar Svenska Gengasaktiebolaget, som i dag fått 15 miljoner kronor för sin verksamhet och som har samma uppgift, nämligen att framställa gengasbränsle. Varför skall staten behöva sylta in sig i ett sådant här tvivelaktigt företag, då den har ett eget fullt förtroendeingivande organ för denna uppgift? Med vad jag anför, torde jag lämnat en tillräcklig motivering, då jag nu yrkar bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund med flera vid utskottets utlåtande fogade reservationen, vilken går ut på avslag på Kungl. Maj:ts förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag har tidigare i medkammaren framhållit, att propositionen visserligen icke innehåller den utredning, som riksdagen kunde begärt att få, men att ifrån jordbruksdepartementet lämnats meddelande till utskottet, att de handlingar, som icke redovisats i propositionen, funnes tillgängliga i departementet och stode till utskottets förfogande. Det är egendomligt, att utskottet, i stället för att från departementet rekvirera de handlingar och införskaffa de upplysningar, som utskottet önskat erhålla, sökt skaffa sig upplysningar från annat håll. Det är ju icke enastående i riksdagspraxis, att ett utskott skaffar upplysningar från utomstående. Det förekommer tvärtom rätt ofta. Om inte annat så händer det emellanåt, att vissa personer erbjuda sig att stå till förfogande för meddelande av upplysningar, men det förefaller märkvärdigt, att utskottet i föreliggande ärende underlåtit att införskaffa uppgifter som departementet kunnat lämna.

Med sakens förhistoria förhåller det sig på det sättet, att den ena av intressenterna, ingenjör Rothelius, ingav en skrivelse med förfrågan huruvida utsikt förefunnes att få statsbidrag för tillverkning av briketter enligt licalitmetoden. Denna skrivelse remitterades till statens industrikommission. Industrikommissionen anför i sitt yttrande att briketterna prövats vid Stockholms stads spårvägar och befunnits lämpliga som bränsle i gengasaggregat. Industrikommissionen anförde dessutom, att enligt upplysningar, som kommissionen inhämtat, hade briketter av svenskt material på prov tillverkats i Tjeckoslovakiet enligt licalitmetoden. Då dessa prov givit vid handen, att en liknande tillverkning skulle kunna bedrivas vid för ändamålet byggda fabriker i Sverige, har kommissionen varmt rekommenderat, att en anläggning kommer till stånd inom det föreslagna området. Kommissionen har således ansett, att anläggningen bör förläggas på det ifrågakvarande området. Den siste ärade talaren påstod, att industrikommissionen hade avstyrkt ett förslag om utförande av en försöksanläggning. Ansökningen avsåg icke erhållande av statsbidrag för en försöksanläggning, utan ansökningen gällde statsbidrag för anläggande av en fabrik med en tillverkningskapacitet av 5,000 ton. Industrikommissionen uttalade i sitt yttrande, att det skulle vara värdefullt, om en sådan anläggning kunde komma till stånd. På kommissionens förslag beviljades ett stats-

Statens teknande av aktier i Aktiebolaget Träkolbriketter. (Forts.)
bidrag av 100,000 kronor och ett lån av likaledes 100,000 kronor. Statsbidraget skulle återbetalas, om bolaget icke ställde sig till efterrättelse de bestämmelser, som bränslekommissionen eller annan myndighet kunde komma att utfärda. Om anläggningen komme till stånd och tillverkningen komme i gång, så skulle $\frac{2}{3}$ av produktionen levereras till armén. $\frac{1}{3}$ skulle enligt ett med Stockholms stads spårvägsaktiebolag träffat avtal levereras till spårvägsbolaget, som skulle använda briketterna vid omnibustrafiken. Stockholms stad skulle förskottsvis till bolaget utbetala 200,000 kronor. Företaget beräknades alltså kosta 500,000 kronor. Att det numera beräknats kosta 550,000 kronor, beror på, att tillverkningskostnaden för maskinerna ökats. Ytterligare utredning skulle verkställas av de statliga ledamöterna i bolagets styrelse. Dessa ledamöter hade att i samråd med den tekniska expertis, som de ansågo sig behöva anlita, undersöka, på vilket sätt anläggningen borde komma till stånd. Styrelsen hade i uppdrag att beställa maskinerna, så att tillverkningen av dessa kunde påbörjas och anläggningen komma till stånd så snart som möjligt. Detta uppdrag har styrelsen utfört. Jag medger gärna, att det skulle varit önskvärdt, att de personer, som startat bolaget, i sina försök hade kommit något längre, innan staten träffat avtal med dem, men industrikommissionen hade samma uppfattning som vi hade i departementet. Erforderliga prov måste verkställas av personer i utlandet, som kände till tillverkningsmetoden. Vi ansågo, att man kommit ett gott stycke på väg, när man beställt maskinerna. Av de 100,000 kronor, som företaget erhållit av staten, ha mellan 30,000 och 40,000 kronor utbetalats som förskottslikvid för de beställda maskinerna, omkring 12,000 kronor ha använts för anläggande av kolugnar på olika ställen så nära området för den tillämnade fabriken som vedtillgången det medger med beaktande av bränslebehovet för Stockholms stad och kringliggande orter.

Om det närmaste ställe, som är möjligt för att få träkolstillgångar och anläggning av kolugnar eller avtal om träkol, som skulle levereras till fabriken, pågår undersökning. Alltså, den upplysning, som utskottet mottagit från något håll, att anlägningsplatsen skulle vara olämplig med hänsyn till att den vedkvantitet, som finnes där, skulle behövas för att förse Stockholm och kringliggande orter med ved, håller icke streck av den anledningen. Det är också upplyst från styrelsen, att hela utredningen och organisationen är lagd på att det är träkol, som är råvaran, och icke ved, som är råvaran. Nu har styrelsen och alla de experter, som anlåtats, kommit till resultatet, att det är bättre att lägga kolugnar på skilda ställen i kronoparker och andra skogar för att åstadkomma kolfabrikation samt transportera kolen och eventuellt kolybb, varom överenskommelse kan träffas med andra tillverkare av träkol. Detta skall användas som råämne för licalitmetoden.

Det föreligger också ett brev i akten, vilket ju hade blivit bekant för utskottet, om utskottet rekvirerat akten. Det är en skrivelse från Igelsta ångsågsaktiebolag, där Igelsta ångsågsaktiebolag förklarar dels att platsen är lämplig och dels att bolaget är villigt att träffa avtal med brikettbolaget om leverans av så kallad avfallsved från ångsågsaktiebolaget. Förhandlingar ha även förts mellan styrelserna för bolagen om träffande av ett sådant avtal. Denna överenskommelse strandade emellertid därpå, att ångsågsaktiebolaget ville leverera avfallsved, som var av sämsta kvalitet, följaktligen den ved, som var mest bemängd med bark. Sålunda skulle icke brikettbolaget få förvärva den bästa kvaliteten avfallsved. Till på köpet ville ångsågsaktiebolaget göra avtalet med licalitfabriken gällande för 15 år framåt. När styrelsen för licalitfabriken fann, att den icke kunde träffa en sådan överenskommelse med ångsågsaktiebolaget, avbröt den förhandlingarna och lyckades sedan träffa överenskommel-

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
se om att förlägga fabriken på ett avstånd av cirka 1,000 meter från den tidigare planerade platsen. Det är ungefär gången av det hela.

För all del, om herr Jonsson i Eskilstuna menar, att ärendet kunnat vara bättre förberett, må så vara. Men det finnes, som jag här framhållit, saker, som varit tillgängliga för utskottet och som utskottet kunnat taga del av.

När herr Persson i Falla talar om, att tidigare tillverkning av licalitbriketter icke skett i vårt land, är det riktigt. Vi ha icke maskiner och anläggningar härför. Det är ju en sådan, vi tänkt åstadkomma. Men tillverkning har, som jag sade nyss, skett i utlandet med svenskt material, som skickats dit för att få experiment gjorda, så att man kan se, hur kvaliteten blev av svensk råvara.

När man talat om värdet av briketterna, sade herr Persson i Falla, att värdeskillnaden är 5—10 öre per kilogram men — menade herr Persson i Falla — om kolpriset sjunker är brikettpriset för högt och briketten osäljbar. Nej, herr Persson i Falla, då bli briketterna också billigare. Ty när kolen äro råvaran vid briketttillverkningen, är det givetvis tacknämligt, om kolen falla i pris: då blir även brikettpriset lägre. Följaktligen skulle jag — utan att kunna tränga in i tekniska detaljer — förmoda, att det ekonomiska resultatet av tillverkningen icke blir sämre av den anledningen utan snarare tvärtom.

Det är alldeles självklart och jag kan säga kammarens ledamöter, att jag var själv närmast av den uppfattningen, att det var ganska sent under riksdagen att framlägga förslaget. Men för att påskynda maskinleveranserna och därmed anläggningen blev förslaget förelagt riksdagen.

Det är alldeles riktigt, att från den 27 september till dess propositionen framlades var det en relativt lång tid. Men det tog tid att resonera med vissa intressenter i företaget. När vi tittade igenom det hela, menade vi, att visserligen har styrelsen för den där fabriken befogenhet att besluta i rent administrativa frågor, men stämman kan ändra styrelsens beslut och sålunda fatta beslut, som icke överensstämmer med statens intressen. Då menade icke bara jag utan regeringen, att det vore bra, att staten satsade kapitalet, 100,000 kronor, i form av aktier. På detta sätt kan man ju lättare förverkliga vad herr Persson i Falla sade. Det blir ett rent statligt bolag. Då kan om man så vill gengasbolaget taga hand om det hela. Då har saken påskyndats, så att anläggningen kan vara färdig betydligt tidigare än om man väntade och gjorde framställning senare. Styrelsen har haft uppdrag att tillsammans med de experter, som stått till buds, utreda hela frågan, därför att den ej var utredd tillräckligt. Jag menar, att det var riktigt att åstadkomma denna utredning, när det icke anmälde sig någon privat intressent, som var villig att sätta i gång tillverkningen utan statens medverkan. Även tekniska representanter för industrien och annat ansågo det vara ur statens synpunkt välbetänkt, att detta företag komme till stånd.

Herr De Geer: Herr talman! Jag har icke haft särskilt tillfälle att sätta mig in i denna fråga, men den är ett beklämmande exempel. Jag har för min del svårt att gå på annat än avslagsreservationen. Visserligen är herr Jonssons komplettering av motiveringen en förbättring, men det är svårt att fatta vad den innebär. Jag kommer till den saken sedan.

Innan dess en detalj. Det framgår av propositionen, att statsmakterna i säkerhet få förlagsintekningar mellan 200,000 och 300,000 kronor. Samtidigt upplystes det av herrar Persson i Falla och Jonsson i Eskilstuna, att det icke satsats något nämnvärt enskilt kapital. Det betyder, att staten icke har fått bottensäkerheten. Om bolaget med statsmedel förvärvar en del maskiner och förvärvar en del råvaror men sedan företaget går över styr — vilket är möj-

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

ligt — är staten av med både pengarna och utrustningen. Det minsta man kan begära vore väl, att staten i detta fall försäkrade sig om bottensäkerheten. Var finnas de 200,000 kronor i in-teckningar, som sålunda statsmakterna icke ha?

Det naturliga vore i detta fall, såsom också herr Persson i Falla yttrade, att gengasbolaget från början tagit hand om frågan. Det är ett bolag, som vi i dag lämnat 15 miljoner kronor, och det är ett bolag, som vi funnit ha en kompetent teknisk och kommersiell ledning. Det kan utan vidare taga hand om detta, och då kunde vi slippa detta särskilda bolag.

Om herr Jonssons reservation möjliggör en sådan sak, vet jag icke. Om herr statsrådet kan i kväll försäkra oss om det, kunna vi gå på herr Jonssons reservation. Men i annat fall anser jag, att man har skäl att gå på avslagsreservationen. Men om vi få en försäkran, att det finnes möjlighet att utan vidare slippa detta bolag och i stället låta gengasbolaget taga hand om affärerna, vilket utan all fråga är bäst för staten, kan man givetvis gå på herr Jonssons reservation. Det vore intressant att veta, om man kan få en sådan upplysning.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det har inte utbetalats 200,000 kronor till företaget. Det är beviljat 100,000 kronor, men medlen utgå först sedan maskinerna kommit fram och det kan bli förlagsin-teckning. Av dessa 100,000 kronor ha, som jag sade, nära 40,000 kronor utbetalats i förskottslikvid för de beställda maskinerna. Det har använts 12,000 kronor till kolugnar och använts vissa pengar till andra saker.

Herr De Geer sade, att det vore bättre att låta statens gengasbolag taga hand om detta. Kan herr De Geer garantera, att gengasbolaget har experter? Jag vet icke det, men jag förmodar, att det finnes inga experter på detta område, utan dessa experter skulle komma från andra länder, där fabrikationen är i gång. Så ha vi de tyska ingenjörerna där maskinerna tillverkas. Några andra experter finnas icke.

Sedan vill jag tillägga något, som man hör ganska ofta, icke minst från herr De Geers sida: Varför skall staten strypa enskild företagsamhet, om den vill försöka åstadkomma någonting?

Herr De Geer: Herr talman! Jag fick intet svar på min fråga.

Det står tydligt i propositionen, att statsmakterna fått förlagsin-teckningar liggande mellan 200,000 och 300,000 kronor. Sålunda disponeras de bäst liggande in-teckningarna på annat håll. Det anser jag vara oriktigt.

Jag hävdar gärna den privata företagsamheten, men bevare oss från sådan privat företagsamhet som denna!

Herr Svensson: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna började sitt anförande med att det var i förvirringens tecken, som vi gå till detta. Han tillade också en skärpning, att det var till och med i sinnesförvirringens tecken.

Man har använt så hårda ord. Men man bör fundera, huruvida det är berättigat med denna hårda dom. Jag skall icke ingå i svaromål på den kritik, som han riktade mot propositionen och dess framläggande.

Jag har begärt ordet för att lämna upplysning om hur vi i utskottet behandlat frågan. Jag måste för min del säga, att det är beklagligt, att propositionen kom så sent fram. Det har icke varit möjligt att inom den tid, som stått till förfogande, om man skulle få ärendet fram i dag, vederbörligen utreda det så som det varit önskvärt.

Det hade nog varit riktigt som herr Jonsson sade. Han yrkade, att vi skulle taga tid på oss i utskottet för att få ytterligare utredning. Men när vi räk-

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

nade på möjligheterna och på den tid, som skulle gå åt för denna utredning, funno vi att det sannolika resultatet hade blivit, att detta ärende icke kunnat behandlas i dagens plenum. Då hade följden blivit, att riksdagens ledamöter antingen fått stanna kvar en dag till eller resa hem utan att slutbehandla detta ärende och sedan komma tillbaka för att behandla detsamma, som är en stridsfråga.

Jag skall säga ett ord till, när det gäller försöken att få de upplysningar som funnos. Jag måste i anledning av herr statsrådets yttrande, att det fanns handlingar i jordbruksdepartementet, säga, att det var beklagligt, att icke departementet överlämnade dessa handlingar till utskottet. Vi gjorde vad vi kunde för att få in de upplysningar, som funnos på alla håll. Till och med efter behandlingen försökte vi att få upplysningar på olika områden genom att vi besökte privata sammankomster med vederbörande, som hade hand om denna fråga. Men det kanske bör intressera ledamöterna av denna kammare, att den entusiasm för avslag, som herr Persson i Falla nu gjort sig till tolk för, har i ytterligare mån entusiasmerats efter en viss tidningsartikel och uppträdandet av en viss person, som tydligen eldat under pannorna, så att ångan stigit mycket högt. Han var annars med i avdelningen och var med om justeringen av det uttalande som här föreligger i utskottets utlåtande. Då hade han ingenting att erinra mot det. Det var först efter den upplysning, som kom fram från ledningen av det ångsågsbolag, som här var ena parten.

Denna ledning och de upplysningar, som lämnats oss, ha sannerligen icke varit av sådan karaktär, att de kunde övertyga många. Ty vad var anledningen till den brytning, som skedde mellan detta sågverk och det tillärnade bolaget? Jo, att vederbörande styrelse för detta bolag ej var villigt att köpa en del avfall från sågverket och förbinda sig att taga det 15 år framåt i tiden. Då skulle man icke få köpa *allt* avfall, som levererades från sågverket, utan den bättre delen skulle tagas undan, så att endast kanterna från sågverket skulle säljas. Av dessa kanter beräknar man, att 30 procent var bark, som icke var användbar.

Det var alltså på detta som brytningen ägde rum mellan detta bolag och sågverket. Jag tycker, att när man faller så hårda ord i olika avseenden, så borde man komma fram med skälet, varför brytningen kom till stånd mellan detta bolag och det sågverk, som sålde råvaran.

Jag måste för min del säga, att det är beklagligt, att ärendet kommit i det skick det är. Men när det gäller själva produkten, är den från alla sidor förklarad vara av mycket god beskaffenhet. Alla, som uttalat sig om den, ha uttalat, att den är värdefull. Tillverkningen är förut klar och avsättningen är klar. Man är angelägen att få denna vara både i arméförvaltningen och vid Stockholms stads spårvägar. Nu gäller det, huruvida man skall kunna sätta i gång så tidigt som möjligt.

Det är riktigt, som statsrådet erinrat om, att det gjorts avtal om inköp av maskiner. Man har försökt att få leveranstiden för dessa maskiner förkortad, så att de kunde komma så fort som möjligt. Man säger, att det gör ingenting, om man dröjer i tre veckor. Vi, som tillhört riksdagen någon tid, veta, att det är tre veckor nu tills den lagtima riksdagen samlas. Men vi äro icke beredda att fatta beslut omedelbart vid sammanträdet den 10 januari, utan det dröjer ännu en tid, innan vi fattat beslut. Det kanske då förloras åtskillig tid för de förberedelser, som kunna göras för att få fram denna produkt, som vi från alla håll anse värdefull.

Herr talman! Jag har begärt ordet för att lämna dessa upplysningar, och jag instämmer i det yrkande, som framställt av herr Jonsson i Eskilstuna även med den ändring i motiveringen, som han föreslagit.

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

Herr Eriksson i Frågsta: Herr talman! Frågan bör nu ha blivit tillräckligt belyst, men det är en del saker, som jag anser angeläget att understryka. För det första har det ägnats ett rätt stort rum i debatten åt förhållandet mellan det bolag, som man här kalkylerar med, och Igelsta ångsåg. Då vill jag fästa uppmärksamheten på, att dessa intressen sammanfördes 1938, otvivelaktigt under den förutsättningen, att man vid denna tid skulle söka nyttiggöra en avfallsprodukt på billigare sätt. Emellertid lyckades icke de konstruktörer, som sökte kontakt med Igelsta ångsågsaktiebolag, lösa den uppgift, som var dem förelagd, nämligen att kola och brikettera den vara, som ifrågasattes. Därför ha också de kontraktsenliga bestämmelserna icke gått i fullbordan.

För att man skall få ett hyggligt grepp om detta och icke riksdagen skall leva i tron, att ovidkommande intressen dikterat den uppfattning, som kommit till synes från reservationens sida, har jag velat säga detta.

Så komma vi till en ny sak, nämligen när det nya företaget skall börja tillverka briketter på delvis köpt råvara. Då ha vi fäst oss vid, att den hitillsvarande verksamheten har uteslutande sysselsatt sig med kolningsförsök, såvitt jag fattat utvecklingen riktigt. Dessutom har genomförts experiment så, att man skickat svensk råvara till fabriker i Tyskland och fått den briketterad där.

Då komma vi till den arbetsinsats, som skall honoreras med den stora royaltyn. Det är den, som för mig är fullkomligt upprörande i detta fall. Jag vill säga, att min personliga inställning till frågan om briketter av träkol är icke av negativ art, utan tvärtom har jag under alla år följt denna sak med verkligt intresse. Detta sagt inom parentes! Emellertid skall nu vederbörande — jag kallar honom fortfarande fabrikör — få tillgodogöra sig denna verkligt rundliga summa för just dessa blygsamma insatser i produktionen och dessutom få det, som ytterligare skall komma, men det som skall tillkomma, känna vi förmodligen bra litet till. Framför allt känna vi icke alls till något om de ekonomiska kalkylerna. Jag vill återgå till resonemanget om denna royaltyn. Jag blev mycket intresserad, när jag hörde jordbruksministern säga, att det fanns många akter i departementet, och då tänkte jag, att vi kanske kunde få höra, om det även fanns däri omnämnt just om denna sida av saken. Det är synnerligen underligt, att statsmakterna skola garantera en enskild människa, att han skall få en inkomst på ett mycket fiktivt värde. Det sägs visserligen, att aktiekapitalet, som inbetalats både på ena och andra sättet, uppgår till 50,000 kronor, men vad som i verkligheten inbetalats är tydligen mycket problematiskt. Den uppfattningen har man utan tvivel fått av alla, som talat om denna sak, och icke endast från Igelsta sågverk. Det har man icke haft den minsta känning av.

Vidare fick jag från jordbruksministerns sida höra, att detta företag byggt en kolugn. Av det resonemang, som jag hade med styrelsen för företaget, framgick det icke, såvitt jag kunde finna, att det skulle finnas andra kolugnar än den, som ligger bredvid Igelsta sågverk. Jag har icke fått den uppfattningen, att man byggt någon kolugn i Mälardalen eller överhuvud taget ute i landet, och jag förstår icke heller, när det skulle ha inträffat. Enligt kalkylerna var det den säkraste möjligheten att förse anläggningen med råvaror för att köpa kol. Vidare kalkylerade man med att det skulle inträffa prisfall på den varan. Vad som vore synnerligen intressant, då det gäller att taga ställning till detta företag, skulle otvivelaktigt varit att kunna taga reda på det verkliga mervärde, som inträtt i och med att denna produktion blev framställd. Vi fingo den uppfattningen — jag tror, att det var från industrikommissionen eller bränslekommissionen — att det skulle bli ett mervärde utöver kolet på 5 öre. Samtidigt ha vi i kväll hört, att det kommer att kosta

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

2 kg kol för att framställa 1 kg briketter. Då förstår jag icke, att det kan finnas någon rimlighet i kalkylerna, att man skall satsa pengar, så att man skall få möjlighet att lämna royalty. Detta är för mig den största — jag skulle nästan vilja säga — skandal, men det närmar sig detta.

Jag skall icke uppehålla mig längre med detta, men jag vill understryka den tanken, som kommit fram, att antingen denna fråga beslutas i kväll eller kommer fram i ett annat skick, skall man försöka föra denna verksamhet till framgång genom samarbete med gengasaktiebolaget och brikettaktiebolaget, som otvivelaktigt ha på detta område kapabel arbetskraft. Det är väl litet oegentligt att säga, att det endast är den tyska metoden, som har något värde. Det skall jag överhuvud taget icke yttra mig om, men jag har mig bekant, att man tillverkar briketter både vid Perstorp i Skåne och vid Voxnan i Hälsingland och, om man ser efter, så är det kanske på åtskilligt flera platser här i landet, som man sysselsatt sig med detta. Jag vill därför antyda, att det otvivelaktigt finns vissa sakkunniga även på annat håll, så att man icke prisger sig åt vissa herrar, som råka vara intresserade.

Det är blott ett par detaljer, som jag fäster mig vid. Dessutom kan det vara skäl i att även i någon mån antyda, vilken uppfattning man fått om det riktiga i platsen för denna anläggning. Tanken att lägga den vid Igelsta, som man tidigare kalkylerat med, är borta, utan någon nackdel för Igelsta sågverk. Man har i stället funnit en plats, som ligger ett stycke utanför, men jag fäste mig vid att denna plats, såsom tomt betraktad, icke ligger i närheten av någon järnvägsstation. Det är ett par kilometer, så har det upplysts mig, fram till järnvägsstationen. Skall man, märk väl, basera tillförseln av råvaror på järnvägsfrakt, vilket väl måste bli fallet, då man kanske knappt kan klara så stora kolningar på platsen, blir det väl rätt så stora driftkostnader enbart att frakta råvaran från järnvägsstationen fram till anläggningen.

Detta var också blott en detalj. Det ena med det andra gör, att man får den uppfattningen, att detta ärende är synnerligen dåligt förberett, och detta gör, att jag såsom enskild riksdagsman fullständigt omöjligt kan taga ställning till denna fråga i den positiva riktning, som propositionen och utlåtandet antyda. Därför anser jag, att jag för att fria min själ, såsom det heter, bör taga avslagsyrkandet, och att ärendet så fort som möjligt bör komma fram i ett bättre skick än nu för att verkligen gagna den sak, man här åsyftat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till avslagsyrkandet.

Herr **Persson** i Falla: Herr talman! Herr statsrådet sysselsatte sig med det verk, som även spelar en viss roll i diskussionen, nämligen Igelsta sågverk, vilket skulle vara en faktor av betydelse. Såvitt jag kan finna, ha vi ingenting att göra med Igelsta sågverk i detta sammanhang. Det kan vi lämna helt och hållet å sido. I mitt förra anförande nämnde jag icke ett ord om Igelsta sågverk och det mellanhavande, som det har med det planerade företaget. Det lär visserligen föreligga en vräkningsansökan från Igelsta sågverk hos länsstyrelsen i Stockholms län på denna försöksanläggning, och den saken får väl prövas av vederbörande länsstyrelse, men vi ha ingen anledning att taga någon befattning därmed. Jag anser, att man får bedöma denna fråga fullkomligt fristående från mellanhavandet mellan Igelsta sågverk och detta företag.

Det förvånar mig särskilt, när herr Svensson också tog fram disponenten för Igelsta sågverk och riktade därmed liksom ett kastvapen mot mig, vilket jag vågar påstå, att herr Svensson måste ha gjort mot bättre vetande. Saken var den, att förutom experter från olika håll, från bränslekommissionen och industrikommissionen samt representanter från bolagets styrelse, var också

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
disponenten för Igelsta sågverk inkallad, för att man skulle av honom inhämta upplysningar vid samma tillfälle. Jag vet icke vem som tillkallade honom, men han kom emellertid och hade en del saker att säga vid det sammanträdet. Sedan vi hört samtliga, förklarade jag inom den grupp, som fick dessa informationer, och där herr Svensson då fungerade som ordförande, att det som anförts av disponenten för Igelsta sågverk hade vi icke att taga någon hänsyn till. Uppfattningar som färgats av mellanhavanden mellan Igelsta och brikettintressenterna höra icke hit. Däremot får man överväga betydelsen av de upplysningar som lämnats av bolagets ledning och av representanterna för bränslekommissionen och industrikommissionen. Sedan kommer nu herr Svensson och säger, att herr Persson i Falla blev entusiasmerad av en person, som eldat under pannorna, och att det var disponenten för Igelsta sågverk, som på det sättet skulle ha omvänt mig. Hur kan herr Svensson komma och påstå något sådant? När han talar om att jag skulle ha skiftat mening och haft en annan ståndpunkt inom avdelningen, så hänger det ihop på det sättet, att jag icke var med på avdelningen, när frågan där först behandlades och beslut fattades, men jag kom in, när utlåtandet skulle justeras och då det endast var fråga om propositionens dåliga skick och det skrivsätt varmed den skulle besvaras. Jag anslöt mig då till den restriktiva formulering som antogs. Då jag icke varit med om ärendets behandling förut, ville jag naturligtvis icke komma och ställa till oreda med ett annat yrkande än det, som förut framställdes, och som det nu skulle fattas definitivt beslut om. Sedan kom frågan upp till en mycket lång och ingående behandling inom utskottet, där man diskuterade brikettbolagets förhållanden och upplysningar av olika slag betydligt grundligare än i avdelningen, och efter denna behandling ansåg jag mig vara bäst försvarad med att reservera mig för avslag på det hela. Därmed är den saken klarlagd. Herr Svensson slutade sitt anförande med att säga, att han »velat lämna dessa upplysningar», men det rätta ordet i detta fall är väl »mörklägging».

Herr statsrådet har tagit mycket illa upp att man inom utskottet inhämtat vissa upplysningar, och han frågade, varför man icke kom till departementet, där upplysningarna funnos, utan vänt sig till enskilda personer. Ja, anser verkligen herr statsrådet, att representanter för bränslekommissionen, som av herr statsrådet själv fått i uppdrag att övervaka bolagets verksamhet och hela anläggningen, i detta sammanhang voro enskilda personer? Eller anser herr statsrådet, att representanter för industrikommissionen, från vilken ju herr statsrådet icke nu men tidigare inhämtat yttrande, skulle vara enskilda personer, som det skulle vara olämpligt att inhämta upplysningar från? Anser herr statsrådet, att bolagets disponent och den styrelseledamot, som vi också haft inne i utskottet och fått upplysningar av, också voro obehöriga eller sådana enskilda, som man icke bör fråga i detta fall? Det skulle vara mycket egendomligt, förefaller det mig, om herr statsrådet skulle ha en sådan uppfattning. Jag förmodar, att herr statsrådets yttrande i denna del tillkommit litet för hastigt i debatten, och jag tror icke, att det hade något sakligt värde i den fråga det här gäller.

Sedan yttrade herr statsrådet, att av de 100,000 kronor, som lämnades bolaget, hade 30,000 å 40,000 kronor avbetalats på maskiner och 12,000 kronor använts till anläggande av en kolugn. Det blir sammanlagt 40,000 å 50,000 kronor, som äro förbrukade till några, låt oss säga, reella nyttigheter. Men det var ju 100,000 kronor, som voro förbrukade. Det skulle vara mycket intressant att även veta, var dessa 50,000 kronor äro och vad man fått för dem.

Sedan ville herr statsrådet visa, att jag resonerat litet ologiskt. Jag hade

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

talat om att priset på briketter var i våras beräknat till 34 öre per kg med det dåvarande kolpriset, men så sade jag, att det nu var ett annat kolpris, och följaktligen måste då också priset på briketter ställa sig dyrare än de 34 öre, som man kalkylerade med i våras. Därefter säger herr statsrådet, att herr Persson i Falla sade, att priset på kol kan komma att falla, men då faller också priset på briketter. Ja, naturligtvis. Eftersom det emellertid i våras kalkylerades med ett brikettpris på 34 öre och det i briketterna ingående halvfabrikatet träkolen är betydligt dyrare nu än då, måste brikettpriset nu ställa sig betydligt högre än man räknat med. Om kolpriset går ned bör ju också kostnaden för briketterna sjunka, för såvitt kalkylerna voro riktiga. Men till vilket pris de nu omhandlade briketterna kunna framställas, tror jag inte någon i dag kan ha någon tillnärmelsevis säker uppfattning om.

Man har gjort mycket stort nummer av dessa maskiner, som skulle vara någonting alldeles särskilt och någonting egendomligt, som man icke skulle kunna få någon annanstans. Jag har mig bekant, att om man går till firman Åbjörn Andersson i Svedala, kan man därifrån få motsvarande briketteringsmaskiner, kanske icke identiskt lika. Men i varje fall tillverkas sådana, och de ha kunnat göra god tjänst på olika platser i landet. Själva briketteringsmaskinen lär därför icke vara någon särskilt egendomlig historia. Jag har emellertid varit angelägen om att söka inhämta så goda upplysningar som det var möjligt att få i dessa dagar, och jag har då erfarit, att det är icke brikettering med hydraulisk press, som är det särskilt anmärkningsvärda härvidlag. utan det kanske svåraste problemet lär vara bränningen och förkokningen av de pressade briketterna. Dessa äro nämligen bundna med ett bindemedel, s. k. B-tjära, och i det tillståndet måste de förkokas i en ugn, ty annars lämpa de sig icke att elda med i gengasaggregaten. De alstra nämligen utan förkokning så mycket rök och sot, att detta omöjliggör deras användning utan vidare. Jag vet icke, om bolagets nuvarande ledning överhuvud taget vet, att detta problem existerar. I varje fall framkom icke någonting därom vid konferensen i utskottet.

Jag förordade, att detta företag borde lämpligen läggas under svenska gengasaktiebolagets hand. Jag trodde, att där fanns den bästa sakkunskapen på området. Herr statsrådet medgav då, att man kunde göra det men att detta icke kunde ske, innan man fått anläggningen i gång på sätt, som här föreslås. Jag undrar emellertid, om icke själva igångsättandet av detta företag är kanske det allra viktigaste. Det är nog det viktigaste att få anläggningen rätt planerad och genomförd. Blir det gålet från början lär det nog icke vara så roligt för gengasaktiebolaget att taga hand om företaget, utan detta bör nog ske snarast. I träkolsbrikettbolaget finns, såvitt jag vet, ingen expertis alls. Av de upplysningar, vi inhämtat, framgår, att det finns en verkställande direktör, och att denne verkställande direktör är advokat. I vad mån han kan vara sakkunnig, när det gäller kolbrikettering, undrandrager sig mitt bedömande. Men nog har jag mina dubier. Skulle det icke vara lämpligt, att man finge sakkunnigt folk till detta, som finge sköta om och planera anläggningen, om det nu skall bli en särskild anläggning där borta? Det förefaller mig, som om det ur ekonomisk och teknisk synpunkt skulle vara ganska lämpligt, och sådan expertis tror jag man kan finna inom gengasaktiebolaget, men jag är ganska övertygad om att den icke finns inom brikettbolaget.

Herr statsrådet riktade en anklagelse mot utskottet för dess behandling av ärendet. Man hade icke gått till departementet och där fått de upplysningar, som funnos att få. Jag vet ingenting om detta. Jag har icke hört, att det funnits andra upplysningar än de, som lämnats i propositionen. Om någon i utskottet fått sådana upplysningar, känner jag icke till, men i varje fall

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
förutsätter jag, att då herr statsrådet nyss hade sitt yttrande, lämnade han alla de upplysningar, som voro möjliga att lämna för att klarlägga vad vi behöva veta. Men jag tycker verkligen icke, att det var så mycket, som herr statsrådet kom med, utöver vad propositionen innehöll, så det var kanske inte så mycket att hämta från departementet.

Herr talman! Jag vidhåller mitt förut framställda yrkande.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**:
Herr talman! Jag känner icke alls någon nervositet för det sätt, varpå utskottet behandlat detta ärende. Det är klart, att om utskottet icke velat behandla propositionen, skulle utskottet ha sänt den tillbaka utan att hava behandlat den. Jag känner, som sagt, icke alls någon nervositet eller någon irritation, men det förefaller mig, som om den siste ärade talaren var något irriterad, därför att jag tog fram exempel på vad upplysningar man fått inom utskottet från inkallade personer i stället för att inhämta dessa upplysningar, såsom jag sade, från de uppgifter, som kunde lämnas i departementet. Jag gick ut ifrån, att de handlingar, som hörde till ärendet, icke varit för utskottet tillgängliga, och särskilt beslutet om huru bidragssumman blivit beviljad, men det upplystes nyss av en departementstjänsteman, att utskottet fått dessa handlingar. Det förefaller mig då anmärkningsvärt, att utskottet icke vet på vad sätt beslutet fattats i fråga om de bidrag eller lån, som företaget fått.

Gent emot herr De Geer vill jag endast säga, att de av honom omnämnda inteckningarna finnas hos bolaget. De äro icke pantsatta vare sig på ena eller andra stället.

Sedan skall jag icke diskutera med herrarna om vilken expertis, som är den mest värdefulla, men jag kan nämna, att den expertis, som stått styrelsen till tjänst, uppgav, att retortugnen med allt var därtill hör har ett värde av 20,000 kronor, så det nyttar att ta fasta på det påståendet, ty herr Persson i Falla har på senare tid skaffat sig så mycket upplysningar, att han tror sig kunna bli expert beträffande själva anläggningen och kan bedöma, om denna fråga blivit löst på ett tillfredsställande sätt. Den expert, som styrelsen använde, säger, att retortugnen har ett direkt värde av 20,000 kronor.

Vidare upplyste styrelsen mig om, såsom jag redan förut har sagt, att tre stycken kolugnar blivit färdigställda för en kostnad av icke fullt 12,000 kronor. Vidare ha också vissa planeringsåtgärder vidtagits. Jag har emellertid icke sagt, att alla dessa 100,000 kronor blivit använda. Vad jag har sagt är, att pengar behövas, ifall tillverkningen av maskinerna fortskrider så långt, att den tyska fabriken enligt kontraktet har rätt att kräva nästa avbetalning. I så fall behövs det mer pengar än som nu finns kvar. Ur den synpunkt, som jag hade att företräda, ansågs det vara välbetänkt, att maskintillverkningen icke skulle bli fördröjd.

Det är alldeles riktigt, som här har sagts, att det finns också annan tillverkning av briketter, men de äro av annat slag. Det är ju möjligt, att herrarna ha tillgång till annan expertis, men jag har fått den upplysningen av styrelsen, att det icke finns någon tillverkning i detta land av sådana briketter, som det här gäller. Jag har själv använt Perstorpsbriketter, men vid Perstorp säger man själv, att de icke duga för vissa aggregat. Tillverkningen befinner sig där ännu på försöksstadiet, och deras briketter kunna exempelvis icke användas för Volvos pivotvagn, vilket jag själv har försökt. Från Perstorp meddelades, att licalitbriketter äro något helt annat än deras briketter.

Herr Persson i Falla talade om att priset hade förändrats. I avtalet med arméförvaltningen har emellertid uppgjorts en pristabla, som bland annat innebär ett pris av 34 öre per kilogram briketter vid ett vedpris av 10 kronor.

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

Priset grundar sig alltså icke på kolpriset. Om veden kostar så och så mycket, kostar kolet så och så mycket och briketterna så och så mycket. Om vedpriset är 8 kronor, blir brikettpriset lägre, och om vedpriset stiger till 12 kronor, blir brikettpriset högre. Denna överenskommelse har träffats med arméförvaltningen, som har meddelat, att enligt de expertutlåtanden, som man har fått, är ett pris av 34 öre i närvarande stund ett tillfredsställande pris. Jag har sagt såsom min mening till styrelsen, att om de med de kalkyler, som finnas, våga gå ned till ett lägre pris, skola de naturligtvis göra det. Även om det icke spelar så stor roll ur affärssynpunkt, har det viss psykologisk betydelse.

Vi äro ju tämligen eniga om allesammans, att med det ersättningsbränsle, som vi nu dess bättre ha och varmed vi kunna hålla bilismen i gång i den utsträckning, som sker, är det önskvärt ur många synpunkter, icke minst ur hela produktionens och folkförsörjningens synpunkt, att priset på detta bränsle bringas ned till en någorlunda rimlig nivå. Jag har besökt olika platser i landet, där jordbrukare och andra näringsidkare ha sagt mig, att generatordriften går alldeles utmärkt. De finna det emellertid vara alldeles orimligt, att medan brännveden kostar 10, 11 och kanske 12 kronor framkörd i samhällena, skall den, som kolar veden och säljer bilkol, kunna tillgodogöra sig ett vedpris av ända upp till 20 à 22 kronor per kubikmeter. Detta kan icke vara rimligt, säger man, ty det belastar på ett oskäligt sätt såväl mejeriproduktionen och slakteriproduktionen som industrien och produktionen i allmänhet.

Det var från alla dessa synpunkter, som regeringen hade att bedöma detta ärende. Den beslöt taga itu med det för att få till stånd en ny fabrikation av briketter av ett slag, som icke kan tillverkas i vårt land med mindre dessa maskiner bli anskaffade. Från försvarets sida har särskilt framhållits, att dessa briketter ur försvarssynpunkt ha sin stora betydelse framför kolet, därför att briketter som drivmedel ge en mycket större aktionsradie än vad kolet ger. Om ett aggregat fylls med briketter, kan man köra nästan tre gånger så långt som med samma kvantitet kol. Det är alldeles självklart, att detta har sitt värde icke minst ur försvarsorganisationens synpunkt.

Herr Persson i Falla försökte förklara bort den enskilde expert, som enligt vad jag hade hört hade kommit upp och anmält sig i utskottet och efter denna sin anmälan blivit hörd och tillfrågad, och därvid visade sig ha en helt annan ståndpunkt än Kungl. Maj:t. Det är klart, att det måste stå utskottet fritt att försöka få alla de upplysningar, som finnas att få. Herr Persson i Falla sökte härvid emellertid göra gällande, att jag skulle betrakta bränslekommissionens och industrikommissionens representanter såsom enskilda personer. Jag vill då framhålla, att jag följde industrikommissionen första gången jag behandlade detta ärende. Jag medger, att ärendet nu kunde på papperet varit bättre utrett. Jag förstår denna synpunkt från dem som särskilt värdesätta att papperskvarnen hålles i gång. Jag vet icke, om jag fått riktiga upplysningar, men man har sagt mig, att bränslekommissionens representant i utskottet hade uttalat, att med de förklaringar, som man nu fått av bolagets styrelse om råvaruförsörjningen, fann bränslekommissionen såväl förläggningssorten för fabriken som hela den planerade fabrikationen vara tillfredsställande. Det är den upplysning, som jag har fått, men kanske herr Persson i Falla har fått andra upplysningar.

Till sist skulle jag vilja säga. Det förefaller mer än märkvärdigt, när herr Persson i Falla själv medger, att han icke varit med på avdelningen vid behandlingen av detta ärende. Följaktligen förstår jag, att herr Persson i Falla icke har hört de föredragningar, som ha ägt rum. När han kom till justerings-sammanträdet yrkade han emellertid på det allra strängaste skrivsätt. Kanske

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
 är det riktigt att handla på det sättet, men nog förefaller det mig litet märkvärdigt att man, trots att man kommer så där apropå till ett justeringssammanträde, i alla fall kan vara beredd att säga, att här skall utskottet skriva på det och det sättet. Olika människor ha ju olika gott omdöme och kunna bedöma saker och ting olika hastigt. Jag förstår emellertid, att herr Persson i Falla bara har att öppna dörren och komma mitt in i behandlingen av ett ärende, som han förut icke har varit med om, för att vara på det klara med vad utskottet skall skriva.

Herr **Jonsson** i Eskilstuna: Jag ber om ursäkt att jag kommer igen. Det har av flera kammarledamöter sagts mig, att det var en passus i mitt förra anförande, vars innebörd man icke riktigt fattade, och det kan jag förstå. Jag har ju det felet, att jag uttrycker mig kanske för koncentrerat. Jag skall därför nu i kortfattad form be att få förklara vad jag menade. Det var, att sedan brikettföretaget icke längre kunde utgöra ett förmånligt exploateringsobjekt för Igelsta sågverk, sattes oppositionen i gång med full fart utanför och så småningom även inom riksdagen, varvid man naturligtvis skickligt kunde begagna sig av alla de svagheter, som ha vidlått bolagsbildningen och som jag tillät mig beröra. Det är detta jag tycker är det osympatiska draget på den sida, där man har samlat sig för att fälla förslaget. Jag vill därmed icke påstå, att de, som opponera sig i riksdagen, på minsta sätt ha låtit sig influeras av några som helst egoistiska synpunkter. Det är säkerligen icke alls förhållandet.

Skulle jag sedan tillägga något, skulle det vara, att med den minskning av bränsleimporten, som man väl trots alla förmånliga handelsavtal möjligen i alla fall måste befara, och med nödvändigheten att i ännu större utsträckning repliera på våra egna tillgångar för framtiden, om kriget fortsätter, är det av största vikt, att man tillser, att allt det mindervärdiga avfall, som vi få från skogen och som nu ofta icke kan användas, kan utnyttjas på allra bästa sätt. Här är ett sätt att göra det. Eftersom den enskilda företagsamheten icke kan eller icke vågar sig på att göra någon insats för den sakens skull, kan det vara nödvändigt, att staten gör en större insats än vad eljest skulle behöva ske.

Herr **Eriksson** i Frägsta: Herr talman! Det är en sak, som jag fortfarande icke har fått ordentliga upplysningar om, och det är anledningen till att man vid en av statsmedel tillskapad verksamhet skall tillföra enskilda personer en så pass stor royalté, som här blivit ifrågasatt. Det har under diskussionens gång icke blivit upplyst om vari det egentliga värdet skulle bestå, som skulle motivera detta. Så länge det icke är klarlagt, finner jag det vara ett av de väsentligaste skälen till att man bör diskutera saken ytterligare.

Herr **Persson** i Falla: Jag vill först säga, att jag naturligtvis icke har det allra minsta emot att denna metod kommer till användning och får göra vad den kan för vår bränsleförsörjning. Tvärtom finner jag det vara mycket önskvärt. Jag har ingenting emot själva tillverkningsmetoden. Jag kan självfallet icke ha någon bestämd uppfattning om den, eftersom den ännu icke blivit prövad i vårt land, och även om den hade blivit prövad skulle jag såsom icke tekniker i alla fall icke kunna fälla något personligt omdöme om dess tekniska förtjänster eller svagheter. Jag har alltså ingenting emot att metoden kommer till användning, men vad jag opponerat mig mot är hela det sätt, varpå frågan blivit upplagd. Jag vill icke säga det sätt, på vilket den blivit planlagd, ty såvitt jag förstår finns det ingen ordentlig planläggning. Med det sätt, på vilket frågan har slussats fram och för närvarande ligger utan att det, såvitt jag förstår, finns någon ordentlig ledning vare sig i tekniskt

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

eller ekonomiskt avseende och med den otillfredsställande finansiering av företaget, som föreslagits, ligger frågan icke i det skick, att man rimligtvis nu bör binda sig för större engagemang från statens sida.

Det är kanske icke så mycket att diskutera, huruvida jag uppträtt såsom jag borde ha gjort i utskottet eller om jag, såsom herr statsrådet ville göra gällande, har uppträtt oskickligt. Insinuationen låg ju på det sättet. Jag skall emellertid be att få framställa en fråga till herr statsrådet. Jag var alltså icke med, när frågan första gången behandlades, men jag kom in, när utlåtandet skulle justeras, och måste då taga ställning på något sätt. Hur menar herr statsrådet, att jag då borde ha betett mig? Det fanns någon liten divergens om huruvida man skulle skriva mer eller mindre restriktivt. Anser då herr statsrådet, att eftersom jag icke varit med från början, kunde jag icke ha någon mening? Och menar herr statsrådet att sedan jag utan reservation accepterat det tillstyrkande varom beslut tidigare fattats i avdelningen, skulle jag vara absolut bunden att hålla fast vid detta tillstyrkande oavsett vilka synpunkter och upplysningar som kunde framkomma under ärendets fortsatta behandling i utskottet? En sådan uppfattning synes mig vara nästan lika egendomlig som den proposition varom här är fråga. Jag fann i utskottet att en reservation för avslag på propositionen var befogad och tog den ståndpunkten. Vad som sedermera kommit till min kännedom har endast styrkt mig i min uppfattning att denna ståndpunkt var den riktiga.

Naturligtvis är det önskvärt, att priset på gengasbränsle bringas ned. Det är icke tu tal om den saken, men tror verkligen herr statsrådet, att den här ifrågasatta anläggningen, som skall få en kapacitet av 5,000 ton, kan ha någon betydelse i det sammanhanget och att den kan verka prisreglerande på kolmarknaden, om den nu kommer i gång? För min del betraktar jag det närmast som ett intresse för framtiden och icke för ögonblicket. Det kan vara ett intresse för framtiden att få denna verksamhet i gång, men då skall den — det är min uppfattning — ha sådan ledning, att verksamheten redan från början kommer på rätt spår både i tekniskt och ekonomiskt avseende. Det är icke skäligt att sätta i gång ett företag på så lösa boliner, som det är fråga om i detta fall. Därför anser jag, att saken bör utredas och i ordentligt skick framläggas för riksdagen. Departementschefen har möjlighet att under tiden till nästa riksdag åstadkomma en tillförlitlig utredning, så att vi kunna bedöma frågan på ett bättre sätt än vi i dag kunna göra.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Jag skall naturligtvis icke lägga mig i hur herr Persson i Falla eller andra utskottsledamöter skola handla. Jag trodde ju, att när man fick motiveringen skriven sådan som man ville ha den, skulle man vara med om den och icke sedermera i alla fall reservera sig. Herr Persson i Falla har ju biträtt utskottets motivering men ändå reserverat sig. Det är emellertid en sak, som jag icke har med att göra, och jag skall icke lägga mig i det.

Herr Persson i Falla framhöll, att det icke finns någon riktig expertis i detta företag. Det är emellertid just vad de startande av bolaget ha åtagit sig att svara för. De ha nämligen åtagit sig att se till att de ingenjörer, som ha med samma fabrikation att göra i andra länder, och de ingenjörer, som äro sysselsatta med tillverkningen av maskinerna, skola ställa sig till förfogande, till dess hela anläggningen fungerar på tillfredsställande sätt.

Om royaltyn vill jag säga, att överenskommelsen på den punkten är det resultat, till vilket vi hittills ha kommit. Intet avtal har emellertid undertecknats eller godkänts av statsmakterna. Är det möjligt att i det fallet åstadkomma något förbilligande, skola statsmakterna naturligtvis icke underlåta att

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)
göra det, särskilt då riksdagen har tryckt så starkt på denna sak. Vi menade emellertid, att det var så värdefullt att få i gång en fabrikation, att det måste vara huvudsaken.

Det är naturligtvis riktigt, som herr Persson i Falla säger, att den jämförelsevis ringa kapaciteten hos den ifrågasatta anläggningen icke kommer att betyda något för prisbildningen, men om denna anläggning visar, att man på detta sätt kan få ett tillfredsställande drivmedel för framtiden även under andra förutsättningar, så betyder ju icke denna royalty så mycket. Skulle tillverkningen däremot bara fortgå ett eller två år, begränsas ju royaltyn till endast denna tid. Vi ville först och främst få den fördelad på flera år och icke, som man först begärde, på ett färre antal år men med större belopp på varje år. Skulle det sedermera visa sig fördelaktigt att anordna flera sådana anläggningar som denna, kommer frågan i ett annat läge. Royaltyn gäller endast en begränsad kvantitet.

Jag vill slutligen upplysa om att den advokat, som här nämndes såsom verkställande direktör i företaget, är icke längre detta. Startarna av företaget hade utsett honom till verkställande direktör, men den nuvarande styrelsen entledigade honom, eftersom den menade, att han icke var kompetent för denna sak. Hade det inte varit mycket angenämare, om herrarna hade skaffat sig litet uppgifter från dem, som kunde lämna riktiga uppgifter?

Herr **Persson** i Falla: Jag vill endast meddela, att styrelsens nuvarande ordförande för ett par dagar sedan lämnade den upplysningen, att verkställande direktören var en advokat, vars namn han också nämnde. Det är rätt egendomligt, att man får så motstridiga uppgifter från så pass initierat håll som å ena sidan herr statsrådet och å andra sidan brikettbolagets ordförande. Måhända det har skett en ändring nu i allra sista stund. Kanske det skett i dag.

Det vill synas, att de upplysningar, som vi ha fått, likväl ha bidragit till att klara ut vissa ej oviktiga saker, även om det icke för herr statsrådet varit så tilltalande.

Herr **De Geer**: Herr talman! Som slutreplik vill jag endast säga, att jag uttrycker den förhoppningen, att statsmakterna icke betala ut några pengar utan att ha fått mottaga säkerhet i de botteninteckningar intill 200,000 kronor, som ligga i bolagets portfölj, ty där ligga de nog ganska osäkert. De kunna ju när som helst förflyttas till annat håll.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Det är självfallet, att statsmakterna skola vidtaga alla de försiktighetsåtgärder, som äro behöfliga, men jag utgår ifrån, att om styrelsens majoritet utsetts av Kungl. Maj:t, går icke styrelsen och förskriver inteckningarna på ett sätt, som icke är med statens intressen förenligt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, varom yrkande under överläggningen framstälts av herr Jonsson i Eskilstuna; samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen hava flertalets mening för sig. Herr Persson i Falla begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Statens tecknande av aktier i Aktiebolaget Träkolsbriketter. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller andra särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 74 med den ändring i motiveringen, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr Jonsson i Eskilstuna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr Jonsson i Eskilstuna.

Härefter övertog herr förste vice talmannen ånyo ledningen av förhandlingarna.

§ 5.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs andra särskilda utskottets utlåtande, nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster.

*Ersättning
till importörer
och exportörer
för vissa
krigsförluster.*

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag måste vid denna proposition framställa samma anmärkning, som i dag i båda kamrarna har riktats mot den förberedande behandlingen av en hel rad av propositioner. De ha avlämnats till riksdagen så sent, att en ordentlig utskottsbehandling icke har medhunnits, och den grundlagsenliga motionstiden har icke iakttagits.

När det gäller ett sådant ärende som det här föreliggande är detta onekligen en allvarlig omständighet. Detta ärende hör till de ur näringslivets synpunkt mest betydelsefulla frågor, som ha förelegat vid årets riksdagar, och det hade utan tvivel, om ordentlig motionstid hade iakttagits och riksdagen hade kunnat underkasta det den behandling, som dess vikt gör det förtjänt av, kommit att framföras en hel del andra synpunkter på detta ärende, än de som nu förekomma i propositionen och i utskottsutlåtandet.

Propositionen har tagit sikte allenast på en detalj av denna viktiga fråga om ersättningar för krigsförluster. Propositionen avser att bereda möjlighet till förlikning i vissa fall. Man hoppas att genom att ersättning beredes i en mycket begränsad utsträckning för krigsförluster kunna åstadkomma en uppgörelse, som förhindrar ett processförfarande. Jag måste emellertid efter genomläsning av propositionen säga, att jag ställer mig mycket skeptisk gentemot denna möjlighet till förlikning på de grunder, som propositionen anger. Jag

Ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster. (Forts.) befarar, att det i stället kommer att bli så, att med de mycket begränsade möjligheter till förlikning, som nu komma att ligga i krigsförsäkringsnämndens händer, bli utsikterna för processer minst lika stora som de hade varit om inte denna proposition hade lagts fram. I en mängd fall kommer utan tvivel vederbörande hellre att ta den låt vara ganska ovissa utsikten, som en process kan medföra, än den ytterst magra förlikning, som här erbjudes. Jag menar, att man säkerligen hade kunnat väsentligt begränsa de fall, som nu komma under process, om man hade varit något mera generös i fråga om förlikningsvillkoren och inte begränsat dem så snävt, som det är fråga om i propositionen. Det gäller här närmast laster till England, Frankrike och Holland, som antingen äro upplastade i några av dessa länders hamnar eller som i svensk hamn ha upplastats då de ej kunnat vidarebefordras på grund av avspärrningen i april. De förluster, som ha tillskyndats varuägarna, skulle enligt förlikningsförslaget endast få ersättas i fråga om frakter, lastnings- och lossningskostnader, premier och andra omkostnader m. m. — det hela är ju litet vagt uttryckt, och det kanske kan tänkas ligga mera däri än vad man vid första ögonkastet tror sig kunna utläsa. Men i så fall befarar jag, att detta endast kommer att ge anledning till en rad slitningar och långa förhandlingar, som hade kunnat undvikas genom en klarare precisering.

Nu har som bekant redan tidigare ersättning lämnats till de importörer, som på grund av spärren icke ha kunnat få in sina laster utan tvingats försälja dessa i England eller på annat håll. Vi veta också, att några större förluster icke vållats genom detta, ty dessa laster ha i regel kunnat försäljas till jämförelsevis goda priser, i många fall utan någon som helst förlust, kanske till och med med vinst. Här gäller det nu exportvaror i stället och då gör man en bestämd skillnad. En importör kan få ersättning för hela förlusten på importvaran, men en exportör får icke ersättning annat än i vissa fall för frakter, lastnings- och lossningskostnader, premier och andra omkostnader m. m. Där emot kan han icke få någon ersättning för förlust som uppstår på grund av att varan måste säljas på annan marknad än den ursprungligen avsedda.

I propositionen menar man, att det är alldeles tillfyllest med den ersättning, som här erbjudes. Man menar, att om exportören får ersättning för dessa kostnader, blir han likställd med den exportör, som aldrig har kunnat skicka ut sin vara utan som fortfarande har den i magasinet. Men man förbiser här en väsentlig skillnad, nämligen att i senare fallet krigsförsäkring icke uttagits. Denna jämförelse, på vilken propositionen i rätt hög grad bygger, är således ohållbar.

Jag är fullkomligt på det klara med att i detta fall kan man icke gå på någon generell ersättningsskyldighet. Det är ingen som ifrågasätter någon sådan. Det skulle ju leda till statsfinansiellt orimliga konsekvenser. Men vad man kan ifrågasätta är, tycker jag, en skälighetsprövning, och jag stöder mig därvid på att vid föregående världskrig lämnades ersättning i regel även för sådana förluster, som hänförde sig till vad man då innefattade i orden »loss of market», således en förlust av gamla marknader. Jag vill inte sträcka mig så långt att jag skulle vilja förorda att vi skulle ge generell ersättning för förluster av marknader, utan jag skulle vilja begränsa mig till en hemställan att man underkastar denna fråga en ny prövning för att se, om man inte åt krigsförsäkringsnämnden kan lämna ett bemyndigande att efter skälighetsprövning kunna träffa uppgörelse även i *andra* fall än då det gäller ersättning för frakter, omkostnader o. s. v. Jag vill således, att man skall lägga det helt och hållet i nämndens händer att här göra en prövning. Jag är övertygad om att detta kommer att ske med en sådan samvetsgrannhet och en sådan hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna, att något missbruk icke behöver befaras. Men om

Ersättning till importörer och exportörer för vissa krigsförluster. (Forts.)
ett sådant bemyndigande gåves, tror jag man i mycket stor utsträckning skulle undgå den mångfald processer, som torde bli den oundvikliga konsekvensen av det förfarande, som blir följden, om propositionen bifalles.

Dessa synpunkter skulle jag ha velat framföra i motion, men jag har inte givits något tillfälle till det. Motionstiden har ännu inte utgått. Det enda tillfället att väcka motion var i måndags, men då förelåg utskottsutlåtandet redan till bordläggning i kammaren. Detta, herr talman, är en illustration till de förhållanden, under vilka riksdagen nu arbetar, och jag måste inlägga en mycket bestämd protest mot detta sätt att i en mångfald viktiga frågor totalt negligera riksdagens berättigade anspråk att få tillräcklig tid för att ordentligt kunna behandla frågorna.

Här gäller det inte bara ett åsidosättande av riksdagen utan även av de sakliga intressen, som här äro berörda och som jag tror mig ha påvisat äro mycket berättigade.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Eriksson:** Herr talman! Herr Anderson har främst anmärkt på den sena tidpunkten för avlämnandet av proposition i detta ärende.

Det förhåller sig så, att krigsförsäkringsnämnden efter en långvarig utredning kom in med sitt förslag mot slutet av november. Detta ärende har ju uppkommit med anledning av den avspärrning, som inträdde i början av april. Utredningen har skett genom en särskild avdelning i nämnden, där det sedan mitten av maj varit sysselsatta ända till omkring 80 personer. När nämnden då efter sitt långvariga utredningsarbete kom med detta förslag, stod jag inför valet att antingen lägga fram det nu, trots att det var långt lidet på riksdagen, eller att skjuta det till lagtima riksdagen. Med hänsyn till att man tidigare särskilt från importörs- och exportörskretsar mycket ivrigt yrkat på att saken skulle bedrivas skyndsamt ansåg jag mig för min del göra intressenterna en tjänst genom att ärendet redan nu vid urtiman underställdes riksdagens prövning. Det fanns ju alltid — sade jag mig — möjlighet att yrka avslag på propositionen och därigenom få ärendet uppskjutet till nästa riksdag.

Jag tog också hänsyn till att det i nämnden finns representanter för export och import, vilka ha tillfälle att där göra sina synpunkter gällande. För min del ansåg jag också efter prövning av ärendet, att det erbjudande om förlikning, som föreslogs, innefattade ett skäligt erbjudande från statens sida.

Efter härmed slutad överläggning blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Föredrogs, punktvis, andra särskilda utskottets utlåtande, nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående för skilda ändamål å drift- och kapitalbudgeten äskade anslag, hänförliga till tilläggsstat I för budgetåret 1940/41.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Anmäldes och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition rörande bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva eftergift beträffande krigskonjunkturskatt, m. m.; och

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 och 5 §§ förordningen den 2 juni 1922 (nr 260) om automobils katt.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.40 e. m.

In fidem
Sune Norrman.